پیرەمێردی بەر تریفەی مانگەشەو

(سەد هەڤایەتی چینی)

وەزارەتی رۆشنبیری و لاوان
بەڕێوەبەرایەتی گشتیی رۆژنامەنووسی وچاپ وبڵاوكردنەوە
بەڕێوەبەرایەتی بڵاوكردنەوەی هەولێر

ناوی كتێب: پیرەمێردی بەر تریفەی مانگەشەو (١٠٠ هەقایەتی چینی)
وەرگێڕانی بۆ عەرەبی: مخلص دوچونگ
وەگێڕانی بۆ كوردی: هێمن عومەر خۆشناو
پیتچنین: هێمن عومەر
نەخشەسازی بەرگ: ئـ . خالد
نەخشەسازی ناوەڕۆك: نەورۆز جەمال
چاپی یەكەم – چاپخانەی ڕۆشنبیری – هەولێر/ ٢٠١١
لەبەڕێوەبەرایەتی گشتی كتێبخانە گشتییەكان
ژمارەی سپاردنی (١١٤٨) ساڵی (٢٠١١)ی پێدراوە

* مافی چاپكردنی پاێزراوە بۆ وەزارەتی رۆشنبیری ولاوان و خاوەنی كتێبەكە
* ئەم كتێبە و كتێبەكانی وەزارەتی رۆشنبیری و لاوان لەسەر ئەم سایتە بخوێنەوە
www. Kurdchap. Com

پیرەمێردی بەر تریفەی مانگەشەو

١٠٠ هەقایەتی چینی

وەرگێڕان و ئامادەکردنی پاشبەند

هێمن عومەر خۆشناو

(١)

چما بەکارهێنانی تەورداس بۆ مریشك کوشتن؟

ئەم هەقایەتە لە هەڵبژاردە ئەدەبییەکانی (کۆنفۆشیۆس) وەرگێراوە.

(یان یان)، قوتابی (کۆنفۆشیۆس) و فەرمانڕەوای (وشینگ) بوو، جارێکیان کۆنفۆشیۆس چووە (وشینگ)و لەوێ گوێی لە ئاوازی ئامێری قانوون و دەنگی گۆرانی بوو. کۆنفۆشیۆس پێی وابوو ئاهەنگی زێدەعەزافی لەو شێوە، لەو ولاتە بچووکەدا کارێکی زێدەڕەوییە، بۆیە بە زەردەخەنەیەکی گاڵتەجارییانەوە گوتی: (چما تەورداس بەکارهێنان بۆ مریشك کوشتن؟)

(یان یان)یش بەرگری لە خۆی کردو رایگەیاند، ئەوەی ئەو دەیکا مامۆستاکەی هانیداوە، بەتایبەتی بۆ ئەوەیە تا فەرمانڕەوایی (وشینگ) باشتر بەڕێوەببا.

ئەو کات کۆنفۆشیۆس لە هۆکاری وتەکانی (یان یان) گەیشتو گوتی:

– ئەو تەنیا رادەبوێرێ.

لەنۆپاش، دەربڕینی (**چما بەکارهێنانی تەورداس بۆ مریشك کوشتن؟**) بۆ وەسفی ژاوەژاوێکی گەورە، کە لە دەوری مەسەلەیەکی پروپوچ دروست بێ، یان بلأوکردنەوەی بەهرەی کەسێك لەسەر کارێکی پرووپوچ، بەکاردەهێنرێ.

(٢)

ستەمکاری لە پڵنگیش بەزەڕترە

جارێکیان (کۆنفۆشیۆس) لە شاخی (تـای) بـوو دەگـەڕا، لـە هیکـەوە گـوێی لـە دەنگی سەردولکەو لاواندنەوەی ژنێك بوو، کە لەسەر گۆڕێك راوەستابوو. لێی نزیك کەوتەوەو پێی گوت:

—لە کاتی بیستنی ناڵەو گریانی تۆ، نیگەرانیو خەمت گەورە دیارە.

ژنە وەڵامی دایەوە:

— (بـەڵێ، پڵـنگ خەزوورەکـەمی کوشـتو هەڵیلووشـی. پاشـان رووبـووە مێردەکـەمو ئەویـشی بـە هـەمان قـەدەر بـرد. ئێـستاش دوای ئـەوە پڵنگێکـی تـر کوڕەکەمی لرف کرد)

کە (کۆنفۆشیۆس) ئەوەی گوێ لێبوو. لێی پرسی:

— ئیّ باشە بۆ ئێرە جێناهێڵی؟

ژنەکە وەڵامی دایەوە:

— ئاخر لێرە دەستەڵاتێکی ستەمکار نییە.

ئەنجا (کۆنفۆشیۆس) رووی لە قوتابییەکانی کردو پێی گوتن:

—گەنجینە لە بیرتان بێ ها !، ستەمکاری، لە پڵنگیش بەزەڕترە.

لەوەبـەدوا، ئـەم دەسـتەواژەیە بـۆ هۆشـداری دانـە فـەرمانڕەوایان بـەکاردێت، ئەگەر فەرمانڕەواکە بە شێوەیەکی دیکتاتۆریانە رەفتار بکا، هەروەها ڕەخنـە لـەو حکومەتانە دەگرێ کە گەلەکانی خۆیان سەرکوت بکەن.

(٣)

کلکە بیور دروستکردن

پارچە شیعری تاشینی کلکە بیور، لەنێو دەقی گۆرانییەکدایەو لە کتێبی گۆرانیدا باس دەکرێ:

((چۆن کابرا دەتوانێ کلکە بیور دابتاشێ؟ خۆ بە بێ بیور ناتوانێ ئەم کارە بکا. پیاو چۆن دەتوانێ، بە بێ پێناوێك و خەمخۆرێك ژن بێنێ، یان بە بێ مشورخۆری هاوسەرگیری ناتوانێ ئەم کارە بکا!))

بە پشت بەستن بەم وتەیە، مشوورخۆرانی هاوسەرگیری لەوە بەدوا، دەزانن کلکە بیور دابتاشنو بە مشورخۆرانی هاوسەرگیریو رێکخەرانی ئەم ئیشەش دەگوترێت، وەستای کلکە بیوران.

(٤)

سووربوون لەسەر شەڕ، خۆ فەوتاندنە

ئەم هەقایەتە لە (زو زوان)ەوە وەرگیراوە.

لە ساڵی ٧٤٣ ی پ.ز، (وۆشینگ) ی فەرمانڕەوای ویلایەتی (زنگ)، گەیشتە تەختی فەرمانڕەوایەتی. دایکێکی هەبوو، حەزی بە چارەی ئەو کوڕەی خۆی نەدەهاتو خۆشی نەدەویستو (دوان)ی کوڕی گچکەترێی بە گەورەتر دەزانی.

دایکە، فەرمانڕەوای رازی کرد کە شاری (جینگ) ی کۆن، بداتە (دوان) ی کوڕیو تا ئەو شارە بکەویتە بن دەستی.

دوای ئەوەی (دوان) شارەکەی گرتە دەست، شوورەی شارەکەی بەتینتر کردو زۆری بەرزتر کردو هەر بەردەوام بوو لەسەر فراوانکردنی محاری بن دەستەلأتی.

وەزیرەکانی (زینگ) بە فەرمانڕەوایان گوت، کە (دوان) لەسەر سەقامگیری (زینگ) بۆتە مەترسی، دەبێ ئەو هەنگاوانە بگریە بەر تا دەستی بەسەردا بگری.

بەلأم فەرمانڕەوا پێی گوتن:

—ئەو کەسەی لەسەر شەڕ سوور بێ، خۆی بە فەوتاندن دەدا.

داوای لە راوێژکارەکانی کرد، کە چاوەڕێ بن بزانن ئاخیری چ دەقەومێ.

(دوان) یش سوپایەکی گەورەی بۆ هێرشکردنە سەر (زینگ) ی پایتەخت کۆکردەوە. ئەو کاتە (وۆشنگ) گوتی:

— ئێستا کڑیەتی.

سوپایەکی بۆ هێرشکردنە سەر (جینگ) ئامادەکرد. جینگییەکان هەر زوو بە سەر (دوان)دا سەرکەوتنو ئەوانیش ناچار بۆ ویلایەتی (وی) هەلأتن.

لەوەبەدوا، دەربڕینی **سووربوون لەسەر شەڕ خۆفەوتاندنە**، بۆ ئاگادارکردنەوەی دەستدرێژیکەران بەو قەدەرەی چاوەڕێیانە، بەکاردەهێنرێت.

(٥)

سێ (شێ) کشانەوە

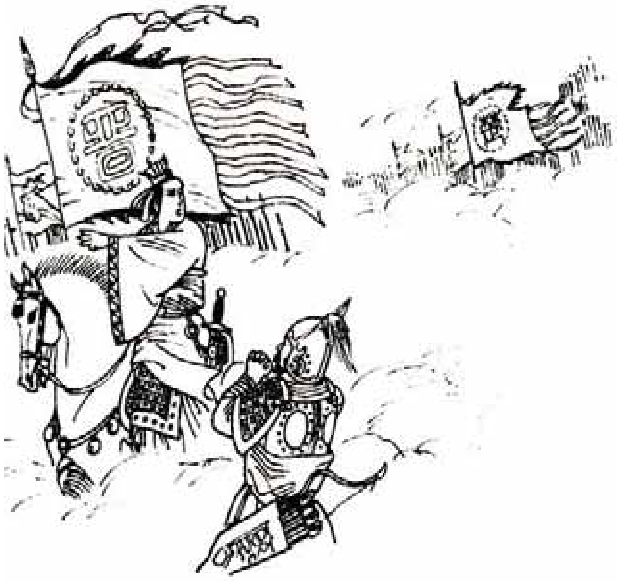

یەك شێ، دەكاتە ٣٠ لی (نزیكەی ١٥ كیلۆمەتر)، رۆژە رێیەكی تەواوە بە پیادەیی.

لە سەردەمی فەرمانڕەوایی بەهارو پایزاندا. میر (چۆنگر) لە ویلایەتی (جـین)ی زێدی خۆی دوورخرابووەوە. ماوەی نـۆزدە سـاڵان لـەم ویلایـەت بـۆ ئـەو ویلایـەت دەهاتو دەچوو. هەر كە گەیشتە (چۆ)، فەرمانڕەوای (چۆ) بە رێزەوە كە شـیاوی فەرمانڕەوای پێشوو بێ، پێشوازی لێكرد.

رۆژێكیان فەرمانڕەوا لە (چۆنگر)ی پرسی:

– ئەگەر رۆژێك گەڕایتەوە زێدی خۆتو گەیشتییەوە سەر تـەختی دەسـتەڵات، چۆن پاداشتم دەدەیتەوە؟

چۆنگریش وەڵامی دایەوە: قوربان! ئەی خاوەن شكۆ، كۆمەڵە كوپێكت لا هەیە، نازانم ئەم دیارییە چییە كە شیاوی جەنابتان بێت!؟

كە فەرمانڕەوای (چۆ) هەر لەسەر پرسیارەكەی سوور بوو، (چۆنگر) وەڵامی دایەوە:

– ئەگەر رۆژێك ناچار بووم لە مەیدانی شەڕدا، لەگەڵ سوپای جەنابتان بجەنگم، بۆ دەربڕینی هاوپەیمانێتیم بۆ بەڕێزت، سێ (شێ) یان سوپاكەم دەگەڕێنمەوە.

پاش ماوەیەك، (چۆنگەر) گەڕایەوە (جین)و گەیشتەوە سەر تەخت. (چۆ) خاكی (سونگ) ی داگیركردو ئەمە بووە هۆی ئەوەی ناكۆكی بكەوێتە نێوان (جین)و (چۆ)، لەبەر ئەوەی (جین) لەگەڵ (سۆنگ) بۆتە هاوپەیمان.

کاتێکیش سوپای (چۆ) هەڵیکوتایە سەر سوپای (چۆنگر)، سوپای (چۆنگر) داوای لە پیاوانی خۆی کرد کە سێ شێیان بکشێنەوە دواوە، واتە نەوەت لێ، وەك وەفایەك بۆ ئەو بەڵێنەی پێش چەند ساڵێك لەبەرامبەر فەرمانڕەوای (چۆ) دابووی.

سوپای (چۆ) لە شەڕو کوشتار بەردەوام بوون، ئاخیریش هەر نشوستیان هێنا.

لەوەبەدوا، دەربڕینی **کشانەوە سێ شییان**، بۆ ئاماژەدان بە خۆبەدەستەوەدانی بە ئەنقەست، یان سڵەمینەوە لە کارێك بەرامبەر هێزێکی گەورە، بەکاردەهێنرێ.

(٦)

ڕێگایەکی قەدبڕ بۆ بەزاندنی (گۆ)
کە لێو نەمێنن، چەقە چەقی ددانان دێ

لــە ســاڵی ٦٥٨ی پ. ز، ویلایــەتی (جــین) چــەند دیارییــەکی جــوانی بــۆ فەرمانڕەوای ویلایەتی (یۆ) ناردو داوای لێکرد ڕێگا بە سوپاکەیان بدا لە نێو خاکی (یۆ)، بە ئامانجی هێرشکردنە سەر ویلایەتی (گۆ)، ڕێگایەکی قەدبڕ ببڕن.

وەزیرێکی ویلایەتی (یۆ)، ئامۆژگاری فەرمانڕەوایەکی خـۆی کـرد، کـە ڕێگایـان پێ نەداو پێی گوت:

– (یۆ) و (گۆ) وەکـو ددانو لێـو وان، کـە لێـو نـەمێنن، ددانـان لەسـەرمان چـەقە چەقیان دێ. کە دەست بەسەر (گۆ) داگیرا، دوای ئەو (یۆ)ش دەبێتە قوربانی.

بەڵام فەرمانڕەوای (یۆ)، چونکە زۆری کەیف بە دیاری وەرگـرتن دەهـات، لەسـەر داواکەیان رازی بـوو. بـەم جـۆرە، دوای ئـەوەی سـوپای (جـین) ویلایـەتی (گـۆ)ی تێکو پێك شکاند، لە ڕێگای گەڕانەوەش (یۆ) یان داگیرکرد.

دواتــر، دەربڕینــی ڕێپێـدان بــە ڕێگایــەکی کــورت بــۆ شــکاندنی (گــۆ)، واتــە بەکارهێنانی کەسێك بۆ ئازاردانی خەڵکانی تـرو هـەروەها دواتـر ئـازاردانی کەسـی یەکەمیش.

بەڵام **کاتێك لێو نامێنن، لەسەرمان ددانەکان چەقە چەقیان دێ**، ئاماژەیە بـۆ ئەوەی: لە کاتی لاچوونی لایەنێك کە پەیوەندی بەهێزی بەویترەوە هەیەو موویـان لەبەینی وەناچی، ئەوەی تریش دەکەوێتە مەترسییەوە.

(٧)

پرسیارکردن لە پەیکەرەکان

لە سەردەمی بەرەبابی (کسیا) دابوو، نۆ پەیکەری زەبەلاحی برۆنزی داڕێژران و وەك ڕەمزێك بۆ دەستەڵاتی بالاَ لە دەرباری شانشینیی دا پیشان دەدران. کە ئەم بەرەبابە فەرمانڕەوایە لەناوچوون، پەیکەرە برۆنزییەکان، بۆ سەردەمی هەردوو بەرەبابی (شانگ)و (زو) گواسترانەوە.

لەساڵی ٦٠٦ی پ. ز، فەرمانڕەوای ویلایەتی (چۆ)، کە تەنیا بەناو فەرمانڕەوای هەموو ویلایەتەکانی چین بوو، هاتە محاری پاشا (زو)، کە پاشا ئەفسەرێکی ناردە بەخێرهێنانی فەرمانڕەوای (چۆ)، فەرمانڕەوایەکە پرسیاری لەبارەی قەبارەو کێشی نۆ پەیکەرەکەی نێو دەربار لێکرد.

ئەفسەرەکەش وەڵامی دایەوە:

= سەرەڕای ئەوەی بەرەبابی (زوو) لەناوچوون، بەڵام هێشتا دەسەڵاتیان لە ئاسماندا هەر وەکوو خۆیەتی. بۆیە کەس مافی ئەوەی نییە پرسیار لە بارەی پەیکەرەکانەوە بکا.

لەوە بەدوا، دەربڕینی **پرسیارکردن لەبارەی پەیکەرەکان**، ئاماژەیە بۆ پیلانێك، بۆ گەیشتن بە دەسەڵاتێکی دیاری کراو، یان هەوڵ دان بۆ شەرەف و خانەدانییەکی گەورە، یان پلەو پایەیەکی بەرز لە بوارێکی دیاریکراودا.

(٨)

پەنجەی خستە نێو قازانەکە

لەساڵی ٦٠٥ی پ. ز، چەند نوێنەرێك لە ویلایـەتی (چـۆ)، کیـسەڵێکی گـەورەو بـێ رەزایان پێشکەشی فەرمانڕەوای ویلایەتی (زنگ) کـرد، فەرمانڕەواکـەش فـەرمانی کرد لێیبنێن، تا لەگەڵ ئەو خانەدانانە بخوا.

(زی گۆنگ) کە ئەفسەرێکی گەورە بوو لە (زنگ)، لە رێگای چوونە زیافەتەکـە، هەستی کرد کە پەنجەی دەلەرزێ، بۆیە بە (زی جیا)ی برادەی گوت:

— ئەو پەنجە لەرزینەی من، واتە بەختم بە شتێکی زۆر بەتامو خۆش هەیە.

فـەرمانڕەوای ویلایـەتی زنـگ ئـەم خەبـەرەی بیـست، بۆیـە لـە کـاتی راخرانـی سفرەی زیافەتەکە، نەیهێشت (زی گۆنگ) دەست بۆ کیسەڵەکە ببات. (زی گۆنگ) تـووڕە بـوو گەلەکیـشی برسـی بـوو، بۆیـە پەنجـەی لـەنێو ئەوقازانـە هـەڵێنا کـە کیسەڵەکەی تێدا لێندرابوو، ئینجا پەنجە بە ئاوگەکەی مشتو ئەوێی بەجێهێـشت. فەرمانڕەوای (زنگ)یش هێنـدەی لێ پەسـت ببـوو پـتـت لێـدابا دەتـەقی، بـەجۆرێك ویستی (زی گۆنگ) بکوژێ، بەلاّم دواتر لـە کودەتایەکـدا بـە دەسـتی (زی گـۆنگ) سەری لە لاشەی جیا کرایەوە.

بەم شـێوەیە، دەربڕینـی **دەسـتی خـستە نێـو قازانەکـە**، ئاماژەیـە بـۆ بردنـی پشکێك لە شتێ، کە بردنی قەدەغە بێ.

(٩)

قامچییە درێژەکەش ناگاتە هەموو شوێنێك

لە ساڵی ٥٩٥ی پ. ز، ویلایەتی (چۆ) نێردراوێکی ناردە ویلایەتی (کی)، کە نێردراوەکە بە ویلایەتی (سۆنگ)دا تێپەڕی، بۆ حەیابردنی فەرمانڕەوا، بە قەستی فەرمانڕەوای سۆنگی لە هێڵی گەشتەکەی ئاگادارنەکردبۆوە، بۆیە فەرمانڕەوای سۆنگ داوای لە سێدارەدانی نێردراوەکەی کرد.

ویلایەتی (چۆ) یش هێرشی کردە سەر (سۆنگ)، هەردوو لا گەیشتنە ڕێگایەکی بن بەست بۆ کوشتار. لە ساڵی پاشی، ویلایەتی (سۆنگ) داوای هاوکاری لە ویلایەتی (جین) کرد. وەزیرێکی ویلایەتی (جین) یش کە ناوی (بوزونگ) بوو، بە فەرمانڕەواکەی خۆی گوت:

– هەرچەند قامچی درێژ بێ، بەڵام ناگاتە هەموو شوێنێك، ئێستا ویلایەتی (چۆ) بەهێزە، بۆیە لە بەرژەوەندی ئێمەدا نییە لەگەڵ ئەو ویلایەتە بکەوینە جەنگەوە، لەبەرئەوە تکا دەکەم هەتا کاتێکی لەبار، چاوەڕێ بە.

بەم شێوەیە، ویلایەتی چین نوێنەرێکی ناردە (سۆنگ) بۆ ئەوەی بە فەرمانڕەواکە رابگەیەنێ کە خۆبەدەستەوەنەدا، چونکە هێزو تفاق بە زوویی دەگات، بەڵام هیچ هێزو ئیمدادێك نەنێردرا.

دوای ئەمە، دەربڕینی **(قامچی درێژیش ناتوانێ بگاتە هەموو شوێنێك)** ئاماژەیە بۆ شتێکی دوور لە دەستکەوتی کەسەکە، یان دەسەڵاتەکەی، یاخود بۆ کەسێکی زۆر دوور کە یارمەتیدانی سەخت بێ.

(١٠)

فێڵم لێ بکەی، فێڵت لێدەکەم

لە ساڵی ٥٩٤ی پ. ز، سوپای ویلایەتی (چۆ)، هێرشی بردە سەر ویلایەتی (سۆنگ)، بەڵام نەیتوانی سەرکەوتن بەدەست بێنێ، خۆی لە شەڕێکی دوورو درێژ و شەکەتبوو بینییەوە. ئەو وێرانکەرانە خانوویان دروست کردنو زەوییان کشت کرد، تا ئەوە دەربخەن کە ئەوان بۆ شەڕێکی دوورو درێژ حازرن.

فەرمانڕەوای (سۆنگ) بەم کارەی زانیو، شەوێ یەکێك لە گەورە ئەفسەرەکانی کە ناوی (هوایۆن) بوو ناردە نێو خێوەتگای چۆییەکانو (زەی فان)ی فەرماندەی سوپای (چۆ) ی لەخەوێ قیت کردەوەو پێی گوت:

= حاڵو بارو زروفی ویلایەتی (سۆنگ) خراپەو، خەڵکەکە مردنیان لە خۆبەدەستەوەدان پێ باشترە، هەروەها گوتی ئەگەر لەشکری (چۆ) ٣٠ (لی) بکشێتەوە دوا، لەوانەیە دانوستانو رێککەوتن رووبدات.

(چۆ) بەو پێشنیازە رازی بووو لەشکرەکەی پاشەکشە پێکرد.

دوای ئەوە فەرمانڕەوای (چۆ) و فەرمانڕەوای (سۆنگ) ئاشت بوونەوەو لەسەر پرەنسیپی فێلم لێمەکە تا فێڵت لێنەکەم، رێك کەوتن.

(هوایۆن) وەك بارمتەیەك خۆی رادەستی (چۆ) کردو بەمەش شەڕ کۆتایی پێهات.

دواتر ئەو دەربڕینە پێچەوانە بووەوەو بووە فێڵم لێ بکەی، فێڵت لێدەکەم. ئەمەش بۆ ئەو کەسانە بەکاردێ کە لەیەکتر بە گومانن.

(١١)

هێزێکی زیاتر بۆ فرۆشتن

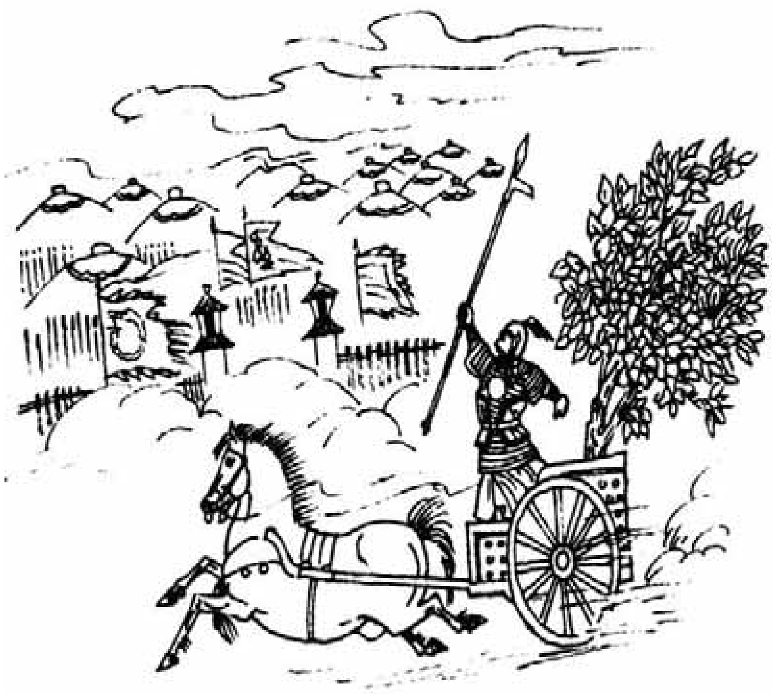

لـە سـاڵی ٥٨٩ی پ. ز، کاتێـك ویلایـەتی (کـی)، ویلایـەتی (لـو)ی هاوسـێی داگیرکرد. ویلایەتی (جین) سوپایەکی بۆ رزگارکردنی (لو) نارد. کـە سـوپا لەگـەڵ سوپای (جین) دەستەویەخە بـوو، (غـاوغو) ژەنـەڕاڵێکی سـوپای ویلایـەتی (کـی) بوو، بەردێکی لە یەکێك لە سەربازەکانی (جـین) داو بـەدیلی گـرتو عارەبانەکـەی لێـستاند. (غـاوغو) لـە رێگـای گەڕانەوەیـدا عارەبانەکـەی بـەخۆی دەهاژووشـتو درەختی هەڵکەنراوی شاتووی لەسەر قایم کردو لەنێو گۆڕەپانی شەڕگەی سـوپای (کی) دەسوڕایەوەو هاواری دەکرد:

=ئەوەی هێزی گەرەکە، با بێتو ئەوەی بەجێم هێشتووە بیکڕێ!

لەوەبەدوا، دەربڕینی (هێزی زیاتر بۆ فرۆشتن) مانای ئارەزووی هـەرە زۆر دێ، بۆ شەڕو کوشتار لای کەسێك، یان بەمانای هێزێکی زیاتر دێ. بە زۆریش بۆ پـەسن کردنی کابرایەکی ئازاو رەشیدو بەهێز بەکاردێت.

(١٢)

بڵندکردن و نەویکردنی دەست

لە

ساڵی ٥٤٧ی پ. ز، ویلایەتی (چۆ) ویلایەتی (زنگ)ی داگیرکرد. (چـوانفنگ کسۆ) کە ژەنەڕاڵێکی (چۆ) یی بوو، (هۆنگ کسی)ی ژەنەڕاڵی لەشکری (زنـگ) ی بـەدیل گـرت. بـەلاّم (وی)ی مـیری (چـۆ)ییـەکان، ویـستی بەرهـەمی ئـەم بـەدیل گرتنـە بدوورێتەوە.

(چـوانفنگ کـسۆ)و (مـیر) بڕیاریانـدا، بەناوبـژیوانی (بـوزولی)ی ژەنـەڕاڵی چۆییەکان، ئاشت ببنەوە. ئەم ژەنەڕاڵە داوای کرد بـا کـابرای دیـل خـۆی پرسـیار لەو کەسە بکا کە بـەدیلی گرتـووە، بۆیـە جـارێکی تـر (هـۆنگ کـسی) ئامـادەبوو، (بوزولی) دەستی خۆی بەرەو لای میر (وی) هەڵتەکاندو، گوتی:

– ئەم پیاوە میر (وی)یە، ئەو لە جێی برایەکی رێزلێگیراوی فەرمانڕەوامانە.

پاشان دەستی بە ئاراستەی (چۆنفنگ کسۆ) داناوەو گوتی:

– ئەم پیاوە چوانفنگ کسوە، قازیی ناوچەیەکی دوورە دەستە، ئێستاش پـێم بڵێ کێ بوو تۆی بە دیل گرت؟

(هۆنگ کسی) لە مەبەستەکە گەیشتو وەڵامی دایەوە:

= بە رێکەوت میرم بینی، ئەو کاتە من شکا بووم.

بەم جۆرە لەبەر خاتری دیلەکە ئەم پایەی بەدەستهێنا.

دواتر، دەربڕینی **بەرزرکردنەوەی دەستو نزم کردنەوەی**، بـۆ پـەنا بردنـە بـەر فێڵو هاوکاری کردن بە ناپاکیو گاڵتەکردن بە دەستکەوتەکان بەکاردێت.

(١٣)

هاوڕێیەتی نێوان (گوان) و (باو)

لـە چـەرخی بـەهارو پایزانـدا، (گـوان زۆنـگ) سـەرۆك وەزیرانێکـی بـەناوبانگی ویلایەتی (کی) بوو، حوکمەکەی وا تیژ بوو، (کـی) کردبـووە بـەهێزترین ویلایـەتی ئەوسا. بە جۆرێك دەسەلآتی بەسەر هەموو ویلایەتەکانی تردا دەشکا.

(گوان زۆنگ)و (باوشویا) لە مندالّییەوە برادەربوون و بێ یەکتر نەدەحەوانـەوە. کە خۆیان لە کاری بازرگانی کوتا، (گوان زونگ) پـشکی قـازانجی زیـاتر بـۆ خـۆی برد، بەلاّم (باوشویا) گوێی نەدایێ، چونکە وای دانابوو کە (گوانگ زۆنـگ) دەسـت کورتەو دەبێ چاوێکی لە پیرەدایکەکەی خۆی بێ.

(گوان زۆنگ) چەند جارێك لە پرۆژەی جۆراوجۆردا نـشوستی هێنـا، (باوشـویا) ئەم تێکەوتنەی بۆ بارو زروفی نالەبار گەڕاندەوە نەك بۆ خودی (زۆنگ) خۆی.

دوای ئەوە، (گوان زۆنگ) خزمەتی مـیر (جیـو)ی کـردو (باوشـویا)ش خزمـەتی میر (کیسابو)ی دەکرد. ئەو دوو میرەش لەسەر تەختی دەسـەلآت بـووە شـەڕیان، (کیسابوو) سەرکەوتو سەری (جیو)ی پەل داو (گـوان زۆنـگ)یـشی بـەدیل گـرت. (باوشـویا) دەیزانـی کـە (گـوان زۆنـگ) پیـاوێکی بـە توانـاو سیاسـەتمەدارێکی گەورەیە، بۆیە لە بەرامبەر فەرمانڕەوای نوێدا پێشنیاری کرد، کە ئەگـەر دەیـەوێ ببێتـە سـەرکردەیەکی بـەهێز، پێویـستە (گـوان زۆنـگ) بکاتـە سـەرۆك وەزیـران. فەرمانڕەواش بە پێشنیارەکە رازی بـوو، دوای ئـەوە گـوان زۆنـگ لـە پۆسـتەکەی دەست بەکار بوو، ئەوەندە خۆی پێشخست، وای لێهات لە (باوشـویا) زیـاتر جێـی گرنگیپێدان بوو، دوای حەوت سالاّن، ویلایەتی (کی) بەسـەر هـەموو ویلایەتـەکانی تر سەرکەوت.

زۆر جاران (گوانگ زۆنگ) دەیگوت:

– خەڵکی خۆم، هەڵیانبژاردمو مەزنیان کردم، بەڵام تاکە کەسێك کە من بە تەواوی دەناسێ (باوشویا) یە.

لەوەبەدوا، (**هاوڕێیەتی نێوان گوانو باو**) دەربڕینێکە بۆ وەسفی هاوڕێیەتییەکی بەهێزو دامەزراو لەسەر لێك تێگەیشتنی هەردوولا بەکاردەهێنرێ.

(١٤)

ماڵاتی هەڵاتووش ناتوانێ بگاتە لای هەندێکیان

لە سـاڵی ٦٥٦ی پ. ز، ویلایـەتی (کـی) بـۆ هێـرش بردنـە سـەر ویلایـەتی (کای)، سەرکردایەتی هاوپەیمانییەتێکی لەشکرەکانی کـرد، دوای شـکانی (کـای)، لەشکرەکان ویلایەتی (چۆ) یان داگیر کرد. (چۆ) نێردراوێکـی نـاردە لای لەشـکری (کی)، گوتی:

= محاری ئێوە لە دەریای ژوورووەو محـاری ئێمـەش لـە دەریـای خواروودایـە، هەتا ئاژەڵی هەڵاتوویش ناتوانێ بگاتـە محارەکـەی تـر. ئـەدی باشـە چـی ئێـوەی هێناوەتە ئێرە؟

(کی)یەکان بە چەند بیانووێك پاکانەیان بـۆ کارەکـەیان هێنایـەوە. بـەڵام دیـار بوو (چۆ) لەسەر بەرگری کردن سوور بوو. ئـاخیری هـەردوو لا لەسـەر ئاشـتەوایی رێك کەوتنو لەشکرە هاوپەیمانییەکان هەریەکە بەلایەکدا پەرشو بڵاو بوون.

لەوە بەدوا، دەربڕینی (**هەتا ماڵاتی هەڵاتوویش ناتوانێ بگاتە لای هەندێکیان**)، بۆ ئاماژەدان بە نەبوونی هیچ خاڵێکی هاوبەش لەگەڵ ئەوانی تر، بەکاردەهێنرێ.

(١٥)

گیاکردنە ریسی و ئەنگوستیلە دانان لەنێو دەم

(وی ووزی) کـە بـاوکی (وی کـی) بـوو، فەرمانبـەرێکی گـەورەو دەسـت ڕۆیشتوو بوو لە ویلایەتی (جین)ی چەرخی بەهارو پایزاندا، ئەو کابرایە، خـانمێکی باش‌و خۆشەویستی هەبوو، کە پیرەمێرد نەخۆش کەوت، داوای لە کوڕەکەی خۆی کرد، ئەگەر مرد، خانمە خۆشەویستەکەی لە کابرایەکی دیکە مارە بکا، بەڵام دواتر کە حاڵی زۆر شڕ بوو، داوای لە (وی کی) کرد، کە دوای مردنی، ژنەکە بکوژێ‌و لـە نزیك گۆڕەکەی بیشارێتەوە، تا لە ژیانی ئەو دونیاش هەر لەگەڵی بێ. بـەڵام پـاش مردنی باوکەکە، (وی کی) ژنەی نەکوشت، بەڵکو ڕێگـای پێـدا کـە مێردێکـی دیکـە بکاتەوە، پاساوی کارەکەی بەم قسەیە هێنایەوە:

– ئەگەر کابرایەك هێندە نەخۆش بێ، لە گیانەلاّ دابێ، لـە قـسەکانی بـەرپرس نییەو حسێب بۆ قسەکانی ناکرێ، بێگومان ئەو کاتە گوێڕایەڵی ئـەو راسـپاردەیەی باوکمم کە پێی راگەیاندم، کە هێشتا عەقڵی ساغ‌و سەلیم بووبێ.

پاش ماوەیەك، کە لەگەڵ (دوهوی) ی فەرماندەی لەشکری ویلایەتی (کین)، لە شەڕێکی سەخت دابوو, سەرنجی دا پیرەمێردێك وا هانەهانیەتی لە ماندوێتیان لـەو شەرگەدا ریسیە گیایـان دەپێـچێتەوە. ئەسـپی (دوهـوی) لـە یـەکێك لـەو تەپکـەو تەڵانە گیر دەبـێ‌و دواتـر (دوهـوی) بـەدیل دەگـیرێ، لـە هـەمان شـەودا (وی کـی) خەون بەو پیرەمێردە دەبینێ‌و لە خەونەکەدا پێی دەڵێ:

– من باوکی ئەو ژنەم کە تۆ رزگارت کرد، وا پاداشتی پیاوەتییەکەتم دایەوە.

پەندێکی دیکەی هاوشێوە لە هەقایەتەکەدا هەیە، ئەویش **دانانی ئەنگوستیلەیە لە نێو زاردا:**

لەسەردەمی بەرەبابی (هان) دا، کوڕێکی نـۆ سـاڵان هـەبوو، نـاوی (یـانگ بـاو) بوو، ئەو کوڕە بینی کە کوندەبەبۆیەك پەلاماری چۆلەکەیەکی زەرد دەدا، چۆلەکە

زەردەکە کەوتە سەر زەویو پڵنگیش پەلاماری دا. (یانگ باو) چۆلەکەکەی رزگار کردو بردیەوە ماڵو بە تەنگیەوە هات.

رۆژێکیان کە چۆلەکەکە لە حاڵێکی باشدا بوو، فڕییە شوێنێکی دوور. لە هەمان شەودا، (یانگ باو) خەونێکی دیت، لە خەونەکەیدا وایزانی کوڕێك بە بەرگێکی زەرد خۆی پۆشی بوو، خۆی پیشان داو چوار ئەنگوستیلەی لەنێو زاری خۆیدا هەڵگرتبوو.

کوڕەکە پێی گوت:

– من نێردراوی شاژنی رۆژئاواو دایکی خواوەندانم. لە بەرامبەر ئەوەی کە منت ئازاد کرد، هاتووم ئەم ئەنگوستیلانەت پێشکەش بکەم، ئەوانەی لە تۆ دەبن پاكو بێگەردن وەك ئەم ئەنگوستیلانە دەگەنە پایەی بەرز.

هەڵبەت، کوڕی (یانگ باو)و نەوەکەیو نەوەی نەوەکەی، هەموویان بوونەتە کاربەدەستی گەورە. لەمەوپاش، هەردوو دەربڕینەکە بۆ گوزارشت کردن لە هیوای مەزنو گەورە بەکاردێن.

(١٦)

چاوگێڕان و بابەت گۆڕین

(مەنشوس) بیرمەندێکی مەزنی چەرخی ویلایەتە بەشەڕهاتووەکان بوو، لەو سەردەمایە، پاشایەك هەبوو پاشای (کی)، ناوی (کسوان) بوو، زۆر لە فەرمانڕەوایەتی ولاّتەکەی بێ سەرو بەرو شەپرێو بوو.

(مەنشوس) چووە لای پاشاو پێی گوت:

– کابرایەك هەبوو لەسەر ڕۆیشتن بوو بۆ سەفەرێکی درێژ، پێش ئەوەی بڕوا، پەیمانی لە برادەرێکی وەرگرتو ژنەکەی بردە لای، بەلاّم کە گەڕایەوە، دیتی، ژنەکەی لە برسانو لەسەرمان چی تێ نەماوە. لەو حاڵەدا، چ شایانی ئەو پیاوەیە بیکا؟

پاشا وەلاّمی دایەوە:

– پێویستە هەموو پەیوەندییەکانی لەگەڵ برادەری ئاوا بپچڕێنێ.

ئەوجارە (مەنشوس) گوتی:

–ئەدی بەندییەوانێك کە ناتوانێ بەندییەکان کڕ بکاو دەزانێ توانای نییە، چی پێویستە لەگەڵ نموونەی ئەو جۆرە فەرمانبەرە بکرێ؟

پاشا گوتی:

– پێویستە لەسەر کارەکەی لابرێ.

(مەنشوس) پرسیاری سێیەمی لە پاشا کرد:

– ئەگەر دەسەلاّتێکی خراپ، ولاّت بەرێوە ببا، چی بکرێ پێویستە؟

پاشا نەوێرا ئەو پرسیارە وەلاّم بداتەوە، چونکە لابردنی پاشایە لە تەختی دەسەلاّت، چاوێکی بۆ لای یاریدەدەرانی خۆی گێڕا و خۆی گرخاندو قسەکەی بردەوە لایەکی تر.

لەوەبەدوا، دەربڕینی (**چاوگێڕانو بابەت گۆڕین**) بەکاردێ بۆ وەسفی خۆدوورگرتن لە پرسیاری نامۆو یان خۆدوورگرتن لە رووبەڕووبوونەوەی رەخنە.

(١٧)

دانیشتن لەسەر تە پۆلکە، بۆ چاوەدێری پڵنگە دڕندەکان

ئەم هەقایەتە لە تۆماری ویلایەتە شەڕکەرەکان وەرگیراوە.

لە چەرخی ویلایەتە شەڕکەرەکان، هەردوو ویلایەتی (هان)و (وی) لە شەڕدابوون، ویلایەتەکانی دیکەش ماوەیەکی درێژ بوو تووشی ناخۆشی بووبوون. پاشای (کین)، بیری لە خۆتێوەگلانی شەڕەکە کردەوە، بەڵام یەکێك لە راوێژکارەکانی پێی راگەیاند، کە چۆن (بیان زوانگزی) پڵنگی کوشتوون؟.

ئەویش پێی گوت:

– جارێکیان، (بیان زۆنگزی) دوو پڵنگی دیتن لە بەرامبەر کەڵەگایەك، ئەویش زۆر هەوڵیدا هەردووکان بکوژێ، بەڵام برادەرەکەی وەستاندیو پێی گوت:

– کە ئەو دوو پڵنگە هەردووکیان لەسەر کەڵەگایەکە بەشەڕ دێنو پڵنگی بچکۆڵە یەکەمجار دەمرێو پڵنگی دووەمیش بە سەختی بریندار دەبێ. بیان زوانگزیش لەو کاتەوە هەر چاوەڕێ دەبێ. پێی وابوو بە ئاسانی ئەو دوو پڵنگەی چنگ دەکەوێ. چی پێ گوترابووو چی بۆ پێشنیار کرابوو، (بیان زوانگزی) وایکردو وابوو پڵنگی گەورە پڵنگی گچکەی کوشتو بۆ خۆیشی بە سەختی بریندار بوو، زوانگزیش توانی بە ئاسانی بیکوژێ.

بەم شێوەیە، توانی و، بە یەك جار هەردوو پڵنگەکەی دەست کەوت. ئێستاش (هان) و (وی) لە شەڕدان، ئاکام دەبێ یەکێکیان دوای ئەوەی بێ هێز دەبێ، تەسلیمی ئەوەی تر بێ، ئەگەر هەردوو ویلایەت هێرش بکەن، بە یەك جار دەتوانن سەربکەون.

پاشای (کین) ئەم پێشنیارەی قبوڵ کردو دواتر بە ئاسانی سەرکەوتنی بەدەست هێنا. بەم شێوەیە، دەربڕینی (**دانیشتن لەسەر تەپۆلکە بۆ چاودێری پڵنگە دڕندەکان**) بۆ ئاماژەدانە بە چاوەدێریکردنی بارودۆخێك لە شوێنێکی بێ شەڕو شۆڕ، کە خەڵکی تر خەریکی یەکتر کوشتنن، پاشان دەستکەوتنی دەسکەوتەکان لە دوای شکستهێنانی هەردوو لا.

(١٨)

کەروێشکە فێڵزانەکە سێ کونی لانەی هەن

سەرینەکەت تەواو دانێ و بەسەلامەتی بنوو

(مونگ چانگجۆن)ی سەرۆك وەزیرانی ویلایەتی (کی)، پیاوێکی مشەخۆری هەبوو ناوی (فانگ کسوان) بوو، (مونگ) ویستی کابرایەك بنێرێتە خاکی (کسو) تاوەکوو قەرز کۆبکاتەوە. (فانگ کسوان) خۆی تەرخان کرد کە بچێ، پێش چوونەکەی، پرسیاری لەوە کرد کە چی پێویستە لەگەڵ خۆی بێنێتەوە؟

(مونگ) پێی گوت ئەو شتە لەگەڵ خۆت بێنەوە، کە لە ماڵ نەبێ.

دوای ئەوە (فانگ کسوان) گەیشتە (کسو) هەموو قەرزەکانی پووچەڵ کردنەوەو چەکی پارەکانی هەموو سوتاندن. پاشان گەڕایەوەو گوتی:

—من دادپەروەریم لەگەڵ خۆم هێناوەتەوە کە لە ماڵەوە نییە.

کە (مونگ) لە حارو مەسەلەکەی گەیشت، زۆر تووڕە بوو، بە جۆرێك پتت لێدابا دەتەقی.

ساڵی پاشی، فەرمانڕەوای (کی)، (مونگ شانکچونی) لە پلەکەی لادا، بۆیە گەڕایەوە (کسو)، خەڵکی (کسو) خڕبوونەوە، هەموو بۆ بەخێرهاتنەوەی هاتبوونە سەر ڕێگا، هێندە زۆربوون هێندە زۆربوون ڕێگایان گرتبوو بە چەشنێك مشك دەرباز نەدەبوو.

لەو کاتەدا (مونگ) بە (فانگ کسوان)ی گوت:

— ئێستا ئەو دادپەروەرییە دەبینم کە بۆ منت هێناوە.

(فانگ کسوان) یش پێی گوت:

— کەروێشکی فێڵزان، بۆ لانەو خۆشاردنەوە سێ کونی هەن، بەلام تۆ ئێستا تەنیا یەك لانەت هەیە، بۆیە لە ئامانو ئاسوودەییدا نیت، دەبێ بچم دوو کونی ترت بۆ هەڵکۆڵم.

فـانگ کـسوان چـووە ویلایـەتی (وی) بـە فەرمانڕەواکـەی ڕاگەیانـد کـە (کـی)، (مونگ)ی لە پلەکەی دابەزاندووە، هەرکەسێکیش لە خزمەتگوزارییـەکانی (مـونگ) سوود وەربگرێ، ئـاخیری دەوڵەمەنـدو بـەهێز دەبـێ. بـەم شـێوەیە فـەرمانڕەوای (وی) نوێنەرێکی لەگەڵ بڕێکی زۆری زێڕو ژمارەیەك لە گالیسکەی نـاردو داوای لـە (مونگ) کرد، کە ببێتە سەرۆك وەزیـران. نوێنەرەکـە سـێ جـارانی سـەردان کـرد، بەڵام ئەو هەموو جارێ ڕەتی دەکردەوە. کە فەرمانڕەوای (کـی) بـەو مەسـەلەیەی زانی، نوێنەرێکی لەگەڵ بڕێکـی زیـاتری زێـرو گالیـسکەو شمـشێر نـاردو داوای لـە (مونگ) کرد کە بگەڕێتەوەو ئـەمجارەش سەرپەرشـتی ویلایـەتی (کـی) بکاتـەوە. ئەو کاتە (فانگ کسوان) ئامۆژگاری (مـونگ) ی کـرد، کـە داوا لـە فـەرمانڕەوا بکـا بارەگـای شانـشینو خزمـانی بـۆ (کـسو) بگوازێتـەوە، کـە ئەمـە جێبـەجێ بـوو، ئەوجارە (فانگ کسوان) بە (مونگ)ی گوت:

– ئێـستا هــەر سـێ کونەکـە ئامـادەن، دەتـوانی سـەرینەکەت دابنێـیو بـە سەلامەتی لێی بنووی.

لەگەڵ مانەوەی (فـانگ کـسوان) بـۆ ئامۆژگارییـەکانی، (مـنگ چـانگجون) وەك سەرۆك وەزیرانی (کی) بۆ ماوەی چەند دەیەیەك بە بێ مەترسی مایەوە.

لەوەبـەدوا، دەربڕینـی **(کەروێـشکە فێڵبازەکـە سـێ کـونو لانـەی هـەن)** بـۆ ئامازەدان بە کەسێك کە ئامادە بـێ کارێـك بکـا. هـەروەها دەربڕینـی **(بالیفەکـەت تەواو دانێو بە سەلامەتی بنـوو)** واتـە هـەموو شـتێك سـەلامەتو ئاسـوودەیە، بـە جۆرێك کابرا دەتوانێ دانیشێو پشتێندی لێ بکاتەوەو لێی پاڵداتـەوەو سـەرخەوێ بشکێنێ.

(١٩)

فشۆڵ وەك لەسەریەك كەڵەكەبوونی هێلكە

لە چەرخی بەهارو پایزاندا، فەرمانڕەوای ویلایەتی (چین) فەرمانی دەرکرد کە بالأخانەیەکی نۆ نهۆمی دروست بکەن، تا ببێتە شوێنێکی ئاسوودەییو خەمڕەوێنی. سێ سالأن خەریکی ئەو باڵەخانەیە بوون، بەلأم هەر تەواو نەبوو، ئەمە بووە هۆی بەهەدەردانێکی زۆری هێزی کارو سەروەتو سامان لەو ویلایەتەدا. بەلأم فەرمانڕەوا دەیگوت:

– هەرکەسێ لەوبارەوە ئەگەر پیاوەو دەوێرێ نەیاری بکا، بزانە چۆن لە سێدارە دەدرێ!

کە ئەوەیان بیست، (کسون کسی) داوای لە یەکێك لە دەشتەکییەکانی دەوروبەری (جین) کرد، بچێتە دیدەنی فەرمانڕەوا. فەرمانڕەواش بە تووڕەییەوە رازی بوو دیدەنیان لەگەڵ بکا. لەسەر تەختی دەسەلأت، تیرو کەوان لەنێو دەستی، دانیشتبوو. (کسون کسی) گوتی:

– ناوێرم بۆ گۆڕینی رایەکەت، باوەڕ بە بەڕێزت بێنم، بەلأم دەمەوێ بڕوانی کە چۆن دەتوانم دوازدە پارچە شەترەنجان لەسەر یەکتر کەڵەکە بکەمو پاشان نۆ هێلکانیش یەك لەسەر یەك دابنێم؟

فەرمانڕەوا گوتی:

– دەی باشە نیشانم بدە.

ئەویش خۆی توندو بەندو رەق کردو دەمارەکانی گرژ کردنو ئاگاداری خۆی بوو. وەك بەڵێنی دابوو، پارچە شەترەنجەکانی لەسەر یەك کەڵەکە کردن. پاشان نۆ هێلکەشی لەسەریەك دانا. هەموو ئامادەبووان هەناسەی خۆیان راگرتبوو، فەرمانڕەوا هێند تووڕە بووبوو دەستی بە خنکەخنك کردو خەریك بوو بخنکێ. بەسەرسوڕمانەوە گوتی:

– ئەمە زۆر فشۆڵە و ئەو ترەکەڵەکە سەرناگرێ.

(کسۆن کی) یش وەڵامی دایەوە:

–نا، فشۆڵ نییە، زۆر کەس لەمەش فشۆڵترن.

(کسۆن کی) زیاتری هەڵدایێ:

– هەتا ئێستا سێ ساڵمان پێ چوو، بۆ ئەوەی باڵەخانەیەکی نۆ نهۆمی بۆ جەنابت دروست بکەین، هێشتاش هەر تەواو نەبووە. پیاوەکان لە کشتوکاڵو لە ژنو لە جۆلاکانیان دابڕاون، بەروبوومی مرۆڤایەتیو ماڵی، لەسەر ئەم حاڵە هەمووی فەوتا. ویلایەتی هاوسێمان ئامادەیە سوود لە لاوازی ئێمە وەربگرێو پەلامارمان بداو ویلایەتەکەمان لەناو ببا. ئاخر چ شتێك هەیە لەمە فشۆڵتر؟!!

فەرمانڕەوا بە خراپی هەڵسوکەوتەکەی خۆی زانیو رەخنەی لە خۆ گرتو فەرمانی دا کە کاری باڵاخانەکە رابگرن.

لەوەبەدوا، دەربڕینی (**فشۆڵ وەك کەلەکەبوونی هێلکە**) مانای رەوشێکی زۆر مەترسیدار دەگەیەنێ.

(٢٠)

سەرەتا لووتبەرزو دواتر بەڕێز

لە چەرخی ویلایەتە شەڕاوییەکان، کابرایەك هەبوو ناوی (سوکوین) بوو، ئەو کابرایە لە (لویانگ) دادەنیشت، زۆری هەوڵ دەدا تا ببێتە راوێژکاری فەرمانڕەوای چەند ویلایەتێك، بەڵام سەری نەگرت. بۆیە بە دڵتەنگییەوە رووەو ماڵ بوویەوەو هەستی کرد لە ماڵەوەش بە ساردی لەگەڵی دەجولێنەوە، وەك ئەوەی هەر خەڵکی ئەو ماڵە نەبێ. ژنەکەی لەبەردەم دەزگای جۆلایی دانیشتبوو، قەت بڵێی هەڵنەستا سلاوێکیشی لێ بکا، نەك هەر ئەمە، خوشکە ژنەکەشی خواردنی بۆ ئامادە نەکردبوو. لەبەرهەندێ (سوکین) هەستی کرد کە سووکو ریسوا بووە، خۆی لە ژوورەکەی زیندان کردو هەر بە کتێبانەوە خەریك بوو.

دوای سالێك، سەفەرێکی دەست پێکرد، تا کارێکی تازە بدۆزێتەوە. ئەمجارە توانی فەرمانڕەوایانی شەش ویلایەت رازی بکا کە هاوپەیمانێتی لەگەڵ یەکتر ببەستن لە دژی ویلایەتی دوژمنو بەتێنی (کین)، ئەمیشیان کردە سەرۆك وەزیرانی هەر شەش ویلایەت.

بەم هەموو پلەو پایەوە گەڕایەوە ماڵ، کە لە ماڵەوە زانیان نزیك ماڵ دەبێتەوە، ماڵیان پاك کردەوەو رێگای کن ماڵیان تەختو خۆش کردو شەرابو کوپو سەرقاپیان ئامادەکردو نزیکەی ٣٠ لی بە مۆسیقا لێدانەوە لە شار دەرچوون، تا پێشوازی لێ بکەن. ژنەکەی نەیدەوێرا رووی تێ بکا، بەلام خوشکە ژنەکەی بە خشە خش بۆ دەستو پێیانی چووو چەند جارێك بۆ داوای لێبوردن لەو کارانەی پێشووی، کرنووشی بۆ برد.

(سوکوین) یش زەردەخەنەیەکی هاتێو لێی پرسی:

—ئەرێ خێرە تۆ پێشتر هێندە لەخۆبایی بوویو ئێستاش هێندە خۆبەکەم زانی؟

وەلأمی دایەوە:

–چونکە ئێستا تۆ لە پلەو پایەیەکی بەرزیو خاوەنی سەروەتو سامانێکی گەورەی.

(سوکوین) هەناسەیەکی هەڵکێشاو گوتی:

– ئێستاش من هەمان ئەو کەسەی جارانم، دوای ئەوەی ئێستا دەوڵەمەندبوومەو لە پلەوپایەیەکی بەرزدام، کەسو کارەکەم شانازیم پێوەدەکەن. بەلأم کە دەست کورتو نەدارو خۆبەکەم زان بووم، خۆیان لێ دەشاردمەوە. ئەگەر ئەوانە لە گۆشتو خوێنی منن، ئاوەها بن، ئەدی خەڵکی تر چی لێ چاوەڕوێ دەکری؟

لەوەبەدوا دەربڕینی **(سەرەتا لووتبەرزو دواتر بەڕێز)** ئاماژەیە بۆ ئاسانی هەڵوێست گۆڕینی کەسەکان، بە گوێرەی سەروەتو سامانیان بەرامبەر خەڵکانی تر.

(٢١)

ئەو تەڵەیەی بۆ خەڵکی تری دانابوویەوە خۆی پێوەبوو

(کسیاو من کین)ی میرزادە، (گۆنگسۆن یانگ،٣٩٠-٣٣٨پ. ز)ی لە ویلایەتی (وی) بە سەرۆك وەزیران دامەزراند. (گۆنگسۆن یانگ) یارمەتی فەرمانڕەواکەی دەدا بۆ چاککردنی یاساکانو گۆڕینی نەریتە کۆنەکان لە (کین) دا. بە جۆرێك (کین) بەهێزبوو و گەشایەوە. بۆیە بۆ پاداشتی ئەو خزمەتانەی، قەلآی شانگ-ی پێشکەش کردو ناوی لێنا (شانگ یانگ). بەلآم لە هەمان کاتدا (یانگ) دوژمنایەتی جێنشینو هەندێ لە کاربەدەستانی دەکرد، بۆیە دوای مردنی میرزادە (کسیاو من کین)، دوژمنەکانی شانگ یانگ تۆمەتی خیانەتیان پێ هەڵبەستو ناچاریان کرد کە لەوێ ڕابکا. (یانگ) ویستی لە هۆتێلێکی بچوکی نزیك سنووری ولآت بمێنێتەوە، بەلآم خاوەنی هۆتێل نەیهێشتو گوتی:

-شانگ یانگ چەند یاسایەکی داناون، ئەگەر خاوەن هۆتێلەکان کەسێك رابگرن ناسنامەی پێ نەبێت، ئەوا سزای خاوەن هۆتێلەکە دەدات.

دیسان (یانگ) ناچار کرا کە لەو چۆلەوارییە رابکاو ئاخیری هەر گرتیانو سەریان پەل دا.

بەم شێوەیە، شانگ یانگ، لەبەر ئەو یاسایانەی کە خۆی دینابوون، خۆی فەوتاند. دەربڕینی **(ئەو تەڵەیەی کە بۆ خەڵکی تری دانابوو، خۆی پێوەبوو)** بۆ وەسفی ئەو کەسانە بەکاردێ، کە دەبنە قوربانی ئەو نەخشەو پلانانەی کە خۆی دایناون.

(٢٢)

شاکارێکی دەگمەنە و شیاوە بۆ بە هەند هەڵگرتن

لە چەرخی ویلایەتە شەڕکەرەکان، (زی چۆ)ی کوڕی جێنشینی ویلایەتی (کین) وەك بارمتەیەك نێردرایە (هاندان)ی پایتەختی (زاو)، بەزۆری کە (کین) پەلاماری بردبا سەر (زاو)، (زی چۆ) لە حاڵێکی زۆر شڕو خراپدا دەبوو.

بازرگانێکی دەوڵەمەند هەبوو، ناوی (لۆبوی) بوو، ئەو بازرگانە بیری کردەوە، کە (زی چۆ) شاکارێکی دەگمەنەو شیاوی بایەخ پێدانە، بۆیە (زی چۆ)ی بردە ماڵو پێی گوت، کە باوکی بەم زوانە دەگاتە سەر تەختی دەسەڵاتو ئەویش دەبێتە جێنشینی، بەڵام بەو مەرجەی ئەگەر توانی خانم (هوایانگ)ی دلبەرەکەی باوکی، کە تا ئێستا وەجاغ کوێرە رازی بکا، (چونکە دایکی **زی چۆ** لەلای باوکی فەرامۆش کراوە)، دوای ئەمە (لۆبۆی) یارمەتی (زی چۆ)ی دا بۆ هەڵاتنو گەڕانەوە بۆ (کین)و ئەم کارەش خانم (هۆیانگ) خستیە ئەستۆی خۆی.

دوای ماوەیەکی کەم، باوکی گەیشتە سەر تەختو (زی چۆ)ی کردە جێنشین، دوای ساڵێك، کە باوکی مرد، (زی چۆ) خۆی چووە سەر تەختی (کین)و (لۆبۆی) کردە سەرۆك وەزیران.

لەوەبەدوا، دەربڕینی (**شاکارێکی دەگمەنەو شیاوە بۆ بەهەند هەڵگرتن**) بۆ سوود وەرگرتن لە هەندێ هەلکەوتی باش بۆ بەدەستهێنانی پلەو پایەی گەورە بەکاردێت.

(٢٣)

فەرمانی دا کە میوانەکان دەربکرێن

پێش ئەوەی یەکەمین ئیمپراتۆری کین (٢٥٩– ٢١٠پ. ز) لە چین دابمەزرێ. لی سی (؟–٢٠٨پ. ز) کە لە دانیشتوانی ویلایەتی (چۆ) بوو، بڕیاری دا بچێتە ویلایەتی (کین) کە خۆی فەرمانبەرێکی گەورەی دەرباری پادشایەتی بوو. ئەنجا دواتر، ویلایەتی (هان) پیاوێکی بەناوی (زنگ گۆ) بۆ (کین) نارد تا باوەڕ بە فەرمانڕەواکەی بێنێ کە جۆگایەکی ئاودێری دروست بکا، مەبەستی راستەقینەی (هان) ئەوەبوو، کە (کین) سوود لە دەرامەتی مرۆڤیو داراییەکانی ئەو پرۆژە وەربگرێ، چونکە ماوەیەکە (هان) لەبەر داگیرکاری حاڵی شڕە.

فەرمانڕەوای (کین) بووە قوربانی ئەو فڕوفێڵەو جۆگایەکی دروست کردو ناوی نا جۆگای (زنگۆ)، دواتر رووی راستی نیازەکەی دەرکەوتو راوێژکارەکان فەرمانڕەوایان هاندا کە هەموو فەرمانبەرە بێگانەکان وەدەرێ بنێ.

(لی سی) یش لەنێوان ئەو کەسە دەرکراوانەدا بوو، بۆیە داوای بەخشینی لە پاشا کرد کە بەزەیی پێدا بێتەوەو بۆی روون کردەوە کە دەرکردنی هەموو فەرمانبەرە بیانییەکان لە بەرژەوەندی (کین) دا نییە.

سەرەنجام، فەرمانڕەوای (کین) بڕیارەکەی خۆی هەڵوەشاندەوەو (لی سی)ش لە (کین) مایەوەو بووە سەرۆك وەزیران، پاشان یارمەتی (کین)ی دا بۆ ئاوەدانکردنەوەی هەموو وڵات.

لەوە بەدوا، دەربڕینی(**ئەمری کرد کە میوانەکان دەربکرێن**) بۆ داوای رۆیشتن لە میوان بەکاردەهێنرێ.

(٢٤)

وشەیەك یەكسانە بە هەزار پارچە زێڕ

کە (لوبوی) سەرۆك وەزیرانی ویلایەتی (کین) بوو، نزیکەی سێ هەزار بیرمەندی بۆ ناوبانگ زیادبوونی خۆیو مانەوەی تا نەوەکانی داهاتوو، لە دەوری خۆی کۆکردبووەوە.

(لوبوی) فەرمانی بەو بیرمەندانە کرد، هەرچی دەیزانن بینووسنەوە. وابوو هەموونووسینەکانیان لە یەك کتێب کۆکرانەوەو بەناوی (تۆمارەکانی لو) ناونران.

دوای تەواوبوونی، (لوبوی) کتێبەکەی لە سەر دەرگای بازاڕی (کسیانیانگ) کە دواتر بووە پایتەختی (کین)، لەگەڵ هەزار (یی) لە زێڕ هەڵواسیو ئەم دەستەواژەی خوارەوەشی لەگەڵدا پەیوەست کرد:

(هەرکەسێك ئەگەر توانی وشەیەك بۆ ئەم کتێبە زیاد بکات یان لاییبات، ئەوا پاداشتەکەی بە زێڕ دەدرێتەوە.)

کەس نەوێرا داوای ئەو پاداشتە بکا، چونکە (لوبوی) بە کابرایەکی ئازاو رەشید ناسرابوو.

لەوەبەدوا، دەربڕینی (**وشەیەك یەکسانە بە هەزار پارچە زێڕ**) بۆ پەسنی پارچەیەکی ئەدەبیی گرنگو نایاب بەکاردەهێنرێ.

(٢٥)

چۆن (سنۆنۆ) بە هیوایەتەکانی قوڵنگ دەزانێ؟

ئەوکاتەی چن چانگ (؟– ٢٠٨پ. ز) لە هەرەتی گەنجی دابوو، وەك كرێكارێك لەو زەوییانەدا كاری دەكرد.

جارێكیان جووتكردنەكەی راگرتو لەسەر تەپۆلكەیەك راوەستاو بۆ ماوەیەكی زۆر لە حاڵێكی شڕ دابوو، پاشان بە برادەرەكانی خۆی گوت:

–ئەگەر لە داهاتوودا هەریەكێك لە ئێمە دەوڵەمەندو ناودار بوو، هەق وایە ئەوانی تر لەبیر نەكا!!

هاوڕێیەكانی پێی پێكەنین‌و گوتیان:

– پف! ئەتۆ تەنیا كرێچییەكی‌و بەس، ئاخر چۆن دەوڵەمەند دەبیت؟

(چن چانگ) یش هەناسەیەكی هەڵكێشاو گوتی:

–ئاخ! سنۆنۆ چۆن بە هیوایەتەكانی قوڵنگ دەزانێ؟

دوای ئەمە (چان چانگ) كودەتایەكی بەسەر دەسەڵاتی بەرەبابی (كین) كردو بووە پاشا.

بەوجۆرە، دەربڕینی (**چۆن سنۆنۆ بە هیوایەتەكانی قوڵنگ دەزانێ؟**) وەك توانج بۆ ئەو كەسە سادانەی، كە ناتوانن لە خاوەن هیوایەتە گەورەكان تێ بگەن، بەكاردەهێنرێ.

(٢٦)

دەری بکەو جێگای بگرەوە

سـاڵی ٢٦٠ی پ. ز، یەکـەمین ئیمپراتـۆری (کـین) لـە سـاڵی کۆتـایی فەرمانڕەوایەتییەکەی و لە کـاتی بەسـەر کردنەوەیـەکی (گـۆجی) دا، لـە رووبـاری (زی) پەڕییەوە.

کزیانگ یو (٢٣٢-٢٠٢پ. ز)، لەگەڵ (کەزیانگ یـانگ)ی مـامی بـۆ بینینـی ئـەم دیمەنە رۆیشتنە ئەوێ.

(کزیانگ یو) گوتی:

- دەرکردنو جێگرتنی ئاسانە.

(کزیانگ لیانگ) یەکسەر بێدەنگی کردو پێی گوت:

- ئەو قسانە مەکە، ئەگەر نا ئێمە ژیانی هەر یـەکێك لـە خێزانـەکانمان لـە ئەسـتۆ دەبێ!

بەلاّم لەو کاتەوە کزیانگ لیـانگ، کزیـانگ یـوی بـە کەسـێکی زۆربـاش حسـێب کـردووە. لەوەبـەدوا، کزیـانگ یـو بـووە سـەرکردەی هێـزە یاخیبووەکـان، کـە دەسەلاّتی بنەماڵەی (کین)ی لەناوبرد.

بـەم جـۆرە، ئـەم دەربڕینـە بـۆ سـەرکەوتن بەسـەر کەسـێكو جێگاگرتنـەوەی بەکاردێت.

(٢٧)

با سەرفەتاح[١] بە لێدان بێت

[١] سەرفەتاح: واتە یەکەم دەستپێشخەری

لە ساڵی ٢٠٩ی پ. ز، شۆڕش لـە دژی بـەرەبابی (کـین) ی فـەرمانڕەوا هـەموو شـوێنێکی گرتبـووەوە، قـازیی دەڤـەری (گـۆیجی) بـۆ وەرگرتنـی رای (کزیـانگ لیانگ)، چووە لایو پێی گوت:

– ئـەو کەسـەی یەکـەم جـار دەسـت بـە لێـدان بکـا، دەستپێـشخەرییەکەی دەستکەوتووە، ئەو کەسەی لە لێدان دوابکەوێ، ئەوا سەرشۆڕ دەبـێ. بۆیـە داوات لێدەکەم بۆ ئەم شۆڕشە یەکسەر بەگەڵم بکەوی.

(کزیانگ یانگ) وای دەرخست کە رازییـە. پاشـان برازاکـەی (کزیـانگ یـانگ)ی نـارد تـا قـازیو یاریـدەدەرانی کـە ژمارەیـان لـە سـەد زیـاتر بـوو سـەربڕێ. بـەو شێوەیە، خەڵکی ناوچەی (گۆیـچی) لـە دەوری (کزیـانگ لیـانگ) خڕبوونـەوەو بـۆ لەناوبردنی تایەفەی دەسەڵاتداری (کین) پشتیوانییان کرد.

لەوەبەدوا، دەربڕینی دەستپێشخەرییەکە سەرفەتاح بە لێدان دەست پێ بکـە، ئاماژەیە بۆ ئەو کەسەی یەکەم جار هەڵسوکەوت دەکاو لای ئـەوانی تـر سەرشـۆڕ دەبێ.

(٢٨)

ئەو بەزینەی کە هەموو شتێ تێك‌و پێك دەشکێنێ

ئیمپراتۆری دووەمین کە لە بنەماڵەی (کین) بوو، لە ساڵی ٢٠٩ی پ. ز، هاتە سەر تەختی شانشینی. بنەماڵەی فەرمانڕەوا لە قۆناغێکی دواکەوتوویی دابوو، هەرچی وڵاتیش بوو هەمووی لەبارێکی یاخیبوون دا بوو.

لیوبانگ (٢٥٦– ١٩٥پ. ز)، کە دواتر بنەماڵەی فەرمانڕەوای (هان)ی دروست کرد، لەگەڵ سەد پیاوی دەوری خۆی دانیشتو پەیامێکی بۆ هاوڵاتیانی هەرێمی (بای) ڕەوان کردو تیایدا گوتبووی:

– هەموو نەتەوەیەك بەرهەڵستکاری دەسەڵاتی بنەماڵەی کینەو شۆڕشیش لە هەموو جێیەك هەڵدەستێ، ئێستا تەنیا شۆڕش دەتوانێ ڕزگارتان بکا.

بەو جۆرە، خەڵکی (بای) فەرمانڕەوای خۆیان کوشتو دەرگای شاریان لەسەر (لیوبانگ) خستە سەر پشتو ویستیان بیکەنە فەرمانڕەوای خۆیان. بەڵام (لیوبانگ) پێی گوتن:

– ئەگەر ئەوکەسەی هەڵیدەبژێرن شیاو نەبوو، ئێوە دەدۆڕێن، ئەو کاتە هەموو شتێك بەرەو هەڵدێر دەچێ. من توانایەکی لەرادەبەدەرم نییە، بۆیە تکا دەکەم کەسێکی دیکە دەستنیشان بکەن.

بەڵام خەڵك بینیان کە (لیوبانگ) بۆ ئەم کارە شیاوترین کەسایەتییە، بۆیە کردیانە فەرمانڕەوای (بای).

لە دواییدا، دەستەواژەی (**ئەو دۆڕانەی کە هەموو شتێکی تێكو پێك شکاند**) بۆ وەسفی بەزینێکی تەواوی تێكو پێك شکێنراو بەکاردێت.

(٢٩)

کوڕە شایانی فێرکردنە

زانگ لیانگ (؟– ١٨٦پ. ز) هێشتا هەر منداڵ بوو، جارێکیان بۆ گەشتو سەیران چووبووە سەر پردی (کسیابی)، لەوێ پیرەمێردێکی بینی پێلاوەکانی لەسەر پردەکە هاویشتە خوارێ، پیرەمێردەکە بە (زانگ لیانگ)ی گوت:

– هۆ کوریژگە! هەڕوو ئەو پێلاوانەم بۆ بێنەوە.

(زانگ لیانگ) واقی وڕمابوو ویستی شتێکی بخێوێنتیۆ لێی بدا. بەلام لەبەر بەساڵاچوونی پیرەمێردەکە سڵەمییەوە. (زانگ لیانگ) چوو پێلاوەکانی هێنانو پیرەمێردیش پێی درێژ کردو گوتی:

– دەی دە پێم بکە!

(زانگ لیانگ)یش پێلاوەکانی دەپێی پیاوەکە کرد، پیرەمێرد دوورکەوتەوەو دەستی بە پێکەنین کردو پاشان سەری خۆی باداو گوتی:

– کوڕە لاو ئەتۆ شایانی فێرکردنی، لە سەرو حەدی بەیانیان تا پێنج ڕۆژان لێرە بمبینە.

(زانگ لیانگ) دوو جاران هاتە ئەوێو بەلام پیرەمێرد لەپێش ئەو نوێژی دەکردو پەشیمانی لەبارەی دواکەوتنەکەی دەردەبڕی. دوای ئەمە، (زانگ لیانگ) لە نیوەی شەوێدا ڕۆیشتە لای پردەکە، پیرەمێردەکە بە درەنگەوە گەیشتو گوتی: (ئاووەتە، پێویستە ئاوها بیت) و کتێبێکی دایە زانگ لیانگو پێی گوت:

– ئەم کتێبە بخوێنەوە، ئەنجا دەبی بە مامۆستای پاشاو ئیمپراتۆڕەکان..

(زانگ لیانگ)یش کتێبەکەی وەرگرت، کە بە ناوونیشانی (هونەری جەنگی گەورە سەرکردە) بوو، دوای ئەمە زانگ لیانگ یارمەتی (لیوبانگ)ی دا بۆ پێکهێنانی بەرەبابی دەسەلاتداری (هان)و بووە فەرمانڕەوای (لیو).

بەم جۆرە، دەربڕینی (**کوڕە شایانی فێرکردنە**) بۆ ستایشی گەنجە خاوەن بەلێنەکان، بەکاردێت.

(٣٠)

چاودێری کردنی شەڕ لە مەتەرێزەوە

لە ساڵی ٢١١ی پ. ز، ئەوکاتـەی لەشـکری شۆڕشـگێڕی (کسیانگ یـو) لەگـەڵ هێـزی ئیمپراتـۆر (جولـو)ی (کـین) دەجـەنگا، کۆمـەڵێك تیپـی تـری شۆڕشـگێری گەیشتنە ئەویّ، بەڵام لە هێزی (کین) ترسانو نەیانوێرا بچنە گەڵ (کسیانگ یـو). زۆر بـە سـادەو سـاکاری لەسـەر مەتـەرێزی شـوورەکان دەوەسـتانو چـاوەدێری شەڕەکەیان دەکرد، ئەگەرچی ژمارەی پیـاوانی (کسیانگ یـو) یـەك بـە دە لـەوان کەمتر بوون، بەڵام زۆر بە ئازاو دلێری دەجەنگان، دەنگیان دەگەیشتە سـەرتاپای زەوی، ئەوانـەی چـاوەدێری شـەڕەکەیان دەکـرد واقیـان وڕمـا بـو، لـە کۆتاییـشدا لەشـکری (کـین) شـکاو (کسیانگ یـو) بـووە بـەهێزترین پیـاوی ئیمپراتۆرییەکـە. ژەنەڕاڵە شۆڕشـگێڕەکان دەهاتنـە سـەردانی (کسیانگ یـو)، سـەریان لەبەرامبـەر دادەنەواندو زاتیان نەدەکرد راستەوخۆ لە چاوی بڕوانن.

دوای ئەمە (کسیانگ یو) هەموو سەرکردەکانی سـوپای دژ بـە (کـین)ی بـەدیل گرتن.

بەم شێوەیە، دەربڕینی (**چاودێری کردنی شەڕ لە مەتـەرێزەوە**) بـۆ ئامـاژەدان بە خۆرزگارکردن، بیّ بەشداری کردن لە ناکۆکیی خەڵکانی تر، بەکاردەهێنرێت.

(٣١)

بردنەوەو دۆڕان لەسەر دەستی کسیاوهی

هان کسین (؟– ١٩٦پ. ز) ئەفسەرێکی بچکۆڵەی سوپای (کسیانگ یو) بوو. هێشتا پلەدارییەکەی تەواو نەبووبوو، سوپای بەجێ هێشتو چووە پاڵ سوپای (لیوبانگ)، ئەو سوپایەی کە لەگەڵ سوپای (کسیانگ یو) حەزیان بە چەهرەی یەکتر نەدەهات. جارێکی دیکە وێڕای ئامۆژگاری یەکێك لە گەورە یاریدەدەرەکانی لیوبانگ کە ناوی (کسیاوهی) بوو. (هان کسین) لە دەسکەوتی پلەو پایە شکستی هێنا، بۆیە دەستی لەکارکێشایەوە. کە (کسیاوهی) بەمەی زانی داوای لێکۆڵینەوەو جارێکی تر گەڕانەوەی کرد. (کسیاوهی) بە (لیوبانگ)ی ڕاگەیاند، کە ئەگەر دەیەوێ هەموو ولآت بخاتە بن دەستی خۆی، پێویستە فەرمانڕەوایی سوپا بداتە دەست (هان کسین)، کە (لیوبانگ) زانی (کسیاوهی) زۆر ڕێزی (هان کسین)ی لایە، هەڵوێستی خۆی گۆڕی‌و لە ئاهەنگێکی شکۆداردا (هان کسین)ی کردە فەرمانڕەوای باڵآ.

لەو شەڕەی دواییدا، کە بۆ یەکگرتنەوەی هەموو ولآت لە دژی کسیانگ یو تەواو ببوو، (هان کسین) بەسەر ئەوانی تر سەرکەوتو چەند هەنگاوێکی گرنگی بۆ دامەزراندنی زنجیرەی دەسەلآتداری (هان) بەدەست هێنا. دوای ئەمە (لیوبانگ) ترسا لەوەی کە (هان کسین) کودەتایەکی لە دژ ئەنجام بدا، چەند جارێك وازی هێنا، بەلآم ئەو هەر لە پایتەخت مایەوە.

لە ساڵی ١٩٦ی پ. ز، ئەو کاتەی لیوبانگ لە دەرەوەی ولآت بوو، (هان کسین) بە دەرفەتی زانی‌و لەگەڵ ژەنەڕاڵێکی تر کودەتایەکی ئەنجام دا، (کسیاوهی) لەگەڵ خانمە ئیمپراتۆر (لوزی)، پلانێکی داڕشت، کە (هان کسین) هەڵخەڵەتێنن‌و بینێرنە کۆشك، لەوێش بیگرن‌و لە سێدارەی بدەن.

بەوشێوەیە، هان کسین لەسەردەستی (کسیاوهی) لە سێدارەدرا.

لەوەبەدوا، دەربڕینی (**بردنەوەو دۆڕان لەسەردەستی کسیاوهی**) بۆ ئاماژەدانە بە بردنەوەو دۆڕاندن لە خودی کەسەکەدا.

(٣٢)

راوی مامزان لەناو پێدەشتەکاندا

(هان کسین) لە ساڵی ۲۰۳ی پ. ز، دا بووە پاشای (کی)، دوای ئەوەی لـە لایـەن (لیوبانگ)ی یەکەم ئیمپراتۆری زنجیرەی (هان) داندرا، (کوای تۆنگ)ی راوێژکاری، پێشنیارێکی کرد، کە پەیوەنـدی لەگـەڵ (لیوبـانگ) بپـچڕێنیّو ئیمپراتۆرییـەت لـە نێوان پاشایان (هان) و(چۆ)دا دابەش بکـات، بـەڵام (هـان کسین) بـەم پێـشنیارە رازی نەبوو.

لە ساڵی ۱۹٦پ. ز، بە تۆمـەتی پیلانگێـڕی بـۆ کودەتـا، (هـان کسین)یـان لـە سێدارە دا. (لیو بـانگ) گـویّ بیـست بووبـوو کـە (کـوای تـۆنگ)، (هـان کسین)ی لەسەر کودەتاکە هانداوە، بۆیە فەرمانی دەستگیرکردنی (کوای تۆنگ)ی داو داوای کرد بیهێنن لە پایتەخت لە داری بدەن.

(کوای تۆنگ) بە (لیوبانگ)ی گوت:

– کە زنجیرەی (کین) ئاسـکەکەی خـۆی فەوتانـد، هـەموو وڵاتـەکان هەوڵیانـدا دەسـتی بەسـەردا بگـرن، بـەڵام ئـەوە تـەنیا کەسـی بـە توانـاو بەسـەلیقەیە کـە دەرفەتی لێکۆڵینەوەی لەم بارەوە هەبیّ. سـەگ بـە خـەڵك دەوەڕیّ، لەبەرئـەوەنا کە خەڵك خراپە، بەڵکو لەبەرئەوە ئەوان گەورەی ئەم نین. لـەم کاتـەدا، زانـیم کـە ئەرکی من تەنیا ئەوەیە یارمەتی (هان کسین) بدەمو هێـزی بـۆ پەیـدا بکـەم. ئـەو کاتیش من شکۆو مەزنی تۆم نەدەناسـی. لەبەرئـەوە لـەداردانی مـن دادپەروەرانـە نییە.

بەم شێوەیە لیوبانگ ئەوی بەخشی.

لەوەوپاش، دەربڕینی (**راوی مامزان لە نیمچە دەشتاییدا**) بۆ وەسفی شەڕکردن لەسەر هەبوونی هێز بـەکاردەهێنریّ، لـە دەربڕینێکـی تـریش کـە دەڵـیّ: **مـامزکوژ ناناسریّ**، ئاماژەدانە بەوەی کە ئەنجامی ململانیّو چاو لێـك سـوورکردنەوە، قـەت یەکلانابێتەوە.

(٣٣)

رێککەوتن لەسەر یاسای سێ خاڵەکە

لە ساڵی ٢٠٦ی پ. ز، (زی سینگ)ی ئیمپراتۆری زنجیرەی فەرمانڕەوای (کین)، خۆی رادەستی (لیوبانگ) کرد، کە لیوبانگیش چووە ناو (کسیانیانگ)ی پایتەختی کین، سەرنجی دا کە کۆشکی ئیمپراتۆری شوێنێکی گەلێك خۆشەو پڕە لە گەنجینەو پڕە لەئافرەتی جوانو نازدار. ویستی لەوێ بسەنگرێتەوە، بەڵام (زانگ لیانگ) و (فان کوای) هەردوو راوێژکارەکانی باوەڕیان پێهێنا کە خۆی تووشی ئەو چێژو رابواردنە نەکا، ئەگەر نا دڵسۆزی گەلەکەی لە دەست دەدا.

بەم شێوەیە، لیوبانگ بۆ مانەوە، هاتەوە کن سوپاکەی‌و، ریش سپی‌و پیاوماقوڵانی گەڕەکەکانی کۆکردەوەو پێی گوتن:

– لەمێژە هەمووتان لە دەست ستەمکاریی (کین) دادە دادتانە، من ئێستا لێرەم تا (گوانزۆنگ و ها) دادگایی بکەم‌و یاسایەکی سێیینەتان بۆ دادەنێم. هەر کەسێك بکوژ بێ لە دار دەدرێ، هەرکەسێك ئازاری خەڵك بدات، سزا دەدرێ. هەرکەسێکیش دزی بکات دادگایی دەکرێ. جگە لەو سێ یاسایە هەر یاسایەکی دیکەی چین پووچەڵن.

پاشان داوای لە پیاوماقوڵان کرد، دەنگوباسی ئەو یاسایە نوێیە بڵاو بکەنەوە.

بەم رێگایە، (لیوبانگ) بەدڵسۆزیی گەلی (کین) سەرکەوتنی بەدەست هێنا.

لەوەبەدوا، دەربڕینی (**رێککەوتن لەسەر یاسای سێ خاڵی**) ستایشی یاساو بنچینەیەکی روونو کورتو سەرپێی دەکات.

(٣٤)

زیافەت و سەمای شمشێران لە هۆنگمان

ئەو کاتەی (لیوبانگ) چووە ناوچەی (گوانزونگ) لە کەرتی (شانکسی) ئێستا، سوپاکەی کە سەد هەزار کەس دەبوو، لە (باشانگ) ڕاگرت، لەوێ خۆی بینییەوە کە ڕووبەڕووی سوپای (کسیانگ یو) دەبێتەوەو ژمارەیان چوارسەد هەزار کەس دەبێو لە هۆنگمانو نزیکەی چل (لی) لێیانەوە دوورن.

کە (کسیانگ یو) ئامادەبوو تا هێرشێکی فراوان بکاتە سەر دوژمنەکانی، (کسیانگ بو)ی مامی بەمەی زانیو بە نهێنی خۆی گەیاندە نێو سەربازگەی (لیوبانگ)، تا (زانگ لیانگ)ی برادەری، لەو مەسەلەیە ئاگاداربکاتەوە، چونکە ئەو ڕاوێژکاری هەرە لەپێشی (لیوبانگ) بووو ئەویش ئامۆژگاری کرد کە ڕابکا، بەلاّم (زانگ لیانگ) ئەمەی ڕەت کردەوە، لە جێگای ئەمە (کسیانگ یو)ی بە مامۆستاکەی ناساند، (لیوبانگ)یش بە دیتنی (کسیانگ یو) زۆر خۆشحاڵ بووو داوای مۆرکردنی ڕێکەوتنی ئاشتەوایی لە نێوان خۆیو (کسیانگ یو) کرد، نەك هەر ئەمە بەڵکو کار گەیشتە ئەوەی بڕیاریان کردەوە کە ژنو ژنخوازیش لەنێوان منداڵەکانی ئەوو منداڵەکانی (کسیانگ یو) پێك بێ.

لە ڕۆژی پاشی، لیوبانگ بە هاوڕێیەتی زانگ لیانگو تەنیا سەد سوارەوە چووە (هۆنگمان)، لە زیافەتێکدا کە ئەو ئێوارەیە ڕێك خرابوو، (فان زنگ)ی ڕاوێژکاری باڵای (کسیانگ یو)، سێ جاران مامۆستاکەی هان دا کە سوود لەو دەرفەتە وەربگرێو (لیوبانگ) لە کۆڵ بکاتەوەو بیکوژێ، بەلاّم سەری نەگرت. دوای ئەمە (فان زانگ) لە دوای (کسیانگ چوانگ)ی ناردو داوای لێکرد هەستێ سەما بە شمشێر بکاو دەرفەتێك وەربگرێو لەسەری (لیوبانگ) بدا. بەلاّم کە کابرا سەمای شمشێری دەست پێکرد، (کسیانگ یو) هەستی بە نیازخراپیو ناپاکی کردو

شمشێرەکەی هەڵگرتەوەو لەگەڵ ئەوان سەمای کرد، تا (لیوبانگ) لە ئازارو مەینەت بپارێزێ.

پاش ئەمە، (لیوبانگ) داوای بوردنی لە بەجێهێشتنی زیافەتەکە کردو تێی تەقاندو هەڵات.

بەم شێوەیە، دەربڕینی **زیافەتو سەمای شمشێران لە هانگمان**، ئاماژەیە بۆ ئەو ئاهەنگەی کە بۆ ترساندنی مێوان، یان بۆ بەزۆر ملکەچکردنی ئامادەدەکرێ. هەرچی دەربڕینی **(سەمای شمشێری کسیانگ چوانگ)**ە، هەمان واتا دەبەخشێ، هەردوو دەربڕینەکە ئاماژەیە بۆ ئەو کارانەی لە رووکاردا دۆستایەتی نیشان دەدەن، بەڵام لە راستیدا کاری دوژمنکارانەن.

(٣٥)

ئەوان چەقۆو تەختەقیمەن، ئێمەش ماسیو گۆشت

لە میانی زیافەتەکەی هۆنگمان، کە (لیوبانگ) دوای ئەوەی ئاگادارکرایەوە کە بۆ تیرۆرکردنی پلانێك دارێـژراوە، خێوەتەکەی خۆی جێهێشتو (ڤان کوای)ی یاریدەدەری لەگەڵ خۆی بردو پێی گوت:

– ئیزنیشم لە خانەخوێ نەخواستووە، دەبێ هەر هەڵێم، بەڵام چۆن دەتوانم ئێرە جێبێڵم، خۆ ئابڕووم دەچێ؟

ڤان کوای وەڵامی دایەوە:

– پێویست ناکا بە هۆکارێکی هەرە گەورە، تەگەرەی تەواو دروست بێ. کسیانگ یوو راوێژکارەکانی چەقۆو تەختەقیمەن، ئێمەش ماسیو گۆشتین، باشە بۆچی هێندە پێداگرتن لەسەر زیافەتەکە؟

بەم شێوەیە، لەناکاوێك (لیوبانگ) لەگەڵ (ڤان کوای)و سێ پیاوی تر زیافەتەکەی جیهێشتو بە پێیان بۆ خێوەتگاکەی گەڕانەوە.

لەوەبەدوا، دەربڕینی (**ئەوان چەقۆو تەختەقیمەنو ئێمەش ماسیو گۆشت**) بۆ وەسفی بوونێك لەبن رەحمەتی خەڵکانی تر بەکاردەهێنرێت.

(٣٦)

چاککردنی ڕێگاو دروستکردنی سەرولێژێکی نهێنی

لەساڵی ٢٠٥ی پ. ز، (لیوبانگ) تاجی پاشایی خرایە سەرو بووە پاشای (هان)، بەڵام چونکە هێزە سەربازییەکەی (کسیانگ یو) دەمك دەمکانەو ململانێی لەگەڵ دەکردو تواناشی زۆر لە هی ئەو زیاتر بوو، بۆیە (لیوبانگ) ناچار بوو لەگەڵ سی هەزار لە پیاوەکانی بۆ ناو قەڵاکەی لە (هانزونگ) بکشێتەوە، ئەو قەڵایەش دەورە درابوو بە شاخو ئەو رێگایەی کە بۆی دەچوو، رێگایەك بوو بە تەختەدار دروست کرابووو لە تەلانی تاتە شاخێکدا بۆی دەچوو.

(لیوبانگ) ئەم رێگا تەختەدارەی سوتاندو پیاوەکانی بە سەلامەتی پەڕینەوە تا بیکەنە بەڵگە بۆ کسیانگ یو، کە نیازی گەڕانەوەی نییە تا نەیگاتێ، دوای نزیکەی شەش مانگ، لیوبانگ پیاوەکانی خۆی ناردەوە تا رێگاکە چاك بکەنەوە. (کسیانگ یو) گومانی ئەوەی برد کە ئەوان دەیانەوێ هێرشیان بکەنە سەر لەو رێگایەدا، ئەو هێرشەش ئەنجام نادرێ تا لەچاککردنەوەی رێگاکە نەبنەوە. لەم نێوانەدا (لیوبانگ) سەرکردایەتی هێزێکی نهێنی کرد بۆ (گوانزونگ)و لە رێرەوی ترسناکی (شنکانگ) پەڕینەوەو لە هیکەوە کە ئاگای لەخۆ نەبوو (کسیانگ یو)یان بەدیل گرت.

لەو کاتەوە، (لیوبانگ) و (کسیانگ یو) لەسەر ئەو دورگانەی ناوەڕاستی چین ململانێیتیان.

لەوەبەدوا، دەربڕینی (**چاککردنی رێگاو دروستکردنی سەرولێژێکی نهێنی**) بۆ کارێکی چاك بەکاردێ کە لە پشتەوەی فروفێڵو بینەو بەردە هەبێ.

(٣٧)

کوشتارو رووبار لەدواتەوەیە

(هان کسین) لە ساڵی ٢٠٥ی پ. ز سەرکردایەتی سوپایەکی زۆر گەورەی لە زنجیرەی (هان) ، لە دژی شانشینی سەرەوەی (زاو) لە بەشی رۆژئاوای کەرتی (هیبی) ی ئێستا گرتە ئەستۆ.

لەسەرەتادا چەند فەوجێکی نارد تا لە نزیك خێوەتگای سوپای (زاو) بۆسە دابنێنەوە، پاشان فەرمانی بە بەشێکی زۆری سوپاکەی کرد لە بەرامبەر خێوەتگای (زاو) جێگیر بن، بە جۆرێك رووبارەکە بکەوێتە دواوەیان.

سەربازانی (زاو)، بەم هەڵە تەکنیکییە زۆر پێکەنین، بەڵام لەگەڵ نەبوونی هیچ رێگایەك بۆ کشانەوە، لەبەرامبەر سوپای گەورەی (کسین) تەنیا شەڕێکی دەستەویەخە هەیەو دواتر بەسەر سوپای (زاو) سەردەکەون.

کە سەربازانی (زاو) بۆ خێوەتگاکانیان کشانەوە، تەماشایان کرد ئەوان وا کەوتوونەتە ناو بۆسەیەك، بەم شێوەیە سوپای (زاو) تێك شکا، دوای ئەوەی دەزگای سەربازی، هەڵوەشاوەو لەوێ کەوتو فەرمانەدەی ئەو سوپایە سەری بڕاو پاشای (زاو) بەدیل گیرا. لە میانی ئاهەنگو زیافەتی سەرکەوتن دا، یاریدەدەران لە (هان کسین) یان پرسی، بۆ تەکلیفت لە پیاوەکانی خۆت کرد کە بە ریز بوەستن، بەجۆرێك کە رووبارەکە بکەوێتە پشتیان، بەتایبەتی ئەمە پێچەوانەی هونەرەکانی شەڕە؟

هان کسین گوتی:

– لە حاڵی وەهادا پیاو بە ئازایی‌و دلێری شەڕ دەکا، چونکە مەحاڵە بتوانێ رابکا. زۆربەی سەربازەکانمان ئەوانەی لە سوپاکانی تر بوون خۆیان تەسلیم کرد، لە شوێنێك بوون مەحاڵ بوو بتوانن بکشێنەوە. بۆیە بە نەبەردی شەڕیان کرد. بەڵام ئەگەر لە شوێنێك بووبان توانای کشانەوەیان هەبا، دەکشانەوە.

لەوەبەدوا دەربڕینی **کوشتارو رووبار لەدواتە**، بۆ وەسفی هەوڵو کۆششی نەبەردانە بەکاردەهێنرێ.

(٣٨)

ئازاییەکی سەرەڕۆو چاکەیەکی ژنانە

دوای دانانی (هان کسین) بە فەرماندەی سوپا. بە (لیوبانگ)ی گوت:

– بۆ خزمەتی (کسیانگ یو) کەلوپەلم حازر کردوە، بۆیە رێگام بدە کە پێت رابگەیەنم کە دەبێ چ جۆرە پیاوێکی هەبن. کە (کسیانگ یو) گەورەیی ئەوی بۆ دەرکەوێ، هەموپیاوەکان لە ترسان رادەچڵەکێن، بەڵام ئەو پێی ناپەسند بوو کە ئەفسەرە دیارو بەتواناکان دەسەڵاتیان پێ بدرێ، لەبەرئەوەی ئەم تەنیا ئازاییەتی پیاوێکی سەربزێوی هەیە، بەڵام تەبیعەتێکی بەرێزو بەخشندەو خۆشەویستیی هەیە، ئەگەر کەسێك نەخۆش کەوت، بۆی دەگریێو خوانچەی خواردنێکی خۆشی بۆ دەنێرێو ئەگەر کابرایەك خزمەتێکی گرنگی پێشکەش بکات، دەبێ پاداشتەکەی بە نازناوو پلەو پایە بێ، و وای لێدەکا لە هەر کارێك کە هێزو تاقەتی لەسەر هەیە لایببا، ئەمە بە چاکەی ژنانە ناسراوە.

هان کسین لەو دەرەنجامەدا بۆی دەرکەوت کە دەتوانێ (کسیانگ یو)بەهۆی سوود وەرگرتن لە بێهێزییەکەی، شکست پێ بێنێ.

لەوەبەدوا، دەربڕینی **ئازایەتییەکی سەرگەرمو چاکەیەکی ژنانە**، بۆ جۆرەکانی ئازایەتیو بەخشندەیی بەکاردەهێنرێت، کە یارمەتی بەدەستهێنانی مەبەستێکی بنچینەیی لە چالاکییەکی دیاریکراودا نادا.

(٣٩)

پڵنگ پەروەردەکردن، واتە بەلاّ هێنان

لە ساڵی ٢٠٢ی پ. ز، چەند ساڵێك تێپەڕی بوو بەسەر جەنگی نێوان سوپای (هان) بە سەرکردایەتی (لیوبانگ) لەگەڵ سوپای (چۆ) بەسەرکردایەتی (کسیانگ یو)، لەبەر هێرشە بەردەوامەکان، هەردوو لا کفت بووبوون، لەو قۆناغەدا لە ناوچەی (کسیانگیانگ) بەرەو رووی یەکتر بوون، سوپای (چۆ) ورە بەرز بوون، بەڵام لەبەر بێ زادو خۆراکی دەیانناڵاند، لە بەرامبەریشدا سوپای (هان) ورەیان کز ببووو زادو خۆراکێکی زۆرو زەبەندیشیان هەبوو.

(لیوبانگ) دوو نێردراوی ناردنە لای (کسیانگ یو)، تا رازی بکا بەوەی وڵات لەنێوان هەردوولادا دابەش بکەن، بەجۆرێك ئەو ناوچانەی کەوتبوونە رۆژهەڵاتی (هۆنگۆ) ببنە هی (چۆ)و ئەوانەی رۆژئاوای (هۆنگۆ)ش بۆ (هان) بن.

(کسیانگ یو)ش باوکی (لیوبانگ)و ژنەکەیو رۆڵەکانی کە دیل بوون لای ئەو گەڕاندنیەوەو دواتر بەرەو لای رۆژهەڵات کشایەوە، بەمەش خۆشییو شادی خستە دەروونی پیاوەکانی، (لیوبانگیش) ئامادەبوو کە بکشێتەوە، بەڵام هەردوو راوێژکارەکانی (زانگ لیانگو چنگ بینگ) پێیان گوت:

– دوای ئەوەی سوپای (چو) ئێستا بۆ دەسکەوتنی خواردن، شەنگو ماندوونەو وەختە حەیاتیان لەبەر ببڕێ، دەکرێ سوود لەو دەرفەتە وەربگرینو بەسەریاندا زاڵ بین. ئەگەر وا نەکەین، وەك ئەو قسەیەمان لێ دێ کە دەڵێ:

(پەروەردەکردنی پڵنگ واتە بەلاّ بەسەرخۆدا هێنان)

بەم شێوەیە (لیوبانگ) هێزەکانی خۆی کۆکردەوەو لەگەڵ سوپای (چۆ) جەنگا، ئاخیریش بەسەریاندا سەرکەوت، ئەوسا (کسیانگ یو)ش خۆی کوشت.

لەوەبەدوا، دەربڕینی (**پڵنگ پەروەردەکردن، واتە هاتنی بەلاّ**) ئاماژەیە بۆ ئەوەی کە سەقامگیری بەڵاهێنەو بەلاّ دەهێنێ.

(٤٠)

شەوڕۆکردن بە جلی ئاوریشم

دوای ماوەیەکی کەم لە زیافەتی هۆنگمان، (کسیانگ یو) بۆ بەدیل گرتنی (کسیانیانگ) سەرکردایەتی سوپایەکی کرد. بەو جۆرە، (زینگ)ی پاشای گەمارۆدراوی (کین)ی کوشتو کۆشکەکانی (کین)ی سوتاندو لەگەڵ چەند کەنیزەکێکو چەند ئافرەتێکی بەدیل گیراو بەرەو رۆژهەلاَت گەڕایەوە.

یەکێك لە راوێژکارەکانی داوای مانەوەی لە ناوچەی (گانزۆنگ) لێکردو پێی گوت:

– (گوانزۆنگ) لە هەموو لایەکەوە بە شاخو رووبار پارێزراوەو زەوییەکەشی بە پیتە، دەی لێرە پایتەختەکەت دابمەزرێنەو هەر لێرەوەش دەتوانی دەست بەسەر هەموو ولاَتدا بگری.

(کسیانگوش) تەماشای کۆشکە خاپوورکراوەکانی (کین) ی کردو ئارەزووی گەڕانەوە بۆ نیشتمان لە کەللەی دا، بۆیە گوتی:

– دوای کۆکردنەوەی ماڵو دەست بەسەرداگرتنی پلەو پایەی بەرز، نەگەڕانەوە بۆ نیشتمانی دایك، وەك شەورۆکردنە بە جلی ئاوریشم، ئاخر کێ بە سەروەتو سامانە زۆرەکەت دەزانێ؟

بەم جۆرە بەرەو رۆژهەلاَت نەخشەی گەڕانەوەی داڕشت.

دواتر، دەربڕینی (**بە شەو رۆیشتن بە جلی ئاوریشم**) ئاماژەیە بۆ نەتوانینی دەرخستنی سەروەتو پلەو پایە لە بەرامبەر خەڵکیدا.

(٤١)

مەیموون لەگەڵ شەپقە

دوای داگیرکردنی پایتەختی فەرمانڕەوایانی (کین)، کە (کسیانگ یو) بڕیاری گەڕانەوەی بۆ نیشتمانەکەی دا، ئەو راوێژکارەی کە ئامۆژگاری (کسیانگ یو)ی دەکرد، کە پایتەختەکەی لە (گوانزونگ) بنیات بنێ، بە گاڵتەپێکردنەوە گوتی:

– دەڵێن خەڵکی (چولیسوا) لە مەیموونی بە شەپقە بترازێن، چیتر نین، هەر واشە، هەڵبەت زۆر راستە.

کە کسیانگ یو گوێی لەمە بوو، فەرمانی دا ئەو کابرایە لە سێدارە بدرێ.

لەوەبەدوا، دەربڕینی (**مەیموون بە شەپقە**) یان (**مەیموون لەگەڵ شەپقەکان**) بۆ گاڵتەجاڕیی بەکاردەهێنرێتو بۆ ئەو کەسە هیچو پووچو سووکو چرووکانە بەکاردێ کە بەفیزەوە هەوڵی خۆ دەرخستن دەدەن.

(٤٢)

هەرکاتێك (هان کسین) ئەمری دەکرد سوپا زیاتر بێ، ئەوا باشتر دەبوو

دوای ئەوەی بۆ ماوەیەکی کەم (لیوبانگ) بووە ئیمپراتۆری (هان)، دەربارەی توانای ئەفسەرەکانی لەگەڵ (هان کسین) مشتومڕی بوو، بۆیە لە (هان کسین)ی پرسی:

– کابرایەکی وەکوو من دەتوانێ سەرکردایەتی چەند سەربازان بکات؟

هان کسین وەڵامی دایەوە:

– تەنیا دەتوانێ سەرکردایەتی سەد هەزار کەس بکات.

ئەمجارەش (لیوبانگ) لێی پرسی:

– ئەدی دەربارەی تۆ چییە؟

(هان کسین) وەڵامی دایەوە:

– بۆ من چەند ژمارەکە زۆر بێ، ئەوا باشتر.

(لیوبانگ) پێکەنیو گوتی:

– ئەگەر وایە، بۆ تۆش نابیە پێڕی من؟

(هان کسین) یش وەڵامی دایەوە:

–بەهرەو توانای تۆ لە سەرکردایەتی کردنی سوپا خۆی نانوێنێ، بەڵکو لە سەرکردایەتی ئەفسەرەکان دەوەشێتەوە، لەبەرهەندێ من پێڕی تۆم.

لیوبانگ کە گوێی لەمە بوو، لە دڵەوە پێکەنی:

دواتر، ئەم دەربڕینە مەبەست لێی ئەوەبوو زۆرترینەکە باشترە.

(٤٣)

لە ڕووبەڕووبوونەوەی پیاوماقوڵانی ڕۆژهەڵاتی یانگتزی، زۆر شەرمەزار بوو

لە ساڵی ٢٠٢پ. ز، کسیانگیوو سوپاکەی لە لایەن سوپای (هان) لە گایکسیاوە گەمارۆ درابوون، شەوێك لە شەوان لەگەڵ هەشت سەد کەس لە پیاوەکانی، گەمارۆکەی شکاند. سوپای (هان) یش هەر بەدوایانەوە بوون، هەتا وای لێهات تەنیا بیستو شەش کەسی لەگەڵ مانەوە، کاتێ گەیشتنە گوندی (وجیانگ) تا بەرەو رۆژهەلأت لە روباری (یانگتزی) بپەڕنەوە، کوێخای گوندەکە کە نزیکی (کسیانگ یو) بوو لەوێ حازربوو، داوای لێکردن تا زووە لە رووبارەکە بپەڕنەوە.

کسیانگ یوش گوتی:

– کە رووبارم بڕیو هاتمە بەری رۆژئاوا، هەشت هەزار رۆڵەو برای رۆژهەلأتی (یانگتزی)م لەگەڵ بوو، ئێستاش دەبینی کەسیان نەگەڕاونەتەوە، ئاخر چۆن دەتوانم لە رۆژهەلأتی (یانگتزی) رووبەڕووی پیرەپیاوان ببمەوە؟

لەو کاتەدا ئاوڕێکی دایەوەو هێرشی بردە سەر سوپای (هان) و سەدان کەسی لە دوژمنەکانی خۆی کوشتو ئەویش لەبەر برینە زۆرەکانی خۆی هەر هاوار هاواری بووو دەینالأند، ئاخیری دەماری قورقوڕاگەی پساو حەیاتی لەبەر بڕا.

لەوەوپاش، (**لە رووبەرووبوونەوەی پیاوماقولأنی رۆژهەلأتی یانگتزی زۆر شەرمەزار بوو**) بەکاردەهێنرێ بۆ وەسفی هەستی کەسێ لە رووبەرووبوونەوەی خەڵکانی تر زۆر شەرمەزار بێو لەکاتی گەڕانەوەی بۆ ماڵ، لە کارێك کە تێیدا ببەزێ.

(٤٤)

سەرکەوتن لە خێوەتی سەرکردایەتییەوە دێتە دی

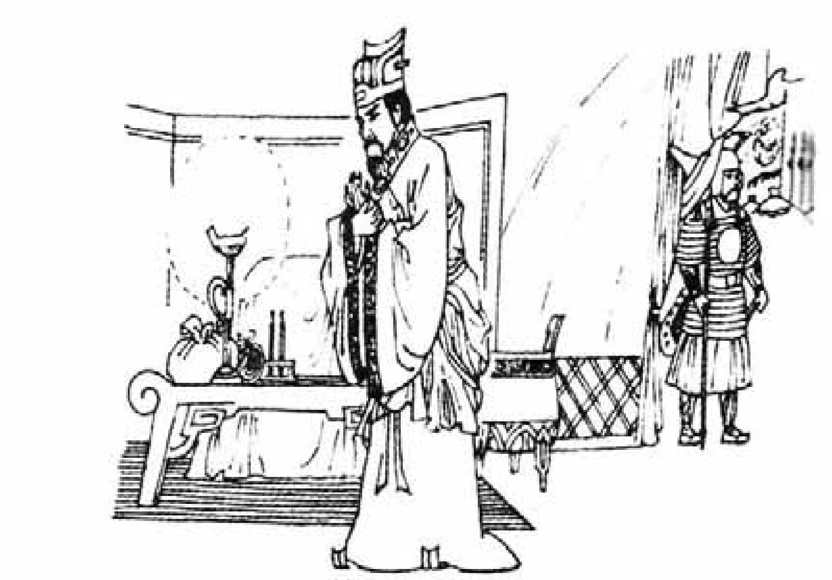

ئەم هەقایەت پەسنی (یونانگ) بۆ ئەفسەرەکانی دەگێڕێتەوە.

لە رۆژێکی ساڵی ٢٠٢ی پ.ز، دوای ئەوەی (لیوبانگ) بووە ئیمپراتۆر، لە پایتەختەکەی لەگەڵ ئەفسەرەکانی دانیشتبوو، مشتومڕی بوو لەسەر ئەو هۆکارەی کە بووە هۆی ئەوەی بۆ ئیمپراتۆریی سەرکەوێ و (کسیانگیو)ش بدۆڕێ.

دانی بەوەدانا کە ئەو سەبارەت بە دانیشتن لە خێوەتی سەرکردایەتیو بەڕێوەبردنی ستراتیژییەتێکی سەرکەوتوو بۆ شەڕێك کە لە رووبەری هەزار لی-ش بێت، لەچاو (زانگ لیانگ) شکۆی کەمترە.

دواتر گوتی:

– بێگومان من وەك (کسیاوهی) سەبارەت بە ئاساییکردنەوەی وڵات کارامە نەبووم، کە وەهابێت خەڵك رازی بێتو ببێتە سوپایەکی رێك.

هەروەها دانی بەوەشدانا، سەبارەت بە سەرکردایەتی کردنی سوپایەکی یەك ملیۆن کەسیو بەدەستهێنانی سەرکەوتنیش لە هەموو شەڕێکدا، ناشێ خۆی لەگەڵ (هان کسین) بەراورد بکا.

گوتیشی:

– لەبەرئەوە، من دان بە توانای بەهێزی ئەو پیاوانە دادەنێم، ئەگەرچی منیش لەچاو بارودۆخی ئەوان لە پلەوپایەیەکی گرنگدا چەلەنگیشم. لەلایەکی تر (کسیانگ یو) راوێژکارێکی زۆر باشی هەبوو، کە ناوی (ڤانگ زانگ) بوو، بەڵام وای لێهاتبوو، قەت گوێی لە ئامۆژگارییەکانی (ڤان زانگ)یش نەدەگرت، لەبەرهەندێ ئیمپراتۆریەت بەزیو منیش ئەمەم قازانج کرد.

دواتر دەربڕینی (**وەدی هاتنی سەرکەوتن لە خێوەتی سەرکردایەتییە**) بۆ پەسنی کەسێکە کە توانای زاڵ بوونی بەسەر بارودۆخە سەختەکان هەبێ.

(٤٥)

لە کاتی لەناوبردنی کەروێشکە کێوییە فێڵبازەکان، سەگی راوێ دەکوژرێن

ئەم گوتەیە لە کتێبی (هان ڤی زی) وەرگیراوە.

لە ساڵی ۲۰۱ی پ. ز، ئیمپراتۆر (لیوبانگ)ن وای گومان برد کە (هان کسین)ی پاشای (چۆ) نەخشەی مانگرتن دادەڕێژێ، بۆیە ئیمپراتۆر بە بیانووی سەردانی کردنی زەلکاوەکانی (یونمنگ) چووە محاری ئەوان، کە هاتە پێشوازی، هان کسینی دەستگیر کرد. (هان کسین)یش گوتی:

– مەسەلەیەك هەیە دەڵێن: لە کاتی لەناوبردنی کەروێشکە فێڵبازەکان، سەگی راوێ دەکوژرێن‌و لەکاتی فەوتانی باڵندەکانی پۆڕیش، تیرو کەوانەکان دووردەکەونەوە. دوای سەرکەوتنیش بەسەر هەموو دوژمنەکان، راوێژکارەکان دەکوژرێن‌و دوای ئەوەی ئیمپراتۆریەتیش ئێستا سەلامەتە، کوشتنی من پێویستە.

بەڵام (لیوبانگ) ئەوی لەو گلەیی‌و گازاندانە بەخشی‌و کردی بە فەرمانڕەوای (هەوایین).

لەوەبەدوا، دەربڕینی **(لە کاتی قڕکردنی کەروێشکە کێوییە فێڵبازەکان، سەگی راو دەکوژرێن)** بۆ ئاماژەدانە بەوەی لە کاتی سەرکەوتنی هەر پلانێکی دیاریکراو، ئەوانەی دەستیان لەو سەرکەوتنە هەبووە، نەك هەر پێویست نین، بەڵکو دەشکوژرێن.

(٤٦)

باڵەکان تەواو گەشانەوە

دوای ئەوەی لیوبانگ بووە ئیمپراتۆر، پشتگیری خانمە دلبەرێکی کرد کە ناوی (کی) بوو، (لیوبانگ) ویستی (لیوینگ)ی جێنشینی لە میراتی تەختی دەسەلآت بۆ (لیوروی) کوڕی (کی) لابدا.

پاشان (زانگ لیانگ) ئامۆژگاری (لیوینگ)ی کرد، کە چوار بیرمەندی بەناوبانگ بانگ بکاو بیانخاتە کەناری خۆی. لیوبانگ لەوەدا واقی وڕما بوو، بە هەر چوار کەسەکەی گوت:

– بەراستی ئەوە چەند ساڵە داوام لێکردوون بێنە کەناری من، بەلآم ئێوە هەمیشە رەتتان کردۆتەوە، بۆیە هەنووکە من وا دەبینم کە ئێوە ئێستا هاتوونەتە گەڵ کوڕەکەی من.

چوار کەسەکە وەلآمیان دایەوە:

– جەنابتان بە سوکو ریسوایی لە بیرمەندان دەڕوانن‌و حەزدەکەی گاڵتەیان پێ بکەی، لەبەرئەوە شتێکی باشمان کردو سوودمان وەرگرت کە خۆمان لە سووکایەتییەکان دوورگرت. بەلآم بیستمان جێنشین کابرایەکی خۆش مەشرەبەو رێزی بیرمەندان دەگریۆ گرنگییان پێدەدا، لەبەرهەندێ رازی بووین کە بچینە گەڵی.

لیوبانگ نەیتوانی هیچ بڵێ، تەنیا گوتی:

– تکاتان لێدەکەم لەگەڵ جێنشین هەڵسوکەوتتان باش بێ.

دوای ئەوە (لیوبانگ) بە (کی) گوت:

– پێشتر گۆڕینی جێنشینم مەبەست بوو، بەلآم لەگەڵ هاتنی ئەم چوار بیرمەندە بۆ لای ئەو، باڵەکانی تەواو گەشانەوەو ناکرێ تازەش بگۆڕدرێ.

لەوەبەدوا، ئەم دەربڕینە بەکاردێ بۆ کەسێك کە یارمەتی بەدەست بهێنێ‌و ببێتە کەسێکی بەهێزو وای لێ بێ لە رەوشێکی پڕ ئاسایش‌و سەلامەتیدا بێ.

(٤٧)

کاوکان پەیڕەوی دەستوورەکانی کسیاوهی دەکات

(کسیاوهی) سەرۆك وەزیرانی ئیمپراتۆرییەتی (هان)، لە ساڵی ١٩٣ی پ. ز، کۆچی دوایی کرد، ئەو کاتەی کە لەحەولە حەولی روحیَ دابوو، وەسیەتی کرد کە (کاوکان) جێی بگرێتەوەو ببێتە میراتگری.

کە کاوکان دەست بەکاربوو، بەتەواوی‌و بیَ دەسکاری، پەیڕەوی هەموو یاساو رێساکانی (کسیاوهی) کرد، کە بێگومان ئەمەش کاتی زۆری بۆ گەڕاندەوەو بەشی هەندیَ کاتی پیَ بەخشی کە لە گاڵتەو گەپی سەرف دەکرد.

ئیمپراتۆر (لیونگ)یش لەو رەفتارانەی سەرۆك وەزیرانی نویَ زۆر بێزار بوو، تا وای لێهات رۆژێکیان زۆر بە توندی سەرکۆنەی کرد.

(کاوکان) یش لەسەر قسەی خۆی نەهاتەخواریَو بە گەورەکەی خۆی گوت:

– ئاخر چۆن دانایی‌و توانایی جەنابتان لەگەڵ توانای ئیمپڕاتۆری گەورە (لیوبانگ)ی باوکی (لیوینگ)و دامەزرێنەری بنەماڵەی زنجیرەی فەرمانڕەوای (هان) بەراورد دەکریَ.

ئیمپراتۆریش بە شپرزەیی وەڵامی دایەوە:

– چۆن دەتوانم خۆم بە ئیمپراتۆرییەتی مەزن بەراورد بکەم.

لەوکاتەدا (کاوکان) لێی پرسی:

– جەنابتان چۆن تواناکانی من لەگەڵ توانای پێشینەکانی (کسیاوهی) بەراورد دەکەن؟

لیوینگ وەڵامی دایەوە:

– وایارە من پایەم زۆر لە سەرۆك وەزیرانی پێشوو کەمترە ! !

لەوکاتەدا کاوکان پێی گوت:

– قوربان، خاوەن شکۆ! ! تۆ راستیی دەبێژی، ئیمپراتۆری مەزن سەرکەوتو لە بلاَوکردنەوەی ئاشتی لەو ئیمپراتۆرییەدا کسیاوهیشی لەگەڵ دایە، هەردووکیان

هەموو ڕێساو پێداویستییەکانی حوکمرانییان داناوە، بۆیە ڕێزگرتنی ئـەو یاسـایانە بەپێی توانا پێویستی سەرشانمانە، ئەگەر وامان کرد ئەوا هەموو شتێ باش و وەك خۆی دەبێ.

ئیمپراتۆر قەناعەتی هاتو گوتی:

–منیش وەك ئەوەی گوتت وادەبم.

لەوەبەدوا، دەربڕینی **(کاوکان پـەیرەوی دەسـتوورەکانی کـسیاوهی دەکـات)**، ئاماژەیە بۆ ئەو جێنشینەی کە بە تەواوی‌و کت‌و مت پەیڕەوی پێـشینەکەی خـۆی بکات.

(٤٨)

بەرزرکردنەوەی دەستی چەپ

دوای مردنی (لیوبانگ)ی یەکەم ئیمپراتـۆری فـەرمانڕەوای تایەفـەی (هـان) لـە ساڵی ١٩٥پ. ز، جڵەوی دەسەڵات کەوتە دەسـت ئیمپراتـۆر (لـۆزی)، ئـەم خانمـە ئیمپراتۆرە هەر زوو بۆ ئەوەی تایەفەیەکی نویٚ کە ناوی نـا تایەفـەی (لـو) بنیـات بنێت، کەسانی نێو خێزانەکەی لە پۆستی گرنگی حکومی دانان.

کە (لوزی) لە سـاڵی ١٨٠ پ. ز، مـرد، کـوڕو برایـەکانی بـە فەرمانـدەی (لولـو) دەستیان بەسەر سوپادا گرت، ئەوکاتە برای (لیوبانگ)و نەوەکـەی، لـەم نێوانـەدا بە مەبەستی دووبارە گەڕاندنەوەی دەسەڵات بـۆ خانـەوادەی (لیـو)، شۆرشـێکیان دژی خانــەوادەی (لــو) هەڵگیرســاند، (زوبــو) فەرمانــدەی ســوپایەکانی (هــان)ی دەکرد، دڵی زۆر لە فەرمانڕەوای خانـەوادەی (لـو) شـکابوو، دەیەویـست ڕێگایـەك بدۆزێتــەوەو لــە دەســەڵاتیان لابـدا. بۆیــە ڕۆژێکیــان بــۆ ئــەم مەبەســتە هــەموو پیاوەکانی خۆی کۆکردەوەو پێی گوتن:

– ئەوەی لایەنگیری خانەوادەی (لیو)ە، با دەستی چەپی بەرز بکاتەوە.

بەپەلە گوتیشی:

– ئەوەی لایەنگیری خانەوادەی (لو) دەکات، با دەستی ڕاستی بەرز بکاتەوە.

سوپا هەمووی دەستی چەپی بڵند کرد، شۆڕشەکە بە کوشتنی کەسانی خراپی دەسەڵاتو دانانی (لیوهینگ)ی کوڕی (لیوبانگ) بۆ سەر تەختی دەسەڵات کۆتایی پیٚ هات.

لـەپاش ئەمـە، دەربڕینـی (**بەرزکردنـەوەی دەسـتی چـەپ**) بـۆ لایـەنگیریکردن بەکاردێت.

(٤٩)

نیشاندانی جوانی لە ماڵێکی زێڕیندا

ئەم هەقایەتە لە چیرۆکەکانی ئیمپراتۆر (وۆ)ی بنەماڵەی (هان) وەرگیراوە، کە نووسەرەکەی (بان گۆ) یە.

کاتێك (لیوچی) (١٥٦-٨٧ پ. ن)، دواتر بووە ئیمپراتۆری (وۆ)، تەمەنی چوار ساڵان بوو، شاژن لە پشتەخۆی سوارکردبوو، پرسیاری لێکردبوو ئایا ژنی دەوێ؟ ئەویش گوتبووی بەڵێ.

شاژنیش ئاماژەی بۆ (ئەجیاو)ی کچی خۆی کردبوو، لێی پرسیی بوو:

- رات بەرامبەر ئەجیاو چۆنە؟

(لیوچی) ش پێکەنیو گوتی:

- زۆر جوانە! ئەگەر توانیت و کارێکت کرد ئەجیاو بۆ من بێ، ئەوا لە ماڵی شووشەی دادەنێم.

کە (لیوچی) ش گەیشتە سەر تەختی دەسەڵات، ئەجیاوی کردە خانمە ئیمپراتۆر، بەڵام دواتر لەسەر کار لایبردو خانمە خۆشەویستێکی کردە دۆستی خۆی.

لەوەبەدوا، ئەم دەربڕینە بۆ دلبەری دۆستو خۆشەویستو کچی ئەویندار بەکاردێت.

(٥٠)

راوی پاسارییان لەبەر دەرگا

لــە ســەردەمی زنجـیرەی (هــان) دا، کــە (ڤــانگین) وەزیـری داد بــوو، لــە ماڵەکەیدا، بەردت هاویشتبا بە عەردی نەدەکەوت، پڕ بوو لە خـەڵکی ماستاوچـی، بەڵام دواتر بۆ ماوەیەك لەسەر کار لادرا، وایلێهـات میوانـەکان زۆر کـەم بوونـەوەو لێــی دوور دەکەوتنــەوە، بــەجۆرێك لەبــەردەم دەرگــای ماڵەکــەیان چــۆلەکەت راوکردبان.

کە جارێکی تر هاتەوە سـەر کارەکـەی، دیسان خـەڵك بـە لێشاو دەچوونەوە ماڵەکــەیو داوای خزمــەتکارییان دەکـرد. (زای) لەســەر دەرگــای ماڵەکەیـدا بــە خەتێکی پان، تێبینییەکی هەڵواسی:

(هاورێیەتی لەساتە تەنگاوییـەکانی ژیـانو مردنـدا تاقیـت دەکاتـەوە، لـەو رێگایەی کە جیهان لەگەڵ هەژارانو دەوڵەمەندان رەفتار و هەڵسوکەوت دەکـا، لەو گۆڕینـەوەی نێـوان ناوبـانگو خۆبەکـەم دانـان، کـە راسـتیی پەیوەندییـە مرۆڤایەتییەکان بەدەردێخێت.)

لەوەبەدوا، دەربڕینی (**راوی چۆلەکان لـەزارکی دەرگـادا**)، وەك ئاماژەیـەك بـۆ کەسێتی دوورەپەرێزو کەنارگیر بەکاردەهێنرێت.

(٥١)

گاوان و کچە بەرگ درووەکە

دروست کردنی پردێك لە قەلەباچکە

ئەم دوو دەربڕینە لە هەقایەتێكی میللی وەرگیراون.

هەقایەتەكە دەڵێ:

حەوت كچی بەرگدرووی ئەفسانەیی لـە دەربـاری ئیمپراتـۆر (ئەلیـشب) كاریـان دەكرد، رۆژێكیان بۆ ئەوەی خۆیان لە كانییەكی سەر زەوی بـشۆن بـۆ سـەر عـارد هاتنە خوارەوە.

بە رێكەوت، گاوانێكی جحێڵیان بینی، كە بەوێدا تێپـەڕیو جلـی كـچی گـچكەی دزی. بۆیە كچە نەیتوانی بگەڕێتەوە ئاسمان، لەسەر زەوی مایەوە، تا ببێتـە ژنـی گاوانەكە. كە ئیمپراتۆریش بـە حـارو مەسـەلەكەی زانـی، پاسـەوانەكەی رەوانـەی زەوی كرد، تا كچەكە بۆ ئاسمان بگەڕێنێتەوە. گاوان خۆی گەیاندێ، بەڵام شاژنی دایكی ئاسمان، پێش ئەوەی گاوان خـۆ بگەیەنێتـە كـچە، دەرزییـەكی زیـوینی لـە ملپێـچەكەی كـشاندەوەو خـەتێكی لـە ئاسمـان كێـشا بـۆ جیاكردنـەوەی هـەردوو هاوسەر لەیەكتری، ئەم خەتە دوای ئەوە بە رێگای پێویستی دەناسرا. (لە چین بە رووباری زیوی، یان رووباری ئاسمانی بەناوبانگە).

شاژنی دایكی ئاسمان رێگای بە گاوانو كچەدا، كە لە سالێكدا تـەنیا یـەك جـار یەكتر ببینن، ئەویش لـە حـەفتی مـانگی حـەفت لـە نیوەشـەوێكدا. بـەڵام هـەردوو ئەویندار بە لێكدابڕاوی لە رووباری زیوین مانەوە.

بەسەرهاتی ئەمانە كاریگەری لەسـەر هاوسـۆزیی هـەموو قەلەباچـكەكانی سـەر زەوی هەبوو، ئەوانە بـەو شـەوە بـەرەو ئاسمـان فـڕینو بـە باڵـەكانیان پردێكیـان لەسـەر رووبـارە زیوینەكـە دروسـت كـرد، تـا گاوانەكـە بتـوانێ چـاوی بـە كـچەكە بكەوێ.

لەوەبەدوا، دەربڕینی، (**گاوانو كچە بەرگدرووەكە**)، ئاماژەیە بـۆ ژنو مێردێـك، یان دوو ئەویندار، كە ناچار بكرێن دوور لە یەكتر بژیێنو دەربڕینـی (**دروسـتكردنی پردێك بە قەلەباچكان**)، واتە رێكخستنی ژوانێكی رۆمانسی.

(٥٢)

باڵندەی سیمرخ دە هەزار (لی) دەفڕێ

فەلسەفەی کلاسیکیی تاوی کە بە (تیمنا)ی نووسەرەکەی (زوانگ زی–٣٩٦–٢٨٦پ. ز) ناونراوە، ئەم هەقایەتەی خوارەوەشی لەخۆگرتووە.

جارێکیان، ماسییەکی گەورە هەبوو ناوی (کون) بوو، لە دەریای باکوور دەژیا.

ئەم ماسییە گۆڕدرا بۆ باڵندەیەکی زەبەلاح کە ناوی سیمرخ بوو.

باڵندەی سیمرخ بڕیاریدا رووبەرێکی زۆر بەرەو دەریای باشوور بفڕێو بەرزبێتەوە. کە گەیشتە بەرزایی نۆهەت هەزار (لی) لە ئاسمان، هەموو شتەکانی سەر زەوی زۆر بچووك بوونەوە، بەڵام (با) یارمەتی داو گەیاندیە شوێنی مەبەست، دوای ئەوەی گەشتەکەی شەش مانگی خایاند.

لەوەبەدوا، دەربڕینی(**باڵندەی سیمرخ دە هەزار لی دەفڕێ**) بۆ ئومێدی کەسێکە بە داهاتوویەکی پرشنگدارو سەرکەوتنێکی گەورە.

(٥٣)

نیگەرانی لە جونی کوتان

ئەو كاتەی ژنی (زۆنگ زی) مرد، (هوی زی) هاوڕێی چووە لای تا سەرەخۆشی لێ بكا، دیتی (زۆنگ زی) لەو گۆڕەی دانیشتووەو دەسكە جونی لە جونییەكی سەرەونخوون دەكوتیو گۆرانییان دەڵێ.

(هوی زی) پێی گوت:

– ژنەكەت لەگەڵت ژیا، منداڵی بۆ بەرهەمهێنایو بەخێوی كردن، نەگریانت بۆی، تەنیا لەبەرئەوەیە ئەو پیر ببوو، لە مردنێی گەڕێ دەتوانم لێی تێ بگەم، بەڵام ئەو جونی كوتانەو ئەو گۆرانی گوتنە! ئایا تێپەڕاندنی سنووری حەزەكانت نییە؟

(زۆنگ زی) وەڵامی دایەوە:

–مەسەلەكە بەو شێوەیە نییە. كە مرد، بێگومان پەرۆشم بوو، بەڵام دوایێ زانیم لە راستیدا ئەو هەر بە نەبوو حیساب بوو، تەنیا شێوەو ژیانێك بوو، دواتر هەوبوو مرد. هەر دەڵێی چوار وەرزەكانی ساڵە دەگۆڕێ، كە دەكرێ پێی بچوێنین.

ئەها ئەو ئێستا لە ژوورێكی گەورەدا، لەسەر گازی پشتێ كەوتووە، ئەگەر گریامو دامە پرمەی گریان، واتە ئەو كاتە من لە یاساكانی سرووشت ناگەم، بۆیە چیتر نەگریام، وازم لە گریان هێنا.

دواتر، دەربڕینی (**نیگەرانی لە جونی كوتان**) بۆ پەرۆشیو خەم خواردن لەسەر ژن مردن بەكاردێت.

(٥٤)

شێدارکردنەوە بە یاریکردن

(زۆنگ زی) لە وتارێکدا نووسیبووی:

یەکێك لە کانییەکان وشکی کردبوو، ماسییەکانیش لەناو رووبارە وشك بووەکە بوون، بەهۆی یاریکردنەوە هەندێك هەندێکی تریان شێداردەکردەوە.

لەوەبەدوا، دەربڕینی (**شێدارکردنەوە بە یاریکردن**) بۆ وەسفی ئەو کەسە دەست کورتانە هات، کە یارمەتی هەندێك کەس دەدەن ئەگەر بە کەمێکیش بێ و بە گوێرەی توانا کارئاسانیان بۆ دەکەن.

(٥٥)

تا بەراوردکردنەکە سادەتر دەبوو، پتر پوخت دەبوو

کابرا لە (زۆنگ زی) پرسی:

– ئەرێ ئەو (تاو)ەی کە هەموو دەمێ تۆ باسی دەکەی لە کوێیە؟

زۆنگ زی وەلاّمی دایەوە:

– ئەو لە هەموو شوێنێ ئامادەیە.

کابرا هەر پێی داگرت:

– تکا دەکەم، ئەگەر روونتر قسە بکەن.

(ئەو لەنێو سیسرکو مێروولان دایە)

–بۆ لەو ئاستە سووکو سادەیە؟

(لەنێو گژوگیای بەزەرِو سەوزە گیادایە)

–بۆچی ئەمجارەیان لەنێو سادەتریشدا!!، هەر بێتامت کرد؟

(ئەو لەنێو خشتی سوورو بەرد دایە)

–حەککو، بۆ بەراوردکردنەکەت تا دێ سادەتر دەبێ؟

(ئەو لەناو میزو قشپلان دایە)

کابرا کە ئەمەی بیست، کڕو بێدەنگ بوو، نوقەی لێوە نەهات.

(زوانگ زی) گوتی:

=بەو پرسیارانەت دەستت بە جەوهەری (تاو) ناکەوێ، ئەو کاتەی سەرپەرشتیاری بازار، رۆنی بەراز بۆ تێهەڵسوینو کوتانەوە دەبینێتەوە، هەر کە ئەو بەشە کەمەی لەشی بەری دەکەوێ، پشکنینەکە وردتر دەبێ.

ئەوەی کەوا (زۆنگ زی) گوتی، ئەوەیە کە هەر جارێ شتی زۆر سادەو ساکارت بڕی، دەتوانی زۆرترین راستی بەدەست بێنی.

لەوەبەدوا، دەربڕینی **(هەر کاتێك بەراوردکردن سادەو ساکاربوو، ئەو کاتە زۆرترین وردیو پوختییە)** بۆ وەسفی رەوشو حالەتی شپرزەیی یەك لە دوای یەك بەکاردەهێنرێ.

(٥٦)

بازاڕی ماسیی دێمەکار

دوای ئەوەی (زوانگ زی) هەژارو دەست کورت بوو، جارێکیان، داوای قەرزی لە فەرمانبەرێکی دەوڵەمەندی حکومی کرد. فەرمانبەرەکە پێی گوت:

– کە هەموو باجو سەرانەی موڵکەکانم کۆکردەوە، ئەوجا سێ سەد (یی)ی زێڕت دەدەمێ، ئایا ئەوەندەت بەس نییە، بەشت ناکا؟

(زوانگ زی) زانی کە ئەمە خۆدزینەوەیە لە داواکەی، بۆیە بە تووڕەییەوە وەڵامی دایەوە:

– کە بۆ ئێرە هاتم، لەسەر ڕێگادا سوورە ماسییەکم دیت، لە کەنارێکی وشك کەوتبوو، ماسییەکە هاواری بۆ هێنامو گوتی:

– من لای ئیمپراتۆری دەریای ڕۆژهەڵات، فەرمانبەرێکی ڕەسمیم. داوای لێکردم دۆلکە ئاوێکی بۆ بێنم، تا ژیانی ڕزگار بکا.

وەڵامم دایەوە:

– کە بێگومان من بە پەلە ئەو داوایە لە (وو ویو)ی پاشام دەکەم، تا ڕووباری ڕۆژئاوا بێنێو بە شێوەیەك هەڵبقوڵێ دواجار ژیانی ڕزگار بێ.

بەڵام ماسییەکە بە تووڕەییەوە وەڵامی دایەوە:

– ماڵی خۆم جێهێشتو ئێستا هیچ شوێنێکم نییە تا تێیدا نیشتەجێ بم، بەڵام چۆڕە ئاوێك دەتوانێ ژیانم ڕزگار بکا، ئەگەر ئەمە وەڵامی تۆیە، وا باشە بچی لە بازاڕی ماسیی دێمەکار، لە من بگەڕێی.

لەوەبەدوا، دەربڕینی (**بازاڕی ماسیی دێمەکار**) ئاماژەیە بۆ کەسێکی دەست کورت، کە بەڵێنی یارمەتی پێ بدرێ، بێ ئەوەی بەڵێنەکە بگاتە سەر.

(٥٧)

پارچەکردنی گایەکە

رووبەرێکی گەورە بۆ چەقۆی گۆشت فرۆشەکە

چێشت لێنەرێك هەبوو، جومگەكانی (گا)ی بۆ مامۆستاكەی پارچە دەكرد، بە دەستەكانی هێزی دەدایە بەرو بە پێیەكانیشی دەیكوتایەوە، بە شانەكانی دەیكوشیو بە ئەژنۆكانی تینی دەخستە سەر، دەنگی ئەو چەقۆیەی كە گایەكەی پارچە پارچە دەكرد، زۆر بە دەنگی مۆسیقا دەچوو، هەڵسوكەوتی چێشت لێنەرەكەش عەینەن جوڵەی سەماكردن بوو.

مامۆستاكەی زۆری پێ سەرسام بوو، بۆیە پێی گوت:

– ئەمن (تاو)م لە وەستایی زیاتر خۆش دەوێت. ئێستا من بە عەقڵم كار دەكەم، ئەو بۆشاییەی نێوان گۆشتو ئێسكان واز لێدێنمو ریشاڵەكان بە گوێرەی بونیادی سروشتی خۆیان پارچە پارچە دەبن. لێوو لموزی چەقۆكە وەك ئەوە وایە هەر ئەستووریش نەبێ، لەبەر ئەو نێوانەی لەنێوان لەشی گیاندارەكەدا هەن. بۆیە هەر كاتێك شتێكی باریك بێتە ناو رووبەرێكی گەورە، لەوێ بە بەردەوامی رووبەرێكی گەورە هەیە تا بە فەراحی تێیدا بجوڵێتەوە. بۆیە وێڕای ئەوەی بە درێژایی نۆزدە ساڵە چەقۆی من بەكارهاتووە، بەڵام هەتا ئێستاشی لەگەڵدا بێ، هەر بەكارە، هەروەك ئەگەر لەلایەن (تو)وەش لە هەسان دراوە. بەڵام ئەو شوێنانەی كە پارچەكردنیان زەحمەتە، دەبێ بجوڵێم، تا لە پارچەكردنی گایەكە بە نەرمیو بە ئاسانی لەسەر زەوی، دڵنیا بم. ئەو كاتە دەتوانم چێژ لە دەسكەوتە گرنگەكەم ببینم.

لەوەبەدوا، دەربڕینی **پارچەكردنی گایەكە**، بۆ وەسفی وەستاییو بە سەلیقەیی و پوختەیی وردیی بەكاردێت. هەرچی دەربڕینی **رووبەرێكی گەورە بۆ چەقۆی سەربڕەكەیە**، بۆ وەسفی كەسێكی زۆر بە سەلیقە لە ئیشێكی دیاریكراو، یان ئەو كەسەی كە كارەكەی بە پوختیو ئاسانی دەكات، بەكاردەهێنرێت.

(٥٨)

کارێکی بە ماندووبوون، بەڵام بێ کەڵک

ئەم دەربڕینە لە لێدوانەکانی (زوانگ زی) وەرگیراوە، کە زۆر سوور بوو لەسەر هەبوونی جیاوازی لەنێوان رابردووو ئێستاداو پێی وابوو: ناکرێ دامەزراوەی کۆن بۆ داهاتوو بەکاربهێنرێن، چونکە بە جیاوازی کات، رێگاکانیش جیاواز دەبن. بۆیە دەیگوت ئەو رێگایانەی کە (سێ مەزنەکەو پێنج ئیمپراتۆرەکان) بەکاریان هێناوە، جیاوازن. بەلاّم هەموویان لە سەرکردایەتی کردنی ولاّت سەرکەوتنیان بەدەست هێناوە، بەراستی میوەکان جیاواز دەبن، بەلاّم هەمووشیان تامو چێژیان خۆشە. ئەگەر مەیموون خۆی لەناو جلو بەرگی (مارکێز زو) بشارێتەوە، بە دڵنیاییەوە پۆشاکەکە پارچە پارچە دەبێ، چونکە مەیموون لە (مارکیز زو) جیاوازە، بەم شێوەیە، بەکارهێنانی دامەزراوە کۆنەکان لە سەردەمەکانی دواتردا، وەك لێخورینێکی سەر عاردێکی رەقو تەق یان عارەبانە هاژووشتنێکە لەناو ئاو. کۆششی کەس بە خۆڕایی ناڕوا، بەڵکو خۆیشی ئەزیەت دەبینێ.

لەوەبەدوا، دەربڕینی (**کارکردنی بە ماندووبوون، بەلاّم بێ کەڵك**) بەکاردێت بۆ ئاماژەدان بە کارێکی پڕ ماندووبوونی بێ سوود، یان کارێکی پڕ ماندووبوونی زۆر، بەلاّم بێ ئەوەی هیچ ئەنجامێکی هەبێ.

(٥٩)

بە ڕێگایەکی ترسناك حسێب کردن

جارێکیان (زۆنگ زی) بۆ پاراستنی تەندروستییەکی باش، باسی لە ڕێگایەك کرد، بیرۆکەی سەرەکی ئەو بریتی بوو لە پێویستی گرنگیدان بە تەندروستیی عەقڵو گیانو فەرامۆش نەکردنی هیچ کامێکیان.

هەر بۆ نموونە، ئەو کاتەی جەردەو ڕێگرەکان شەڕ دەکەنو ڕێگا دەگرنو دەیەکی خانەوادەیك دەکوژن، ئەو کاتە باوكو کوڕو براگەورەو بچووکەکان لە مەترسیدا دەبن، ئەگەر هەر یەکێ لەمانە بیەوێ بڕوات، ئەوان بە کۆمەڵێك چەکدارەوە لەگەڵی دەڕۆن، بەڵام زۆربەی ئەو کەسانە تەنیا دەپرژێنە سەر مەترسییە دیارو بچوکەکانو مەترسییە گەورەکان لەبیردەکەن. بۆ نموونە زوو مردن لەبەر زێدەعەزافی لە ژیانی ئاهەنگو کەیفو سەفاو خواردنو خواردنەوەدا.

زۆنگ زی گوتی:

– ئەو جۆرە زیادەڕەوییە دەشێ بە مەترسی دابنرێ، بە ئەندازەی ئەو ڕێگایەی کە لێوانلێوە لە شەڕ فرۆشی.

لەوەبەدوا، ئەم دەربڕینە ئاماژەیە بۆ ئەنجامدانی کارێکی ترسناكو دەستەوەستان بوون لەبەرامبەر مەترسیدا.

(٦٠)

گۆڕینەوەی هیربارى هاونشینانی ئیمپراتۆر بە مە نجەڵی مجێورو سواڵکەران

ئەم هەقایەتە لەو بەسەرهاتەی کە خراوەتە پاڵ (زوانگ زی)یەوە، وەرگیراوە.

هەقایەتەکە ئاماژە بەوەدەدا، کە لە سەردەمی ئیمپراتۆڕ (یاو) دا، خواپەرستێك هەبوو، ناوی (کسویو) بوو، ئیمپراتۆر بەبەرگوێیانی کەوتبوو، کە ئەو خواپەرستە کابرایەکی زۆر چاکە، بۆیە ئیمپراتۆر تەختی خۆی پێشکەش کرد.

(کسویو) بە ئیمپراتۆری گوت:

– بەدڵنیاییەوە تۆ حوکمڕانییەکی باشت کردووە، توخوا شیاوی منە شوێنی تۆ بگرمەوە؟ هەتا ئەگەر چێشت لێنەریش چێشتی چێ نەکردبێ، بۆ کاهین نییە واز لە دەفرو قاپی هاونشینانی پاشا بێنێو تخوونی مەنجەڵی مجێورو سواڵکەران بکەوێ.

دواتر، دەربڕینی (**گۆڕینەوەی قاپو هێرباری هاونشینانی پاشا بە مەنجەڵی مجێورو سواڵکەران**) بە کاردێت بۆ کەسێ، کە کاری خۆی جێ بێڵێو خۆی لە کاروباری خەڵکی تر هەڵقورتێنێ، یان کاری خەلکی تر رابگرێو بوەستێنێ.

(٦١)

هەردوو دەست وەلأمی دڵ دەدەنەوە

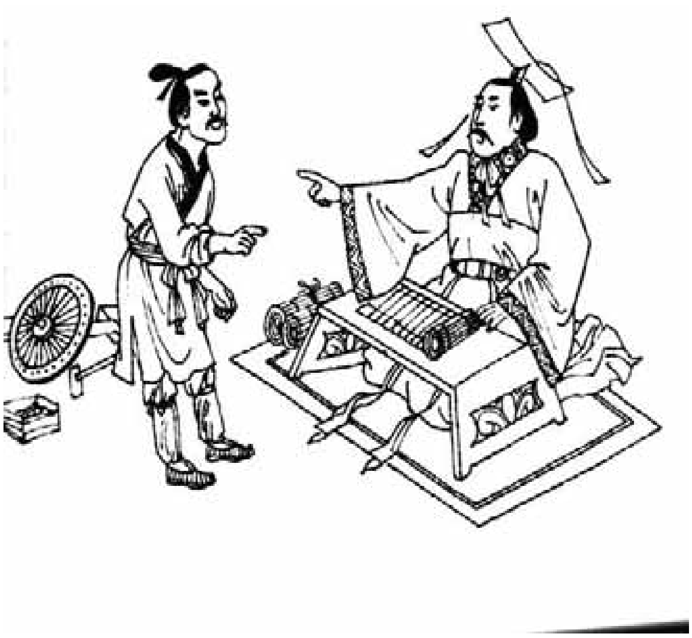

ئەم سەربردەیە لە بیروباوەڕی ئاسمانی (زوانگ زی) وەرگیراوە.

فەرمانڕەوا (هوان من کی) لە باغەکەدا دەیخوێندەوە، کاتێك وەستای گالیسکە هات، کە لەوێ کاری دەکردو گالیسکەی چاك دەکردەوەو پرسیاری کرد لەبارەی ئەوەی کە چی دەخوێنیتەوە.

فەرمانڕەواش پێی گوت.

وەستایەکە گوتی:

– ئەوەی تۆ دەیخوێنیەوە، لە میراتی پیاوە مردووەکان گرنگتر نییە.

فەرمانڕەوا تووڕە بوو، داوای لێکرد ئەمە روون بکاتەوە، ئەگەر نا لە داری دەدا. وەستایەکە گوتی:

– من لە کارەکەی خۆم راستیم ناسیوە، توانای بەکارهێنان لە دروستکردنی پێچکەی گالیسکە دەبێ دروست بێ، ئەگەر نا پێچکەکان وەك پێویست ناڕۆن، بەلأم هێزو توانای پوختو روون چییە؟ من لە دڵەوە هەستی پێدەکەمو دەستەکانم لێی وەردەگرنەوەو ناتوانم بە وشە دەریببڕم. بۆیە ئەو جۆرە لە هەڵێنانو سووسە کردنە ناتوانم بۆ کوڕەکەم بگوازمەوەو ئەویش ناتوانێ ئەوە لە من وەرگرێ. پێشینەکان مردنو هەموو ئەو هەستانەی کە دەرنەبڕدرابوون لەگەڵ خۆیانیان بردو لەگەڵیان مردن، لەبەرئەوەیە دەڵێم ئەوەی دەیخوێنییەوە بەرماوەی بەجێماوی ئەوانە.

لەوەبەدوا، دەربڕینی هەردوو دەست وەلأمی دڵ دەدەنەوە، بۆ وەسفی ئەزموونی دەوڵەمەندو وەستاییو لێبڕاویو کارکردن بە ئاسانی بەکاردێت.

(٦٢)

ئاوی ڕژاو هەڵناگیرێتەوە

ئەم دەستەواژەیە لە هەقایەتە میللییەکانو ژیاننامەی (زومایشن) ی مێژووی بنەماڵەی (هان)ی فەرمانڕەوا وەرگیراوە.

(زومایشن) لە هەرەتی گەنجێتیدا گەلێك نەدار بوو، نانی ئیلەڵلای نەبوو، دوای ئەوەی زانی کە ئایندەی نەما، وازی لە ژنەکەی خۆی هێنا. دواتریش بووە خاوەنی سەروەتو سامانێکی زۆر، وایلێهات بووە فەرمانڕەوای دەڤەرەکەی خۆی.

جارێکیان چاوی بە کۆنە ژنەکەی خۆی کەوتەوە، کە لە رێگا لەگەڵ مێردی دووەمی دابوو، ژنە داوای لێکرد کە وەریبگرێتەوە، بەڵام (زومایشن) هەندێ ئاوی رشتە سەر عاردو پێی گوت:

– ئەگەر توانیت ئاوەکە هەڵگریتەوە، دەتوانین وەکو ژنو مێرد بگەڕێینەوە.

دوای ماوەیەکی کەم، ژنە خۆی کوشت.

لەوەبەدوا، ئەم دەربڕینە بۆ کارێك، یان بڕیارێك، کە پاشگەزبوونەوەو گەڕانەوەی بۆ نەبێ، بەکاردێت.

(٦٣)

پشکۆی دامرکاو، جارێکی تر دەگەشێتەوە

فەرمانبەرێکی گەورە لە سەردەمی زنجیرەی (هان)ی فەرمانڕەوا هەبوو، ناوی (هان ئینگۆ) بوو، سەرەڕای دەسکەوتە گەورەکانی، بەڵام لەبەر ئیهانەکردن بەند کرا. بەندییەوانەکە زۆر بە رەقی هەڵسوکەوتی لەگەڵ بەندییە تازەکاندا دەکرد.

(هان ئینگۆ)ش هۆشداری دایێ و گوتی:

– ئەدی نازانی پشکۆی دامرکاو هەر دەگەشێتەوە؟

(تیان جیا) وەڵامی دایەوە:

– ئەگەر گەش بووەوە، منیش پەلامیزێکی پێدا دەکەمو دەیکوژێنمەوە.

دوای ماوەیەکی کەم، (هان ئینگۆ) لە زیندان ئازاد کراو جارێکی تر گەڕایەوە سەر پلەو پایە مەزنەکەی.

لەو کاتە، (تیان جیا) لە ترسان هەڵات، (هان ئینگۆ) هەرەشەی لە سێدارەدانی هەموو خانەوادەی بەندیەوانەکانی کرد، ئەگەر (تیان جیا) نەگەڕێتەوە. بۆیە (تیان جیا) خۆی تەسلیم کردو داوای لێخۆشبوونی لێ کرد.

(هان ئینگۆ)ش پێکەنیو پێی گوت:

– هەقی تۆڵەی منت هەیە؟

دواتر زۆر بە چاکی هەڵسوکەوتی لەگەڵدا کرد.

لەوەبەدوا، دەربڕینی **پشکۆی دامرکاوە**، جارێکی تر دەگەشێتەوە، بەکاردێت، بۆ وەسفی کەسێك، یان کێشەیەك کە دیارە بەزینی پێوە دیارە، بەڵام جارێکی دیکە بەهێز دەبێتەوە.

(٦٤)

گۆڕینەوەی پەرەمووچ بە شمشێر

ئەم هەقایەتە لە مێژووی زنجیرەی فەرمانڕەوایی (هان)ەوە وەرگیراوە.

بان چاو (٣٢–١٠٢ ز) کابرایەك بوو لە خانەوادەی مێژوونووسان، هێشتا لە هەرەتی گەنجێتی دابوو، کە باوکی کۆچی دوایی کرد. خانەوادەکەشی زۆر دەستکورت بوون، ناچار بوو وەك نووسەرێك لە حکومەت کاری دەکرد تا لوقمە نانێك بۆ دایکی دابین بکات.

جارێکیان پەڕەمووچەکەی هاویشتو بە ئاخ هەڵکێشانەوە گوتی:

– پیاوی راستەقینە شیاوی ئەوە نییە ئاواتو خواستی هەبێ، تا خۆی نەگەیەنێتە (فوجیزیو زانگ کیان)و شەرەفی بەدەستهێنانی زەوییەکانی رۆژئاوا بەدەستبێنێو ببێتە خاوەنی نازناوی خانەدان. ئاخر چۆنو هەتاکەی لە نێوان رایەخی نووسینو مەرەکەبدان هەر خەریك بمو بەردەوام بم؟

دواتر وەك نێردراوێك بۆ ناوچەی رۆژئاوایان نارد، توانی سەرکەوتن بەدەست بێنێو پەنجا میرنشین بخاتە بن دەستی ئیمپراتۆری (هان)، پاشان وەك فەرمانڕەوای ناوچەی رۆژئاوا داندراو نازناوی (مارکیز دینگ یوان)ی بەدەستهێنا.

لەوەبەدوا، ئەم دەربڕینە بۆ وەسفی کارێك بەکاردێت کە دواتر پلەو پایەی مەدەنی وەلاوە بنێو خۆی بئاخنێتە نێو سوپا.

(٦٥)

پێویستە بچیتە لانەی پڵنگ، تا بەچکەکانی بدۆزیتەوە

ئەو کاتەی (بانچاو) بۆ ناوچەی ڕۆژئاوا نێردراوبوو، جارێکیان لەگەڵ سی‌و شەش لە پیاوەکانی، ڕۆیشتە سەردانی پاشای شانشان. پاشایش توانایەکی گەورەی هەبوو، کە نێردراو بەخۆ بەو ئاپۆرایە خەڵکە گەیشتنە لای(کسیۆنگنۆ)، پاشا بە ساردو سڕی هەڵسوکەوتی لەگەڵ (بانچاو) کرد.

(بانچاو) زانی کە خۆی‌و کارەکەی لە مەترسیدانە، بۆیە بەپەلە نەخشەی پلانێکی دانا:

شەوێ لە هیکەوە هێرش دەکەنە سەر خێوەتگای (کسیونگنو)، زەنگی ئاگادارکردنەوە لێدەدەن‌و ئاگر لەناو خێوەتەکە هەڵدەکەنەوە، کە (کسیۆنگنو) بەترس‌و لەرزەوە دێتە دەر، یەکسەر سەری لە لاشەی جیا دەکەنەوە. کە پیاوەکانی لەم شێوە پلانە سەرگەرمییە ئاگادار دەکردەوە، (بانچاو) گوتی:

– چۆن دەتوانن بەچکەکانی پڵنگتان دەستکەوێ، بێ ئەوەی یەکەم جار بچنە ناو لانەکەی؟

بەم شێوەیە، پلانەکەیان جێبەجێ کردو خێوەتەکەی (کسیۆنگنو)یان ئاگر تێبەرداو سەرکەوتن بە دۆستایەتی کردنی پاشای شان بۆ ئیمپراتۆری هان.

لەوەبەدوا، دەربڕینی (**پێویستە بچیتە لانەی پڵنگان، تا بەچکەکانی بدۆزیەوە**) ئاماژەیە بۆ ئەوەی هیچ پرۆژەیەکی گەورە، بە بێ هەندێك سەرەڕۆیی‌و جەربەزەیی، سەرکەوتن بەدەست ناهێنێ.

(٦٦)

کفنی پاڵەوانان

ئەم هەقایەتە لە ژیاننامەی خودیی (مایوان)، لە مێـژووی زنجـیرەی (هـان)ەوە وەرگیراوە.

مـایوان (١٤پ.ز— ٤٩ دوای. ز) ئەفـسەرێکی فەرمانـدار بـوو، دەیـان سـاڵی لـە سەرپەرشتی کردنو هێرشە سـەربازییەکان بەسـەر بردبـوو، کـە گەیـشتە تەمـەنی شەسـتو دوو سـاڵی، ئیمپراتـۆڕی رازی کـرد، کـە رێگـای پـێ بـدا، جـارێکی تـر فەرماندەی سوپا لەناو شەڕگا بگرێتە ئەستۆو گوتی:

— پیاوی راسـتەقینە، شـایانی ئەوەیـە لـە شـەڕدا بمـرێو بـە کفنـی پاڵـەوانان بنێژرێ، لە جیاتی ئەوەی تا مـردن، لەسـەر سیـسەمێ لـەکن کـوڕو کـچانی لـە گیانەلاّ دا بێ.

راستیەکەش هەر وابوو ساڵی پاشی، لەکاتی جێبەجێ کردنی کارەکانی لەشـەڕدا، مرد.

لەوەبـەدوا، دەربڕینـی **کفنـی پاڵـەوانان**، ئاماژەیـە بـۆ مرۆڤێکـی پاڵەوانانـە لـە شەڕگەدا، یان تا ئاخیری، وەکوو قیرو بنیشت بە پلەو پایەیەکەوە بنووسێ.

(٦٧)

فاڵچییەکی چکۆلە، لەبەرامبەر جادووگەرێکی مەزن

ئەم هەقایەتە لە مێژووی سێ میرنشینەکە وەرگیراوە.

لە کۆتاییەکان سەردەمی فەرمانڕەوایی (هان)ەکان، دوو نووسەری بەهرەدار هەبوون، ئەوانیش (زانگ هۆنگ) و (چین لین) بوون، هەردووکیان ڕێزێکی زۆر گەورەیان لە بەهرەو بەرهەمە ئەدەبییەکانیان بەدەست هێنابوو.

جارێکیان (زانگ هۆنگ) نامەیەکی بۆ (چین لین) نووسی، تێیدا سەرسوڕمانی خۆی بە بەهرەی ئەدەبیی ئەو دەربڕی بوو.

(چین لین)یش وەڵامی دابوویەوە، نووسیبووی:

– بەراوردکرنی ئەو لەگەڵ زانگ هۆنگ، وەك فالچییەکی چکۆڵەیە لەبەرامبەر جادووگەرێکی گەورە، مانای راستەقینەی ئەمەش ئەوەیە جادووگەری چکۆلە ناتوانێ جادوویەکی تەواوو کاریگەر لەبەردەم جادووگەری گەورە ئەنجام بدات.

چین لین، ئەم دەربڕینەی بۆ ئەوە بەکارهێنا، کە کارە ئەدەبییەکانی ئەو، زۆر کەم بەهاترن لەچاو کارەکانی زانگ هۆنگ و ناتوانن شان لەشانی ئەو بدەن.

لەوەبەدوا، ئەم دەربڕینە، بۆ بەراوردکردنی دوو شت بەکاردێ، کە یەکێکیان لەچاو ئەویتریان زۆر سەرکەوتووتر بێ.

(٦٨)

سینی هەڵگرتن لەراست بەراستی هەردوو برۆیان

(لیانگ هۆنگ) بیرمەندێکی سەردەمی رۆژهەلاَتی (هان) بوو، لە هەرەتی گەنجیدا چەندی بلێی دەست کورت بوو، بە بەراز بەخێوکردنیّ لوقمە نانێکی پەیدا دەکرد، ژنێکی رۆشنبیری بووە هاوسەری، کە ناوی (مینگ گوانگ) بوو، دواتر هەردوکیان بۆ کاسبی چوونە ویلایەتی (وو)، لەویّ، (لیانگ هونگ) بۆ دەسکەوتنی ژیانی خۆی، برنجی بۆ ئەوانی دی توێکلّ دەکرد، هەر کاتێك کە بۆ مالّ دەگەڕایەوە، (مینگ گوانگ) بۆ نیشاندانی رێزو حورمەت، سەری بۆ هاوسەرەکەی کەچ دەکردو سینییەکەی لە راست بەراستی برۆیەکانی دادەنا.

بەو شێوەیە، دەربڕینی **هەلّگرتنی سینی لە راست بە راستی برۆیەکان**، بۆ دوو هاوسەر بەکاردێن، کە هەردووکیان یەکتریان خۆش بویّو رێزی یەکتر بگرن.

(٦٩)

شمشێر هەڵگرتن

جارێکیان (کاوکاو)ی پاشای (وی)، بەرەبەری ئەوە بوو کە پێشوازی نوێنەری هـۆزی (کـسیونگنو) بکـات، لـەبارەی ئـەوە کـە کاریگەرییـەکی زۆری لەسـەر نوێنەرەکە هەبێ گومانی لێ پەیدابوو. بۆیە داوای لە یـەکێك لـە یـاوەرانی کـرد کـە خۆی وا دابنێ پاشایەو خۆیـشی لـە نزیـك تـەخت بوەسـتێو شمـشێرێکی کـەوانی گەورەش هەڵبگرێ.

دوای دیدەنییەکە، کاوکاو، سیخوڕێکی نارده لای نوێنەرو لیی پرسی:

=رات بەرامبەر پاشای وی چۆنە؟

نوێنەرەکە وەڵامی دایەوە:

– پاشای وی لەدانیشتنێکی شـکۆدارو شـۆقداردا ئاشـکرا دیـاربوو، بـەڵام ئـەو کابرایـەی لـە نزیکـی وەسـتابووو شمـشێرێکی بەدەسـتەوە بـوو، ئـەوە پاڵـەوانی راستەقینە بوو.

کە ئەمەی بیست، کاوکاو بۆ کوشتنی، زەلامێکی نارد تا لەپشتەوەرا بیکوژێ.

لەوەبەدوا، دەربڕینی **شمشێر هەڵگرتن**، ئاماژەیە بۆ نووسین بە ناوی کەسێکی دیکە.

(٧٠)

هەموو داوایەکە بۆ بای رۆژهەلاتە

ئەم دەربڕینە، لە هەقایەتی سێ میرنشینەکە وەرگیراوە.

لە بەهاری ساڵی ٢٠٨ دا، (کاوکاو) فەرماندەیی سوپایەکی گەورەی لە هێرشێکی باشووردا کرد. لەسەر کەرتی رۆژئاوای رووباری یانگتزی، حەشاماتێکی زۆری سوپایەکانی هاوپەیمانیی (سوان کوان)و (لیوبی) خڕبووبوونەوە، نەخشەیان دارشت بە پاپۆڕە جەنگییەکان هێرش ببەنە سەر کەشتییە جەنگییەکانی (کاوکاو).

دوای ئەوەی لە هەموو ئامادەکارییەکانی هێرش بردن بوونەوە، بەبیریان هاتەوە، کە بای بەهاران هەمیشە لە باکووری رۆژئاواوە هەڵدەکاتو وادەکات ئاگری پاپۆڕەکان بەرەو کەشتییەکانیان بچێتەوە. بەو شێوەیە، تا هێرشەکە بەدەست بهێنرێ، حەوجێتییەکە بە بای رۆژهەڵاتە.

(زۆج لیانگ)ی راوێژکاری سەرەکی (لیوبی) گوتی:

—ئەو دەتوانێ داوای هەڵکردنی بای رۆژهەڵات بکات، ئەمەشی بە فرتو فێڵێك ئەنجام دا، سەرەنجامیش وابوو، کەشتییەکانی کاوکاو سووتانو بوونە خۆڵەمێش.

دواتر، دەربڕینی هەموو داواکە بۆ بای رۆژهەڵاتە، بۆ وەسفی ئەو رەوشە بەکاردێ، کە هەموو شتێکی تێدا ئامادەو رێکخراوە، تەنیا ئەو شتە بنەرەتییە نەبێ، کە دەسکەوتەکە بەدەست دێنێ.

(٧١)

دەڵێی قوڵنگە لەنێو مریشکان دا

جارێکیان، کابرایەك بە (وانگ رونگ)ی گوت:

– دوێنێ (جیٚ شاو)م لەنێو کۆمەڵە خەڵکێك دیت، دیاربوو، وەك قولنگی نێو مرشکان، زۆر لموزی خۆی بڵند کردبوو.

(وانگ رونگ)یش وەڵامی دایەوە:

–دیارە باوکەکەیت نەدیبوو؟ ئەویش کوڕی باوکی خۆیەتی. مەبەستی لەوە باوکی (جی شاو)بوو، کە ناوی (جی کانگ) بوو، زۆر لە کوڕەکەی لموز بڵندتربوو.

لەوەبەدوا، دەربڕینی **(دەڵێی قولنگی نێو مریشکانە)** بۆ وەسفی کەسێك بەکاردەهێنرێت کە لە رووکەشدا زۆر تر گەورەو خۆبەزل زانو قەپۆز بەرز بێ، یان بۆ هەبوونی تاکە بەهرەیەکی کەسێك لەنێو ئاپۆڕایەکی خەڵکدا.

(٧٢)

من زۆر کەیفخۆشم، کە (شۆ)م هەر بە بیر نەماوە

له ئاخرو ئۆخری سەردەمی سێ میرنشینەکە، شانشینی (شۆ) مل کەچ ببووو (لیوچان)ی فەرمانڕەوایەکەیان خۆی تەسلیم کردبووو بۆ (لویانگ)ی پایتەختی شانشینی (وی) بردرابوو.

(سیمازاو) ی فەرمانڕەوای (وی)، زیافەتێکی لەسەر شەرەفی (لیوچان) رێك خستبوو، لەو میانەدا سوور بوو لەسەر ئەوەی کە (شۆ) ییەکان دەست بە سەماکردنو مۆسیقاژەنین بکەن، هەموو خێزانی (شۆ) ییەکان بەوە نیگەران بوون، تەنیا (لیوچان) نەبێ.

دواتر، (سیمازاو) پرسیارێکی له (لیوچان) کردو، ئەویش ئەوەبوو گوتی:

– غەریبی نیشتمانی خۆت نەکردووە؟

لیوچانیش گوتی:

– من زۆر کەیفخۆشم، بەجۆرێك (شۆ)م هەر له خەیاڵدا نەماوە.

لەوەبەدوا، دەربڕینی زۆر دڵخۆشم بە جۆرێك (شۆ)م هەر بەبیر نەماوە، بۆ کەسێك بەکاردێ، کە مژووڵی ئاهەنگو کەیفو سەفا بێو خاكو نیشتمانی خۆیو ئەرکەکانی خۆی لەبیر بکا.

(٧٣)

مەرایی نەکردن لەبەرامبەر پێنج داوییە[٢] برنجان

[٢] داوی: یەکەیەکی پێوانەیە لە چیندا.

ئەو سەروەختەی کە تاویوانمینگ (٣٦٥-٤٢٧) شاعیری شانشینی چین بوو، ئەوسا کەسێکی گەنج بوو، لە هەرێمی (بنگزی) بە قازی دامەزرا، بەڵام زۆری لەو پۆستە دەوام نەکرد، کە فەرمانبەرێکی گەورە بۆ چاودێری کردن هاتە ناوچەکە.

یاریدەدەری (تاویوانمینگ) زۆری لێکرد کە دەستو بردێکی بکاو پۆشاکێکی باش بپۆشێو بۆ بەخێرهێنانی مێوانەکەی بچێتە ئاقاری. بەڵام تاویوانمینگ ئاوا وەڵامی دایەوە:

- من بۆ پێنج داویە برنجان، جلی رەسمی لەبەرامبەر ئەو کابرایە ناپۆشمو، مەرایی‌و مامەحەمەیی بۆ ناکەم ، ئاماژەیە بۆ مووچەکەی وەك فەرمانبەرێکی گەورە.

ڕۆژی پاشی، مۆری رەسمی تەسلیم کردەوەو گەڕایەوە ماڵی خۆی.

لەوەبەدوا، دەربڕینی (**مەرایی نەکردن لەبەرامبەر پێنج داویە برنجان**) بەکاردێت، بۆ وەسفی کەسێکی نموونەیی وا کە بۆ بەدەستهێنانی پارەو پوول خۆی سووك‌و چرووك‌و ریسوا نەکات.

(٧٤)

زەویی پۆخەکانی خۆخ

ئـەم دەربڕینــە لــە هەقایەتێکـدا هــاتووە، کـە (تــاویوانمینگ) ی ســەردەمی بنەماڵەی جین (٢٦٥–٤٢٠) نووسیویەتی.

هەقایەتەکە باسـی ئـەوە دەکـا، کـە راوکـەرێك خـۆو بـەخت رێـی کەوتـە سـەر سەرچاوەی رووبارێك، لەوێ گوندێکی بینی، کە هەندێك خەڵکی لێ دەژیان، ئەوانـە باب‌و باپیریان لەبـەر گێـچەڵەکانی سـەردەمی کـین (٢٢١– ٢٠٦پ. ن) هـەڵاتبوون. ئـەو کەسـانە تـەواو لـە دەوروبـەریان دابڕابـوون‌و بـە چـباران حـەزیان نـەدەکرد هاموشۆو پەیوەندییان هەبێ.

کە راوکەرەکە گەڕایەوە زێدی خۆی، قازیی ئەو شوێنەو دراوسێکەی خەبـەری ئەو شوێنەیان پێگەیشت، بەڵام کە چوون بە دوای ئەو گوندە نموونەییەدا بگەڕێن، نەیاندۆزییەوە.

لەوەبەدوا، هەر شوێنێك دوورو بێ گرفت‌و سەلامەت بوایە، ناویان دەنا زەویـی پۆخەکانی خۆخ.

(٧٥)

کە کابرای تاوی دەگات، تەنانەت ئاژەڵەکانیشی بۆ بەهەشتی هەمیشەیی لەگەڵی دەچن

کە کابرای (تاوی) دەگات، تەنانەت ئاژەڵەکانیشی بۆ بەهەشت لەگەڵی دەچن.

گوتراوە، کە (کسوکسون) لەسەردەمی (جین) بوو، ئەو کابرایە هونەرەکانی جادووگەری لە خواوەندە نەمرەکان فێر ببوو، عومرێکی زۆری هەبوو، هەتا تەمەنی سەتو سی ساڵی ژیا. کە مرد، خانەوادەکەی هەموویان، تەنانەت مریشكو سەگەکانیش، بۆ بەهەشتی هەمیشەیی لەگەڵی فڕین.

لەوەبەدوا، دەربڕینی کە (**کابرای تاوی دەگات، تەنانەت ئاژەڵەکانیشی بۆ بەهەشتی هەمیشەیی لەگەڵی دەچن**) بۆ پەسنی کەسێکی بەهێزو خاوەن جەماوەرو هەروەها چۆنیەتی سوود وەرگرتنی خزمو دۆستەکانی لێی، بەکاردێت.

(٧٦)

دەریاکان دەبنە زەویی گۆلە برنجان و زەویی برنجانیش دەبنە دەریا

ئەم دەربڕینەی سەرەوە لە چیرۆکەکانی نەمران وەرگیراوە.

جارێکیان (ماگۆ) بە (وانگ یوان)ی گوت:

– لەوەتەی ئێمە یەکترمان ناسیوە، بە چاوی خۆم سێ جارانم دیتووە کە دەریای ڕۆژهەڵات بۆتە زەوی برنجان، هەروەها ئەو کاتەی کە جاری ئاخیری بوو چوومە بەنگلای، دەریام بینی ئەوجارە بۆتە تەنکاوەك، بەجۆرێك قوڵاییەکەی نیوەی قوڵاییەکەی جاران بوو. دەترسێم جارێکی دیکە ببێتەوە زەوی برنجان.

(وانگ یوان) وەڵامی دایەوە:

– لە دانایەکم بیستووە، کە تەپو تۆز جێگای دەریا دەگرێتەوە.

ئەم دەربڕینە، بۆ گۆڕانکاریی‌و جێگۆڕکێیە گەورەکان لە جیهان‌و ژیانی خەڵك، یان تێپەڕینی کات بەکاردێت

(٧٧)

ئەو شتانە

(وانگ یوانگ)، لە بنەماڵەی جین بوو، خۆی وا حسێب دەکرد کە لە سەرووی هەموو شتە دنیاییەکانە، ئەو کابرایە قەت قەت وشەی ماڵ‌و سەروەتی بەسەر زاردا نەدەهات. ژنەکەی زۆر لەبەری بێزار بوو.

جارێکیان، کە (وانگ یوانگ) نووستبوو، کارەکەرێکی نارد، هەموو پارەو پوولی لە دەورەی ئەو لەسەر یەك دانا، وایدانا کە هەڵبستێ یەکسەر داوا لە کارەکەر دەکا ئەو پارەو پوولانە لاببەن‌و ئەو کاتە وشەی (پارەوپوول)ی بەسەر زاردا دێ. بەڵام کە (وانگ یوان) لە خەوێ هەستا، تەنیا ئەم قسەیەی کرد: (ئەو شتانەم لێ دوور بخەنەوە) ئەوسا ئەمە بووە دەربڕینێکی نێو خەڵك، چونکە ئەو سوور بوو لەسەر ئەوەی بەهیچ شێوەیەك وشەی (پارەوپوول)ی لە دەم نێتە دەر.

لەوەبەدوا، دەربڕینی (**ئەو شتانە**) وەك هاوواتایەك بۆ وشەی (پارەوپوول) بەکاردێت.

(٧٨)

دوو بیرمەندی رەنگ پەڕیو

لە ساڵی ٤٥٠ی دوای زایین، (شـەن کینگـزی) لـە سـەردەمی بنەماڵـەی سـونگ (٤٢٠–٥٨٩)، بووە فەرماندەی سوپای هەردوو میرنشینی باکوورو باشوور.

ئیمپراتۆر سونگ، ویـستی خـاکی (وی) هـەتا بـاکوور داگـیر بکـا. بـەڵام (شـەن کینگزی) گوتی سوپای (سونگ) باری سوپای (وی) تێ نابێ.

ئیمپراتۆر لە دوای دوو پیاوە شارییەکانی خۆی نارد، تا لەو بارەوە گفتوگۆیان لەگەڵدا بکا.

لەو کاتەدا، (شەن کینگزی) تووڕە بووو گوتی:

– دەسەڵاتی دەوڵەت وەك ماڵ بەڕێوەبردن وایە، پێویستە پرسیاری کرێکاران لەبارەی کشتوکاڵو پرسیاری کارەکەرانیش دەربارەی جۆلاّ چنین بێ...و جەنابت دەتەوێ ئێستا گفتوگۆ لەبارەی داگیرکردنی رۆژهـەڵات لەگـەڵ ئـەم دوو بیرمەنـدە رەنگ پەڕیوە بکەی، ئەمەش پێچەوانەی عەقڵە.

لەوەبـەدوا، دەربڕینـی (هـەردوو بیرمەنـدی رەنـگ پـەڕیو) بـۆ ئـەو گەنجانـە بەکاردێت، کە زۆر لە ژیانی راستەقینە نازانن.

(٧٩)

کاغەز لە لۆیانگ گرانە

زوسی (٢٥٠–٣٠٥)، نووسەرێکی سەردەمی (جین)ی رۆژئاوا بوو، لە نووسینی هەر وشەیەکدا زۆر بەکاوەخۆ بوو. دە سالّی پێچوو تا کتێبێکی لەبارەی سێ پایتەختەکەی ولاّتانی (وی، وشوو، ووو) نووسی، گەورە نووسەرانی ئەو سەردەم، بە چەندین شیعر رێزیان لێنا. ئەمە پالّی بەو وەنا، کە کتێبەکەی لە (لویانگ)، ئەو شارەی ئەو لێی ژیا بوو، لەبەر بگرێتەوە. کاتێك کاغەز لە کۆگاکانی ئەوێ نەمان، نرخەکەی بەرز بوویەوە.

لەوەبەدوا، دەربڕینی (**کاغەز گرانە لە لویانگ**)، بۆ پەسنی کارێکی چاکی پوختی پڕ رەواج، بەکاردێت.

(٨٠)

یارمەتی (کین) لە بەیانیان و (چێو) لە ئێواران

لەسەردەمی ویلایەتە شەڕکەرەکان دا، هەردوو ویلایەتی (کین‌و چۆ) لە ململانێیەکی لە مێژینەدا بوون، ویلایەتەکانی تر جارێك لەگەڵ ئەمەو جارێکی تر لەگەڵ ئەوی دیکەدا، هاوپەیمانێتییان دەبەست. بەم شێوەیە، دەربڕینی یارمەتی کین لە بەیانیان‌و یارمەتی چۆ لە ئێوارەندا لە وەسفی کەسێك بەکارهات کە هەر جارە لەسەر پەتکێك بێ‌و خۆگۆڕو پەیمان شکێن بێ.

سەرچاوەیەکی دیکەی ئەم دەربڕینە، وتارێك بوو، کە چاوبۆری (١٠٥٣– ١١١٠) نووسەری سەردەمی سۆنگی باکوور نووسیبووی، تێیدا دەڵێ:

– دەستکەوتنی ژیان، پاڵی پێوەدەنێ بۆ یارمەتی (کین) لە بەیانیان‌و یارمەتی (چۆ) لە ئێوارەدا، ئەمەش مانای ژیانێکی پەرتەوازە بووە.

(٨١)

پاڵکەوتوو لەلای ڕۆژهەڵات

ئەم چیرۆکە باس لە (وانگ کزیری ٣٠٣- ٣٦١) ی خۆشنووسی سەردەمی زنجیرەی (جین) دەکات.

فەرمانبەرێکی رەسمی کارەکەرێکی نارده ماڵی (وانگ داو)ی سەرۆك وەزیران، بۆ ئەوەی یەکێ لە رۆڵەکانی دەستنیشان بکا، تا ببێتە زاوای ئەو. وانگ داو ئەوی لەگەڵ خۆی بردە قاوشی رۆژهەڵاتی خانووەکەی، کە چەند پیاوێکی جحێڵی لێ دەژیان.

ئەوانە کە زانیان کابرای میوان بۆ ئەو مەسەلەیە هاتووە، هەر بەپەلە پەل جوانترین جلیان پۆشیو زۆر بە شانو شەوکەتەوە قەراریان گرت، تەنیا کوڕە گەنجێك نەبێ بە جلێکی نیوە رووت لەسەر سیسەمەکەی پاڵ کەوتبوو، وەکوو ئەوە کە گوێی لە داواو داخوازی مێوان نەبووە.

کە کارەکەرەکە حارو مەسەلەی بۆ بەرپرسەکەی خۆی گێڕایەوە، هەر زوو گەنجە شەپرێوەکەی ئاخیری هەڵبژارد تا ببێتە زاوای، لەوەش سەرکەوتوو بوو، کە بۆی ئاشکرابوو ئەو کابرایە (وانگ کزیری)ی ناودارەو برازای (وانگ داو)ە.

لەوە بەدوا، دەربڕینی **پاڵکەوتوو لە لای رۆژهەڵات**، یان ئەولای رۆژهەڵات، بۆ ئاماژەدان بە زاوا بەکاردێت.

(٨٢)

لەبن هێلانەیەکی سەرنخون، هێلکەیەکی ساغ نییە

ئـەم دەربڕینــە لـە هەقایەتـە نوێیـەکانی تایبـەت بـە رووداوە کۆمەڵایەتییـەکان وەرگیراوە.

کۆنگ رۆنگ (١٥٣– ٢٠٨) لە ناوچـەی رۆژهـەڵاتی (هـان) دەژیـا. لـە بنەماڵـەی (کۆنفۆشـیۆس) بـوو، فەرمانبـەرێکی گـەورەو بیرمەنـدێك بـوو، لەگـەڵ هێزەکـانی (کاوکاو) ناکۆك بوو، دواتر دەستگیر کرا. کە دەستگیر کرا، خانەوادەکەی تووشـی ترسێکی گەورە بوون، بەڵام لای دوو کوڕەکانی، کە یەکەمیان نۆ ساڵیو ئـەوی تـر هەشت ساڵی بوو، نە بای دەهاتو نـە بـاران، هـەر یـاری خۆیـان دەکـردو گوێیـان نـەدەدایێ. (کـونگ رۆنـگ) لـە سـەربازەکان پاڕایـەوە، کـە خـۆ لـە کوڕەکـانی نەگەیەنن. بەڵام هەردوو کوڕەکە بە باوکیان گوت:

– بابە! ئایا دەبێ لە بن لانەیەکی سەرەونخون هێلکەیەکی ساغ بدۆزرێتەوە؟

بەم جۆرە هەردوو کوڕەکەیان گرتنو لەگەڵ (کۆنگ رۆنگ) یان سەربڕین.

بەم شێوەیە، دەربڕینـی (**لـەبن لانـەی وەرگـەڕاو، هێلکەیـەکی سـاغ نییـە**) بەکاردەهێنرێ، بۆ ئاماژەدان بەوەی کە لـە کـاتی لێـك هەڵوەشـانی خانەوادەیـەك کەسی نزیکی ئەو خانەوادەیە بە خۆراگریو دامەزراوی نامێنێ.

(٨٣)

تاڤگەیەك لە وشە

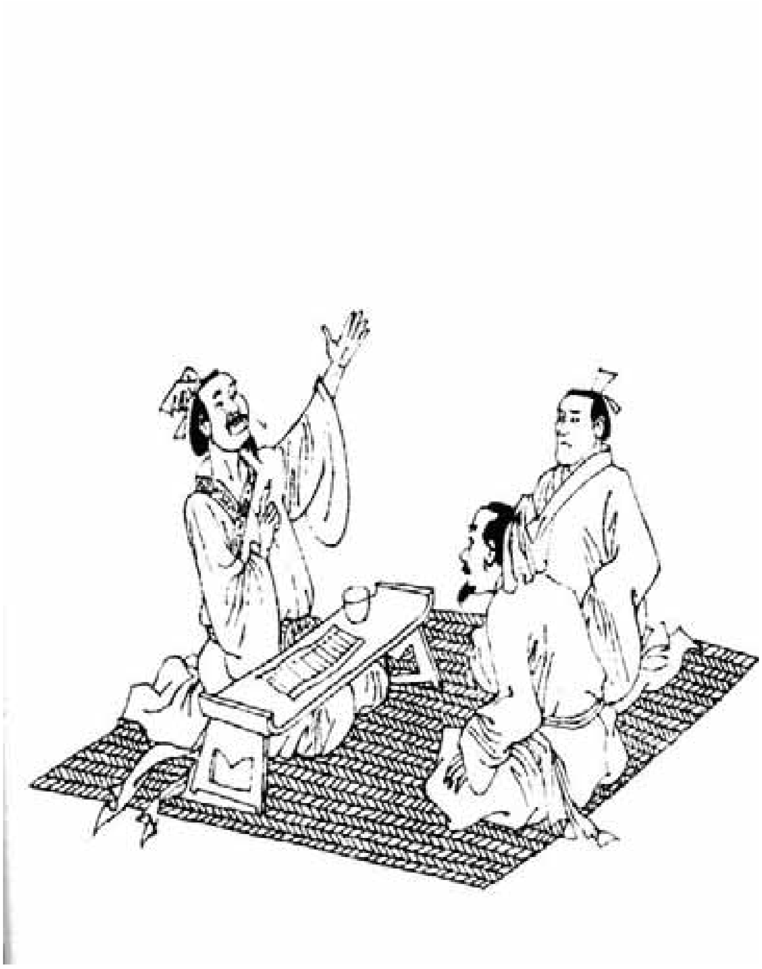

لە سەردەمی (جین)دا، فەیلەسوفێك هەبوو ناوی (گوکسیانگ) بوو، ئەو کابرایە زۆر هـۆگری ئـەوە بـوو قـسە لـە بابەتـە فەلـسەفییەکان بکـات، یـەکێك لـە هاوسەردەمەکانی کە ناوی (وانگ یان) بوو، گوتی:

–کە گوێم لە (گوکسیانگ) شـل کردبـوو، ئـەو قـسەی دەکـرد، هەسـت دەکـەم قسەکانی تاڤگەیەکن لە وشە!

لەوەبەدوا، دەستەواژەی **تاڤگەیەك لە وشـە**، بـۆ وەسـفی قـسەکردن و دوان بـە رەوانی، یان بەردەوامیی لەسەر قسە بەبێ وەستان، بەکاردێت.

(٨٤)

روانینە رەشەکان

روان جـی(٢١٠– ٢٦٣ پ. ز) بیرمەنـدێکی سـەردەمی سـێ میرنـشینەکە بـوو، دەیتـوانی بـە سـپیایەتی چـاوەکانی هـەروەك بیلبیلـەکانی ببینـێ، کـە سـپیاتی چاوەکانی دەردەخست بۆ بەخێرنەهێنانو ڕێزنەگرتنی میوانـەکانی بـوو، هـەروەك بیلبیلە ڕەشەکانیشی دەردەخست بۆ ئـەو کەسـانەی کـە خۆشـی دەوێـنو ڕێزیـان دەگرێ.

بـەم جـۆرە، دەربڕینـی سـپیاتی چـاوان، واتــە گاڵتــەپێکردن و تڕۆبـوون و قێزهاتنەوە، هەرچی دەربڕینی **نیگای ڕەشەکان**، یان ڕەشـایی چـاوانە، واتـای بـە گەورە زانینو هۆگریو ڕێك کەوتنو ڕێزگرتنە.

(٨٥)

بەهرەکانی جەنابی جیانگ، کەشەنگ بوونە

سەیدا جیانگ هـو جیـانگ یـان (٤٤٤– ٥٠٥)، بیرمەنـدێکی سـەردەمی هـەردوو میرنشینەکەی باکوورو باشوور بـوو. ئـەو کاتـەی گـەنج بـوو، بـە نووسـینی وتـارە جوانـەکانی ناوبـانگێکی زۆری دەرکردبـوو. کـە لـە هەرێمەکەشـدا بـووە قـازی، خـەونێکی دیـت، لـە خەونەکەیـدا لای وابـوو، فلـچەیەکی جـوانی نووسـینی دەسکەوتووە. وای لێهات کارەکانی زۆر پاکو چاك بـوون، دوای دە سـاڵ خـەونی دیت لای وابوو: پیاوێکی جوانو کۆکی لێ وەدیار کەوتو گوتی:

– تۆ بە درێژایی چەندین ساڵە فلچەکەی منت پاراستووە، ئێستاش دەبێ بـۆم بگەڕێنییەوە.

(جیانگ یان) یش فلـچەکەی نووسـینی بـۆ کـابرا گەڕانـدەوە، دوای ئەمـە هـیچ شتێکی هاوشێوەی نووسینەکانی پێشووی نەنووسی، خەڵکیش دەیانگوت:

–(جیانگ یان) بەهرەکەی کەشەنگ بووە.

لەوەبەدوا، دەربڕینی (**جەنابی جیانگ بەهرەکانی کەشەنگ بوونە**) بـۆ پەسـنی کابرایەك کە بەهرەکەی ناپاکی لەگەڵ بکاو خەیاڵی لاواز بێت، بەکاردێت.

(٨٦)

ئەو پێیانەی بە پەتی سوورەوە بەستراون

پیرەمێردی بەر تریفەی مانگەشەو

ئـەم دوو دەربڕینـەی سـەرەوە، لـە هەقایەتـەکانی سـەردەمی زنجـیرەی (تانگ)ەوە وەرگیراون.

کابرایـەك هـەبوو نـاوی (وی گـو) بـوو، ویـستی لەبەرامبـەر پەرسـتگایەکی دیـاریکراودا بـووکی داهـاتووی خـۆی بناسـێ، لەبـەر ئـەو جـۆشو خرۆشـەی کـە هەیبووو شەوی پێش وادەی دیاریکراو، خەوی لێنەکـەوت، بۆیـە پـێش بەرەبـەیان گەیشتە پەرسـتگاکەو لـەوێ لـەژێر تریفـەی مانگەشـەودا پیرەمێردێکی بینـی کـە لەسەر قادرمەی بەردەمی پەرستگاکەدا دانیـشتبوو، جانتایـەکی سـەیرو کتێبێکـی پێ بوو. پرسیاری لەو دوو شتانە لێکرد، کابرای پیرەمێردیش وەڵامی دایـەوە، کـە کتێبەکە تۆمـاری هـەموو هاوسـەرەکانە لـە جیهـان، هەرچـی جانتایەکەشـە پـەتی سووری تێدان، کە بۆ لێك بەستنەوەی لاقی دوو کەسان بەکاردێت. هەروەها گوتی لە کاتی بەستنی پەتەکەدا، هەردوولا دەتوانن هاوسەرگیری ئـەنجام بـدەن. ئەگـەر خانەوادەکانیشیان رازی نەبن، یان هەردووکیان لە دوورەوە بژین.

پاشان پیرەمێردەکە (وی گۆ)ی دڵنیـا کـردەوە، کـە پەتـە سـوورەکە لـە لاقـی ئەوو لاقی بووکی داهاتووی دەبەستێ، بـەو شـێوەیە نیـشان کردنەکـە لـە هـەمان شەودا تەواو بوو، دوای ئەوە هەردوو هاوسەر بە بەختەوەری ژیان.

دواتر، دەربڕینـی پێیـەکان بـە پـەتی سـوورەوە بەسـتراون، ئاماژەیـە بـە دوو هاوسەری بەختەوەر، هەرچی ئەو کەسەیە کە ئیـشی هاوسـەرگیری رێـك دەخـاتو پێناوی دەکات، ناوی پیرەمێردی ژێر تریفەی مانگەشەوی لێ دەنرێت.

(٨٧)

توورەگەی سەیدا روان شەرمەزارە

(روان فۆ)، لە سەردەمی بنەماڵەی (جین) گەشتێکی بۆ (هۆیجی) ئەنجام دا، توورەگەیەکی هەڵگرتبوو، کە قوماشی رەشی تێدا بوو، کابرایەك لە بارەی ئەوەی کە چی لەناو ئەو توورەگەدایە، پرسیاری لێکرد.

وەڵامی دایەوە:

– تەنها پارچە دراوێکە هاوڕێی توورەگەکەیە، تا توورەگەکە هەست بە شەرمەزاری نەکا لەوەی کە بەتاڵە.

دواتر، خەڵك دەربڕینی (**توورەگەی سەیدا روان شەرمەزارە**) یان, بۆ کەمی ماڵ بەکارهێنا.

(٨٨)

دیمەنی ئاسایی سیکۆنگ

ئەم دەربڕینە لە هزرێکی شاعیرانەی (مونگ کی) ی سەردەمی (تانگ ٦١٨- ٩٠٧) وەرگیراوە. جارێکیان (لیویۆکسی) شاعیر، زیافەتێکی لەلایەن (سیکۆنگ لیشن) بۆ رێکخرابوو. کاتێك تاقمە کچێکی گۆرانیبێژ بۆ خۆشراگرتنی ئاهەنگەکە هاتن. (لیو) هەر زوو شیعرێکی لەسەر دانان، تێیدا ستایشی جوانی کچەکانی کرد، بەڵام (سیکۆنگ) هیچ پێ کاریگەر نەبوو، چونکە زۆر جاری دیبوون و پێی وابوو ئەم دیمەنە دیمەنێکی ئاساییە.

لەوەبەدوا، دەربڕینی **(دیمەنی ئاسایی سیکۆنگ)** بۆ شتێکی زۆر ئاسایی و جیاواز نەبوو، بەکاردەهێنرێ.

(٨٩)

چوونە ناو مەنجەڵەکە، تکایە

ئەم دەربڕینە لە دیمەنێکی هەمەلایەنی دەسەڵاتەوە وەرگیراوە.

لە سەردەمی زنجیرەی تانگ (٦٢٤– ٧٢٥) و لە میانی حوکمڕانی خانمە ئیمپراتۆر (وۆزیتان)، دوو فەرمانبەری گەورەی زۆر ستەمکار هەبوون، ناویان (زوکسینگ)و (لای جانشن) بوون، هەردووکیان وەستای ئازاردانو عەزابدانی وەحشییانە بوون.

ئەو کاتەی (زوکسینگ) بە کودەتاکردن بەسەر شۆڕشدا تاوانبار کرا، وۆزیتان بە نهێنی داوای لە (لای جانشن کرد) کە دەستگیری بکات. جانشنیش زیافەتێکی بۆ (زۆکسینگ) رێك خستو بانگی کرد بۆ زیافەتەکەو لەو میانەدا پرسیاری ئەوەی لێکرد کە باشترین رێگا ئەوەیە مەنجەڵێکی ئاسنینی باشی زۆر گەورە، ئاوێکی شیرتێنی تێ بکرێو پاشان کابرای دەستگیرکراوی هەڵدرێتە ناوی.

لەو کاتەدا (لای جانشن) داوای مەنجەڵێکی ئاسنینی کردو بە (زوکسینگ)ی گوت:

–ئەتۆ تاوانباری بەوەی کە پیلانت بۆ شۆڕش لە بن سەران بووە، بۆیە زەحمەت نەبێ برۆ ناو مەنجەڵەکە.

(زوکسینگ) یەکسەر دانی بە تاوانەکەی دا هێنا.

لەوەبەدوا، دەربڕینی (**تکایە چوون بۆ ناو مەنجەڵەکە**) بۆ وەسفی شکستهێنانی ئەو پلانەی کە ئامانجی ئازاردانی ئەوانی ترە، بەکاردێت.

(٩٠)

باغی هەڵووژە

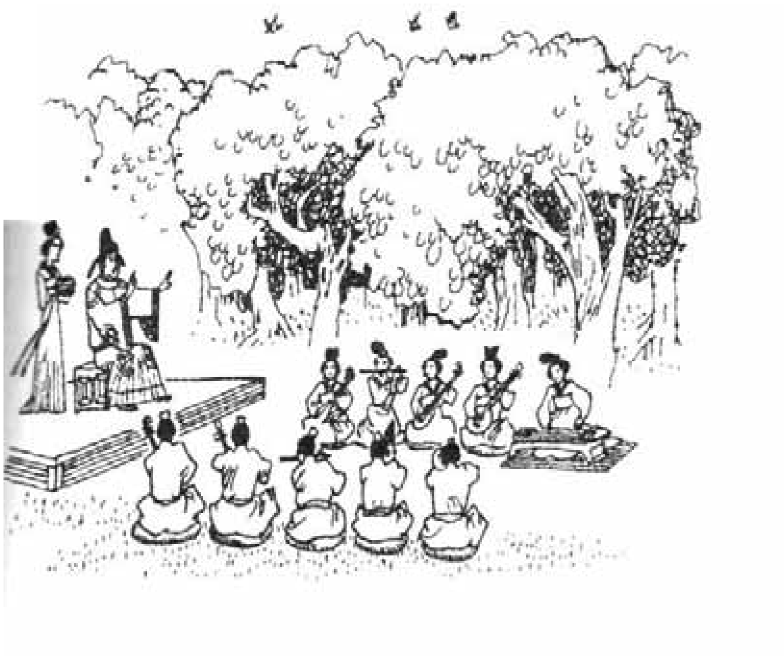

ئەم دەربڕینە لە مێژووی نوێی زنجیرەی فەرمانڕەوایی (تانگ)ەوە وەرگیراوە.

لی لولنگچی (٦٨٥– ٧٦٢) ئیمپراتۆڕی سەردەمی زنجیرەی (تانگ) بوو، زۆری کەیف بە مۆسیقا دەهات. دەیتوانی چەندین جۆری ئامێری مۆسیقا بژەنێو هەروەها مۆسیقاش دابنێ. سێ سەد کچو کوڕی گەنجی نێو کۆشکی هەڵبژاردو لە باغی هەڵووژان، لە (شانگان)ی پایتەختی نیشتەجێ کردن. کە ئێستا ئەو شانگانە بۆتە شاری (کسیان).

ئیمپراتۆر بە خۆی چۆنیەتی گۆرانی گوتنو ژەنینی ئامێرە مۆسیقاییەکانی فێر دەکردن، ناوی لێنابوون (قوتابییەکانی ئیمپراتۆر لە باغی هەڵووژان).

لەوەبەدوا، دەربڕینی (**باغی هەڵووژە**) ئاماژە بۆ بازنەی ئۆپەرێتییە، جێبەجێ کەری ئۆپێراکەش ناوی لێنرا قوتابیانی باغی هەڵووژە.

(٩١)

لانەی گەرم و خۆش

ئەم دەربڕینە لە مێژووی سەردەمی بنەماڵەی (سۆنگ)ەوە وەرگیراوە.

لەســەردەمی بنەماڵــەی ســۆنگ (٩٦٠– ١٢٧٩) فەیلەســوفێك هــەبوو نــاوی (شاویونگ) بوو، ئەو فەیلەسووفە کابرایەکی دەست کورت بووو لە کـوخێکی شـڕو هوڕ و کۆن دەژیا. بەڵام زۆر لـە هەژارییەکـەی ئاسـوودە بـووو بەختـەوەر دەژیـا. ناوی لە خۆنابوو گەورەی ئاشتیو بەختەوەریو ناوی لە کوخەکـەش نـابوو لانـەی گەرمو خۆش.

لەوەبەدوا، بۆ هەر ماڵێکی هێمنو ئاسوودە دەگوترا **لانەی گەرمو خۆش.**

(٩٢)

خەونی زێڕینی دارگەسك

ئەم دەربڕینە لە چیرۆکێکی سەردەمی زنجیرەی (تانگ)ەوە وەرگیراوە.

کوڕێکی گەنج هەبوو، ناوی (لو) بوو، جارێکیان بۆ تاقی کردنەوە رەسمییەکان بەرەو پایتەخت بەڕێکەوتبوو، لە رێگا لە میوانخانەیەك لە (هاندان) لایدا، لەوێ پیرەمێردێکی تاوی دیت، کە ئەویش ناوی (لو) بوو، گەنجەکە شکایەتی حاڵی خۆی لە دەستکورتیو سەختی گوزەرانی ژیانی، لای پیرەمێرد باس کرد، پیرەمێرد سەرینێکی لەسەر جێگاکەی خۆی بە (لو) بەخشیو پێی گوت:

—سەر بخەرە سەر ئەو سەرینەو بنوو، چی بخوازی، بۆت دێتە دی.

لەو کاتەدا چێشت لێنەری میوانخانەکە (درەختی گەسك) ی لێدەنا. کوڕە گەنجیش سەری خستە سەر سەرینەکەو خەوی لێکەوتو خەونی دیت، لە خەونەکەیدا لای وابوو، کچێکی جوان و دەوڵەمەندی خواستووە. دواتر گەورەترین بڕوانامەی ئەکادیمی بەدەست هێناو دوای زنجیرەیەك پیشکەوتنو پێگەیشتنی خێرا، بووە سەرۆك وەزیران، تا دە ساڵان لەو پلەو پایەیەدا مایەوە. پێنج منداڵی لەو ژنە بوونو هەموویان گەیشتنە پلەو پایەی گەورەو دوازدە نەوەی هەبوونو هەر یەك لە کوڕو نەوەکانی لە خانەوادەی خانەدان ژنیان خواست، ژیانێکی درێژو بەختەوەری بردە سەر کە زیاتر لە هەشتا ساڵ بوو.

بەڵام کە لە خەوەکەی بە ئاگا هاتەوە، دیتی گەڵا گەسکەکە هەر لەناو مەنجەڵەو لەسەر ئاگر وا دەکوڵێ، لە خۆی پرسی:

— ئایا ئەمە هەمووی خەون بوو؟

پیرەمێردەکە پێکەنیو گوتی:

— ئەمە ئەو شتانەن لەم جیهانەدا.

لەوەبەدوا، دەربڕینی **خەونی زێڕینی درەختی گەسك** بۆ بەهەڵم بوونی گومانو خەیاڵەکان بەکاردێت.

(٩٣)

خەونی کەدەداری ژێری

ئەم دەربڕینە لـە هەقایـەتێکی سـەردەمی زنجـیرەی تـانگ، بـەناوی هەقایـەتی (نان کی تایشۆ) وەرگیراوە.

(شۆنیۆفین) لە ساڵرۆژی لە دایك بوونیدا لە (گوانگلینگ) سەرخۆش بوو، لـەبن پیرەدرەختێکی گەورە، کـە ئـەو دارە شـوێنی دەرس خوێنـدنی قوتابیـان بـوو، لێ کەوتە خەوێ. خەونێکی دیت، لەو خەوەیدا لای وابوو، کە سـەفەری بـۆ شانـشینی پیرۆزی (هوایان) کردووەو لەوێ لەگەڵ کچی پاشا زەماوەندی کـردووەو دواتـر بـۆ ماوەی بیست ساڵ لە نانکی (کەدەداری باشوور) فەرمانڕەوا بووە، دوو کچو پێـنج کوڕو سەروەتو سامانێکی زۆری دەستکەوتو پلەو پایەیـەکی گـەورەی بەدەسـت هێنا. دواتر سەرکردایەتی سوپایەکی دژی دوژمنانی شانشین کرد، بـەلآم شکـستی هێنـا، دوای ئـەوە بـۆ ماوەیـەکی کـەم، ژنەکـەی مـردو لەسـەر کارەکـەیان لاداو شاربەدەریان کرد.

کە لـە خەوەکـەی بـەئاگا هاتـەوە، خزمەتکارەکـەی گەسـکی لێـدەداو رۆژ زۆر بەتینی لە سـەری دەداو شـەرابەکەش هـەر لـە شـوێنی خـۆی لـەناو کاسـەکەدایە. تەماشای دامێنی درەختەکـەی کـردو دیتـی لـەبن کـەدی ژێـرەوە، پڵـنگ کـونێکی لێداوەو کردوویەتییە لانـە. خەونەکـەی بـەوە دی بـوو، کـە پێـی وابـوو شانـشینی پیرۆزی هوایانە !

لەوەبەدوا، دەربڕینی **خەونی کەدەداری ژێری**، ئاماژەیە بـۆ خـەونێکی خـۆش و دڵخۆشییەکی بە هەڵەداچوو.

(٩٤)

قازییەکان ئاگر دادەگیرسێنن، بەڵام خەڵك چرایەکان هەڵناکەن

لەسەردەمی زنجیرەی (سۆنگ)، لە ویلایەتی (بیان) قازییەك هەبوو، ناوی (تیان دنگ) بوو، ئەو ناوە لە خەڵكی تر قەدەغە بوو، ئەو پیاوە هۆشداری دایە خەڵكی ئاسایی، كە دەبێ كاتێك ناوی چرا دێنن، لە جیاتی چرا بڵێن ئاگر.

كە وادەی ئاهەنگی چرایەكان نزیك بوویەوە، لە رۆژی پازدەی مانگی چواری قەمەری، دەسەڵاتە خۆجێیەكان رایانگەیاند، كە بە بۆنەی ئەم ئاهەنگەوە هەموو كەس بۆی هەیە چرا دابگیرسێنێ، ئەگەر چی چرا قەدەغەیە، بەڵام دەتوانن لە جیاتی وشەی چرا، وشەی ئاگر بەكاربێنن.

لەبەرئەوە، لە ئاگادارییەكەدا هاتبوو:

– بە پێی دابو نەریت، لەم ویلایەتەدا دەشێ ماوەی سێ رۆژان ئاگر دابگیرسێ.

لەوەبەدوا، دەربڕینی **قازییەكان ئاگر دادەگیرسێنن، بەڵام خەڵكیش چراكانیان پێناكەن**، بە واتای ئەوە بوو كە چینی دەسەڵاتدار مافی ئەوەی هەیە بە هەر جۆرێك سەرپێچی بكات، بەڵام رێگا بە خەڵك نادرێ تەنانەت مومارەسەی چالاكییە ئاساییەكانی خۆیشیان بكەن.

(٩٥)

پیاوی بەفر

ئەم دەربڕینە لە ژیاننامەی (سودان) لـە مێـژووی سـەردەمی بنەماڵـەی (جـین) وەرگیراوە.

جارێکیان فەرمانبەرێکی گەورە، خەونێك دەبینیّ، لە خەونەکەیدا لای وایـە کـە لە بەرامبەر گۆمە ئاوێکی بەستوو راوەستاوەو قسە لەگەڵ کەسـێك دەکـا، کـە لـە ژێر شەختەکە دایە. ئەو فەرمانبەرە داوای لـە (سـودان) کـرد، کـە عـاریفێکی ئـەو سەردەمە بوو، خەوەکەی بۆ لێك بداتەوە.

سودانیش بە فەرمانبەرەکەی راگەیاند، کە ئـەوەی سـەر شـەختەکە (یـانگ)ەو ئەوەی ژێر شەختەکەش (یـین)ە، قسەکردنیـشی لـەو دیـوو ئەمـدیوی شـەختەکە، واتە گفتوگۆ لە نێوان (یانگ)و (یین).

ئـەم خەونـە، خـەونێکی باشـە، چـونکە فەرمانبەرەکـە دەبێتـە رێکخـەری هاوسەرگیری، کە شەختەکە توایەوە، هاوسەرگیرییەکە دێتە دی.

سەرەتا فەرمانبەرەکە لەم لێکدانەوەیە بە گومـان بـوو، بـەڵام دوای ماوەیـەکی زۆر کەم، داوای لێکرا کە بووکێك بۆ کـوڕی فـەرمانڕەوای ئـەو شـوێنە بدۆزێتـەوە. چـی داوا لێکرابـوو، کـردی. وەك ئـەوەی سـودان پێـشبینی بـۆ کردبـوو، هاوسەرگیرییەکە لە بەهاردا، دوای توانەوەی بەفرەکە رێك کەوت.

لەوەبەدوا، پاشان ناوی (**پیاوی بەفر**) بۆ ئەو کەسانە داندرا، کە ئیـشی خێـریّ (هاوسەرگیری) رێك دەخەن.

(٩٦)

پیلانی پەنجەرەی رۆژهەلاّت

(کین هۆی) سەرۆك وەزیرانی دەسەلاّتی باشووری سۆنگ (١١٢٧- ١٢٧٩) بوو، جارێکیان لەگەڵ ژنەکەی، لە ژێر پەنجەرەی رۆژهەلاّتی خانووەکەیان پیلانێکیان بۆ کوشتنی ژەنەڕاڵ یۆفای رێك خست، وابوو یۆفایو کوڕەکەیان کوشت.

دواتر، دوای ماوەیەکی کەم لە مردنی (کین هۆی)، کوڕەکەیشی مرد، بێوەژنەکەی تەرمێکی بۆ یادکردنەوەی هەردووك (کوڕو باوك) دانابوو. رۆحەکانی بۆ جیهانەکەی تر رەوان کرد. لەوێ جادووکارێك کین هویو کوڕەکەی بینیو لە پیلانەکە بۆ کوشتنی (یو) و کۆتو بەندکردنی گشتیان بە زنجیر، لەگەڵیان دابوو. ئەو کاتە (کین هوی) بە جادووکارەکەی گوت:

-توخوا تکات لێدەکەم برۆ هەواڵ بدە ژنەکەم، کە پیلانی پەنجەرەی رۆژهەلاّت تەواو ئاشکرا بوو.

لەوەبەدوا، دەربڕینی (**پیلانی پەنجەرەی رۆژهەلاّت**) ئاماژەیە بۆ ئاشکرابوونی پیلان.

(٩٧)

پاڵ پێوەنێو – لێبدە

(جیاداو) شاعیرێکی سەردەمی (تانگ) بوو، جارێکیان سواری گوێ درێژێك ببوو، شیعری بۆ خۆی دەگوت، لە ڕێگادا ئاگای لە خەڵك نەمابوو، بەوەوە خافلاَ بوو، کە دوو دێری لە یەکێك لە شیعرەکانی بە منجەمنج گوت:

چۆلەکەکان لە نزیك گۆمە ئاوێك، لەسەر دارەکان نیشتنەوە

گوێ درێژەکە لەبن تریفەی مانگەوە لە دەرگای دا.

لە هیکەوە، وایدانا، کە پێویستە وشەی لە دەرگا دەدا، بە وشەی پاڵدەدا بگۆڕێ، بەلاَم سەری لەم بیرەی سوڕما بوو، هزری هێناو برد، بیری لە جوڵەی لە دەرگادانو پاڵدان کردەوە، کەرەکە ڕێگاکەی بزر کرد، بەرەو لای کاروانی قازیی پایتەخت چوو، کە ناوی (هان یو) بوو، ئەم قازییە بیرمەندو نووسەرێکی بەناوبانگ بوو، یەکسەر پاسەوانەکانی، (جیاداو)یان دەستگیر کردو بردیانە بەردەم (هان یو).

(جیاداو)یش گرفتەکەی خۆی سەرو بن بۆ (هان یو) گێڕایەوە، (هان) یش بۆ ماوەیەکی درێژ بیری کردەوە، پاشان بە (جیاو)ی گوت:

وشەی (کیاو) واتە (ڕێگا) باشترە.

بەم بۆنەیەوە هەردووکیان بوونە دوو دۆستو برادەری خۆشەویست.

لەوە بەدوا، دەربڕینی (پاڵدە، لێبدە) بۆ بیرکردنەوەیەکی دوورو درێژ بەکاردێت.

(٩٨)

گەلا سەوزەکان، سێبەرێکی خۆشییان لێ بەرهەم دێ

دومو (٨٠٣– ٨٥٢) ی شاعیری سەردەمی تانگ، جارێکیان چووە ویلایەتی (هو). لەوێ چاوی بە پیرەژنێك کەوت، کە کچێکی جحێڵی شۆخو شەنگی لەگەڵ بوو.

(دومو) گرەوی لەگەڵ پیرەژنەکە کرد، کە تا دە ساڵان با ئەو کچە چاوەڕێی بکات، دوای ئەوە ئەگەر بۆ هاوسەرگیری نەهاتەوە لای، ئەوا کچە دەتوانێ مێرد بە یەکێکی تر بکات. (دومو) بڕە پارەیەکی زۆری وەك دیاریو مارەیی دایە پیرەژنو ڕۆیشت.

بەڵام چواردە ساڵ تێپەڕین بێ ئەوەی بگەڕێتەوە، کە گەڕایەوە، کچە پێش سێ ساڵ بوو شووی کردبوو، دوو کوڕیشی بووبوون. شاعیرەکە بەم ڕووداوە زۆر نیگەران بوو، شیعرێکی بە ناوی (پەرۆشی جیابوونەوە) نووسی:

لە گەڕانم بە دوای بەهاردا زۆر دواکەوتم
لە وەرزی گەشاوەدا، پێویست بە وەڕەسیو نیگەرانی ناکا.
بایەکان ڕەنگێکی قورمزیی تۆخیان گرتووە
گەڵا سەوزەکان ئێستا سێبەرێکی نەرمو خۆشیان لێ بەرهەم دێ.
لقە دارەکانیش میوەیان لە خۆ هەڵداوە.

لەوەبەدوا، دەربڕینی (**گەڵا سەوزەکان سێبەرێکی نەرمو خۆشیان لێ بەرهەم دێ**) لە پەسنی ژنێك بەکاردێت، کە شووی کردبێو ژمارەیەك منداڵی هەبن.

(٩٩)

هۆنگنیانگ

هۆنگنیـانگ، ئەکتــەرێکی نێـو شـانۆگەری (چـیرۆکی ژووری رۆژئـاوا) بـوو، ئــەم بێوەژنە، وەك فەرمانبەرێکی گەورە لەگەڵ کچێكو کوڕێکی لە پەرستگایەك دەژیا. بیرمەندێکی گەنج کە ناوی (زانگ کونگ) بوو، پاڵەوانی چیرۆکەکەیەو لـە ژوورێکـی لای رۆژئاوای هەمان پەرستگادا دەژیا. جارێکیان (زانك گـونگ) لـەناو پەرسـتگادا، چاوی بە (کوی یەنکینگ)ی کچی بێوەژنەکە کەوت، یەکسەر شەیدای بوو.

کابرایەك پیشەی تەنیا خراپەکاری بوو، گوێ بیستی جوانی ئەو کـچە بـوو، بـە پێش جەماعەتەکەی خۆی کەوتو سەرکردایەتی کردن، تا پەرستگاکە گەمارۆ بداو رایگەیاند کە ئەو دەیەوێ لەگەڵ (یەنگینگ) زەماوەند بکا، ئەگەر نا هەرچی لـەناو ئەو پەرستگایەیە یەکێکی بە پێوە ناهێڵێ.

بێوەژنەکە گوتی: هەر کەسێك بتوانێ یەنگینم لـەو تاوانبارەیـە بـۆ رزگـار بکـا، ئەوا لێی مارەدەکەم. (زانگ گۆنگ) نامەیەکی بۆ ژەنەڕاڵێکی برادەری نووسی، کە لە ناوچەیەکی دراوسێی ئەو بوونو داوای یارمەتی لێکرد.

ژەنەڕاڵیش فەرماندەی سوپاکەی کرد، تا ئەم کچە رزگار بکەنو تاوانبارەکەش دەستگیر بکەن، وابوو هەموو گەماڕۆدراوەکانی ناو پەرستگاکەی ئازاد کرد.

بەڵام بێوەژن لە بەڵێنەکەی پەشیمان بوویەوەو رەتی کردەوە کـە (یـەنگینگ) لە (زانگ گـونگ) مـارە بکـاو رێگـای پێـدان کـە وەك خوشـك و بـرا لەگـەڵ یـەکتر هەڵسوکەوت بکەن، بەم شێوەیە هەردوو ئەویندارەکـە پـشتیان بـە (هۆنگیـانگ)ی خزمەتکاری (یەنگینگ) بەستبوو، تا نامەو شیعری خۆشەویستی بـۆ یـەکتر رەوان بکەن. هۆنگیانگ کاتی ژوانـی ئـەو دوو ئەوینـدارەی رێـك دەخـستو دواتـریش لـە کۆتاییدا هەردووك بوونە هاوسەری یەکترو زەماوەندیان کرد.

لەوەبـەدوا، وشــەی (**هۆنگیــانگ**) بــە مانــای رێکخــەرو پێنــاوی هاوســەرگیری بەکاردێت.

(١٠٠)

(گرانی لیو) لە باخە گەورەکەدا

ئـەم دەربڕینـە لـە هەقایـەتی بـەناوبانگی (خـەونی کۆشـکە سـوورەکان) ی سەردەمی (کینگ)ەوە وەرگیراوە، باخچەی گـەورە شـوێنی مانـەوەی خانـەوادەی بەهێزو دەوڵەمەندی (جیا) بوو.

(گرانی لیو) یش خانمە جوتیـارێکی دەسـت کـورت بـوو، بـۆرە خزمایەتییـەکی لەگەڵ خانەوادەی (جیا) هەبوو، لەبەرئەوە هاتە بـاغی گـەورەو داوای یارمـەتی لێ کرد.

(جیا) خاتوونی گەورەی ماڵ بوو، زۆر لە ژیـانی رۆژانـەی خـۆی بێـزار بووبـوو، هیوای دەخواست شتێکی تازە هەبێ‌و رۆژی پێ بەسەر ببا، بۆیە داوای لە (گرانـی لیو) کرد، چەند رۆژێك لای بمێنێتـەوە، گرانـی لیـویش خـاتوونێکی هـەژاری گونـد بـوو، لـەو شـوێنە خـۆش‌و نوێیـەدا، چـونکە نـەیبینی بـوو، کەوتـە زۆر هەڵـەی پێکەنیناوی.

لەوەبەدوا، دەربڕینی (**گرانـی لیـو لـە بـاغی گـەورەدا**) بـۆ وەسـفی کابرایـەکی خۆبەکەم زان، کە لـە دەوڵەمەنـدێك بترسـێ، یـان بـۆ داواکـردن لـە کەسـێکی تـر، بەکاردێت.

وەرگێڕ

٢٠١٠/٤/٢٠

شەقڵاوە– کاوانیان

پاشبەند

ژیاننامەی هەندێ لە نووسەرو ئەدیبە ناودارەکان

تێبینی: ئەم پاشبەندە کە ژیاننامەی هەندێ لەو شاعیرو نووسەرانەیە کە لەم چیرۆکانەدا ناویان هاتووە، لە دەقە عەرەبییەکەدا نەبوون، بەڵکو لە سەرچاوەیەکی ترەوە هێناومەو کردوومە کوردی.

هێمن عومەر خۆشناو

بان گو (٣٢- ٩٢) BANG Gu

مێژوونووس (بان گو)، لە بەرەبابی ئەو فەرمانبەرە رەسەنانەیە کە بە فەلسەفی کۆنفۆشیۆس تێربووونە، بان گو بەرهەمێکی مێژوویی باشی بەجێ هێشتووە. بە گرنگترین شاعیری سەدەی یەکەمی زایینی دادەنرێ. باوکی بان گو کە ناوی (بان بییاو) بووە بە مەبەستی تەواوکرنی مێژووی هان–ە کانی پێشوو، پێش مردنی دەیان بەشی نووسیوە، بۆیە کوڕەکەیشی بڕیاری دا بەدواداچوون بۆ کارەکانی باوکی بکا. بەلاّم لە ساڵی ٦٢ زیندانی کرا، بەبیانووی ئەوەی بە بێ ئیزنی رەسمی هەوڵی نوسینەوەی مێژووی وڵاتی داوە. لە تەمەنی هەشت ساڵییەوە توانای نوسینی ئەدەبی هەبووە. لە میانی کارکردن لە نووسینەوەی مێژووی خانەوادەی فەرمانڕەواوە، دوو چامەی درێژی لە جۆری (فی) دەربارەی (شانگ ئان)ی پایتەختی دێرین نووسی. هەروەها ئەو بەیاننامەیەشی نووسی کە لە کۆڕی

گەورەو سەیدایانی کۆنفۆشییەکان لە ساڵی ٧٩ لە هۆڵی پڵنگی سپی (بی هی تونگ یی) بەسترا.

لە ساڵی ٨٢ ئەو بەشانەی لە مێژووی (هان) بە درێژایی بیست ساڵ کارکردن نوسی بووی پێشکەشی تەختی دەسەلاتی کرد. لە ساڵی ٩٢ بە تۆمەتی خیانەت دەستگیرکراو پێش دادگاییکردنی کۆچی دوایی کرد.

چامەکانی (فی) جۆرە تایبەتمەندییەکی هەبوو لای بان گو، کە لە دەقەکانی (سیما کزیانگری) و (یانگ کسیۆنگ)ی (هان)ەکانی پێشوو، جیاواز بوو، ئەمەش زیاتر لە وەسف و هەستە بەرجەستەکانی بوو. ئەم جۆرە شیعرە، دوای ئەو نەگەیشتە پلەیەکی بالاْ و بەڵکو تایبەتمەندییەکی بان گو بوو.

کتێبی (هانشو) بە یەکێك لە شاکارەکانی ئەو دادەنرێ، چ لە ئاستی ئەدەبی یان مێژوویی. بە شێوازەکەی کە کەم درێژبڕو زۆر وردترە لە شێوازی (سیما کییان)، و لەویش کۆنفۆشیۆستریشە. بەلام بیروڕایەکەی کاری نەکردۆتە سەر روانینە بابەتیانەکەی بۆ مێژوو. نوسەرێکی مەزنە وەسفی ژیانی مرۆڤایەتی بە هەموو ئاڵۆزییەکانی دەکات.

تاوکیان (**تاویانمینگ**) (٣٦٥- ٤٢٧) TAO Qian

تاوکیان کە بەناوە ئەسڵییەکەیشی (تاویانمینگ) ناسراوە. نازناوی (کیان) واتە شاردراوە، لە کاتی رووخانی زنجیرەی (جین لە ساڵی ٤٢٠) وەرگرت، بە ناوبانگ و رێزەوە ناسراوە، ئەمەیش لەبەر کەسایەتییەکەی، نەك لەبەر شاعیربوونەکەی. ئەم شاعیرە ، تا سەدەی یانزە نەبووە یەکێك لە سێ یان چوار شاعیرە گەورەکەی چین، لەو سەدەوە تا ئێستا ساڵانە دەیان کتێب و وتار لەسەر

بەرهەمەکانی دەنووسرێن. وێڕای ئەوەی ئەم شاعیرە بە ئەسڵ دەچێتەوە سەر (شانگ شا ٢٥٩–٣٣٤) کە رزگارکەری زنجیرەی (جین)ـە، بەڵام ئینتیمای بۆ یەك کەسیش لەو خێزانە ئورستوکراتیە مەزنە نەبوو کە دەسەڵاتیان قۆرخ کردبوو لەوسادا.

ئەو لە تەمەنی بیست و هەشت ساڵی دا دەستی بە کاری گشتی کرد، بەردەوامیش نەبووو تەنیا سێزدە ساڵانی کار کرد (٣٩٣– ٤٠٦)، ئەو کارانەیشی لە پلەی سادە دابوو. سەرەتا وەك فەرمانبەرێکی بچووك لە بەڕێوەبەرایەتی ناوچەکەی خۆی (جیانگ زو)، (جی جیانگی ئێستا) بۆ ماوەیەکی کەم پاش شەش حەوت ساڵ لە ساڵی ٤٠٠ بووە یاریدەدەری ژەنەڕاڵ (هوان کزان) کە تەختی بەرەبابی (جین)ی لە ساڵی ٤٠٤ لەناوبرد. لە ساڵی پاشترێ لەبەر ماتەمی دایکی وازی لە کار هێناو تا ساڵێك نەگەڕایەوە سەر کارەکەی, دواتر بووە یاریدەدەری (لی یی) کە یەکەم ئیمپراتۆڕی بەرەبابی (سۆنگ) بوو. لە بیست ساڵی کۆتایی ژیانیدا بووە کەسێکی ئاسایی و زەویی خۆی بەخۆی کشت دەکردو برسیو ماندوو دەبوو (وەك لە یەکێك لە قەسیدەکانی دیارە. قەسیدەی ژمارە ١٥)

١٢٦ قەسیدەی شیعری بۆ جێهێشتوین، کە زۆربەیان باسی ئازادی دەکەن.. تاوکیان بەر لە هەمو شتێك کەسێکی رەسەن بوو، تاوییەکان و بووزییەکان لە جیهان دووردەکەوتنەوەو داوای نەمری (نێرڤانا)یان دەکرد. کۆنفۆشیۆسەکانیش لە خزمەتی پاشاو گەورەکان رایاندەکرد، بەتایبەتی ئەوانەی شیاوی خزمەت نەبوون. تاوکیان دڵی بە بوزی و تاوی خۆش نەبوو، لە زۆر لە قەسیدەکانی راستەوخۆ کۆنفۆشیۆس دەدوێنێ و هەوڵی ئەوە دەدا ئەم حەکیمە ئیقناع بکا

بەوەی کە ئاسۆی فەلسەفەکەی فراوان بکا، بە جۆرێك کشتوکاڵ بکەن و پیاو لە ژیانی تایبەتی خۆی پشت بە دەوڵەت نەبەستێ.
تاوکیان لە قەسیدەکانی ژیانی رۆژانەمان بۆ وێنا دەکا، بە شێوەیەك لە هەمان کاتدا جۆرێکی نوێ دادەهێنێ کە پێی دەوترێ (تیان یان شی) واتە شیعری لادێی.
لە دەقەکانی وەسفی رۆشنایی و تریفەی مانگ لە یانگ زی و ناوچە بە بەفر داپۆشراوەکان دەکات.

دومو DU Mu (٨٠٣-٨٥٢)

دومو لە دەڤەری پایتەخت (کزی ئان)ی ئێستا هاتۆتە دونیاوە، یەکێکە لە گەورەترین شاعیرەکانی ئاخرو ئۆخری سەردەمی حوکمی بەرەبابی (تانگ)، لە بەرەی ماندرێنیە یە. لە تەمەنی بیست و شەش ساڵی دکتۆرای بەدەست هێناوە. هەر لە تەمەنێکی زووەوە دەستی بە لێکۆڵینەوە کرد لە کلاسیکیەت و کۆنفۆشی و کاروباری سیاسی، بەلاّم بیروڕایە (پێشکەوتنخوازییەکەی) ناسرابوو: **هەموو ئازارەکانی قۆناغەکە سەرچاوەکەی جەهل و نەفامی دەسەلاّتدارانە**، بەرهەمەکەی کە نەوەکەی (بیە یانهان) بۆی چاپ کرد، کەمۆکەیەکە کە پێش مردنی نەیسوتاندبوو، لەگەڵ ئەوەی ئەم نەوەیە هەندێکیشی ئەزبەر کردبوو بەناوی (فانشوان وینجی)، وێڕای هەندێ لە لێکۆڵینەوەکانی، هەمەجۆر و سیاسەت ئامێز بوون، زۆر لە دەقە شیعریەکانی واقیعی بوون و باسیان لە رووداوەکانی وڵاتەکەی دەکرد، یان هەست و سۆزی ئەوی لە بینینی دیمەنێکی سرووشتی هەندێ جاریش گاڵتەئامێزبوون بەلاّم بە شێوازێکی جوان.

روان جی (٢١٠- ٢٦٣) RUAN Ji

(روان جی) کوڕی (روان یی) یە، کە یەکێك بووە لە حەوت مامۆستاکە لە سەردەمی (جیان ئان)، لە سەردەمی رووخانی دەسەڵاتی (ویە) ژیاوە، لە هەمو بەرهەمەکانیدا هەوڵیداوە ئەوەمان بۆ روون بکاتەوە، کە تا چەند دڵسۆز و وەفادارو پابەندبووە بە بەها باڵاکان. لە ساڵی ٢٣٩ دا لە خزمەتی بەرەبابی (سیما) کاری کرد، بێگومان هۆکاری ئەوەش لەو مێژووەدا لە رووکەشدا زۆر کەم لە خزمەتی بەرەبابی (ویە) دابوون. دوای دە ساڵ لە خزمەتی سەربازی، هەمیشەش رەتی دەکردەوە کە پلەو پۆستی بەرز وەربگرێ. بەناوی کۆنفۆشیۆسیەوە دەدوا، بەڵام لە راستیدا روان جی، هەوڵی داوە سوود لە فەلسەفەی تاوی وەربگرێ، بەرهەمەکانی زۆرن و بەناوبانگترینیان (یۆنگ هی شی)یە، کە هەشتاو دوو قەسیدەی سەرواداری پێنجینن. تێیدا باس لە راستییەکانی دەکات و وا دیارە کەسێکی غەمبار بوو و بەدوای نەمری تاوی گەڕاوە. هەروەك لە رووداوەکانی سەردەمی خۆیشی دواوەو چونکە سەردەمی ژیانی ئەو سەردەمێکی زۆر تاریك بووە لە مێژووی چین.

زوانگ زی (٣٩٦- ٢٨٦ پ. ز) ZHANG Zi

زوانگ–ی مامۆستا کە ناسراوە بە (زهو) لە کۆتاییەکانی سەدەی چوارەمی پێش زایین ژیاوە. دیاریکردنی ساڵی لەدایك بوون و مردنی بە شیمانە دانراوە. ئەم بیرمەندە قازییەکی باشی سەردەمی خۆی بووەو زۆر لایەنەکانی (تاوی)مان بۆ دەخاتە روو. بەڵام بە هونەرەکەی لە بیروبڕواکەی دەردەچێت و ئەدەبێکی چینی پێش دووهەزار ساڵ زیاتر نیشانی نەوەی ئێستا دەدات. مێژوونووسان ئەوە

دەستنیشان دەکەن کە کتێبی مێژووی رەسمی سەردەمی بەرەبابی زنجیرەی (هان) کتێبێکە پێی دەگوترێ (زانگزی)و لە پەنجاو دوو بەش پێك هاتووە، کە دەشێ ئەو کتێبەی ئێستا لە واقیعدا هەیە هەمان کتێب بێت. کتێبەکەش وێڕای چەند بنەمایەکی فەلسەفی کۆمەڵێك هەقایەتو ئەفسانەیشی لەخۆ گرتووە. کە ئەمە نموونەیەکی دەقی چیرۆکمان نیشان دەدات.

کونگ رۆنگ (١٥٣- ٢٠٨) KONG Rong

کۆنگ رۆنگ بە (وینجی) ناسراوە، یەکێك لە حەوت مامۆستاکەی سەردەمی (جیان ئان)ـە، لە تەمەنی نۆ ساڵیدا (لی ینگ) کە یەکێ لە سەرکردەکانی حیزبی ناحەزی بوو پێشوازی لێکرد و دوای ماوەیەك زۆری نەبرد لەسەر ئاستی ئەوێ ناسراو کاری میری وەرگرت و دیارترینیان بووە بەڕێوەبەری ناحیەی (بیە هی)ی (شان دونگ). لە کۆتاییەکانی تەمەنی یەکێك بوو لەو خانەوادانەی سەردەمی (هان) کە خەباتی دژی (کاو کاو) دەکرد.

بەرهەمی (کۆنگ رۆنگ) لە زنجیرەی (هان) و شانازییەکانی و بیرو راو ئارەزووی لە گەمەکردن بە وشەو دەستەواژەکان و رارایی لە مردن .. ئەمانە هەموویان لە قەسیدەکانی دەبینین کە لەناو بەرهەمەکانیدا گەیشتونەتە دەستمان.

هان یو (٧٦٨- ٨٢٤) HAN Yu

ئەدیبێك بووە، بۆ یەکەم جار ناوبانگی لەوەوە پەیدابوو، کە بووە رابەری بزووتنەوەی نوێکردنەوەی پەخشانی کلاسیکی. لە ساڵی ٨٠٣ بۆ ٨١٩ هەڵبەزو دابەز بووە لە ژیانی ئەم ئەدیبە، بە هۆی ململانێی حیزب و تیرەکان، بەو هۆیەوە

لەنێوان شارو لادێدا بووە. لەساڵی ٨١٩ کتێبێکی نووسی بەناوی (لین فو گی ببیاو) واتە (نامەیەك بۆ تەختی دەسەڵات) دژی بوزا، کە ئەمە ئیهانەیەك بوو بۆ ئیمپراتۆڕ، بۆیە بۆ (فیجیان)یان دوورخستەوە. بۆ ساڵی پاشی هاتەوە پایتەخت تا هەندێ پۆست وەربگرێ، هەتا ساڵی ٨٢٤ کە کۆچی دوایی کرد. هان یو کۆنفۆشییەکی توندڕەو بوو. بە درێژایی ژیانی حەزی لەوەبوو ڕێگای دێرینەکان بەرنەدا لە پێناوی گەڕانەوە بۆ پەخشانێکی سادەو روون. بەرهەمەکانی وێڕای نامەیەك بۆ عەرش، بنەماکانی ڕێگا و موحازەڕەکان دەربارەی مامۆستایان)ن.

وانگ کزیهی (٣٢١- ٣٧٩)

لە مەزنترین خۆشنووسەکانی ئەو سەردەمانەی چین بووە. پێشەکی بۆ زۆر لە دیوانی شیعرەکان نووسیوە. بە زۆری خۆشنووسە بەناوبانگەکان ئەدیبی بەناوبانگیش بوونە، ئەمەش ئەوەی سەلماندبوو کە هونەرو ئەدەب تەواوکەری یەکترن.

بڕوانە (اندريه ليڤي، معجم الادب الصيني، ترجمە د. محمد حمود. بڵاوکراوەی (مجد) بيروت، چاپی یەکەم، ٢٠٠٨. (وەرگێڕی کوردی).

کسیا	سەدەی ٢١– سەدەی ١٦ پێش زاین
شانگ	سەدەی ١٦– سەدەی ١١ پ. ز
زوی رۆژئاوا	سەدەی ١١– ٧٧١ پ. ز
زوی رۆژهەڵات	٧٧٠– ٤٧٦ پ. ز
سەردەمی بەهارو پایز	٧٧٠– ٤٧٦ پ. ز
سەردەمی ویلایەتە شەڕکەرەکان	٤٧٥ – ٢٢١ پ. ز
کین	٢٢١– ٢٠٦ پ. ز
هان–ی رۆژئاوا	٢٠٦– ٨ی زاین
کسین	٩– ٢٣ز
هان–ی رۆژهەڵات	٢٥– ٢٢٠ز
سیٚ میرنشینەکە	٢٢٠– ٢٨٠ز
وی	٢٢٠– ٢٦٥ز
شۆ	٢٢١– ٢٦٣ز
وو	٢٢٢– ٢٨٠ز
جینی رۆژئاوا	٢٦٥– ٣١٧ز
جینی رۆژهەڵات	٣١٧– ٤٢٠ز
هەردوو میرنشینی باکوورو باشوور	٤٢٠– ٥٨٩ز

زنجیرەكانی باشوور

سۆنگ	٤٢٠– ٤٧٩ز
كی	٤٧٩– ٥٠٢ز
لیانگ	٥٠٢– ٥٥٧ز
چن	٥٥٧– ٥٨٩ز

زنجیرەكانی باكوور

ویی باكوور	٣٨٦– ٥٣٤ز
ویی رۆژهەڵات	٥٣٤– ٥٥٠ز
ویی رۆژئاوا	٥٣٥– ٥٥٦ز
كیی باكوور	٥٥٠– ٥٧٧ز
زویی باكوور	٥٥٧– ٥٨١ ز
سویی	٥٨١– ٦١٨ز
تانگ	٦١٨– ٩٠٧ز
وو زو	٦٨٤– ٧٠٤ز
پێنج زنجیرەكەو دە میرنشینەكە	٩٠٧– ٩٦٠ز

پێنج زنجیرەکەی باکوور

لیانگ	٩٠٧– ٩٢٣ز
تانگ	٩٢٣– ٩٣٦ز
جین	٩٣٦– ٩٤٧ز
هان	٧٤٩– ٩٥٠ز
زو	٩٥١– ٩٦٠ز

دە میرنشینەکەی باشوور سیستەمێکی دەسەڵاتی کورت خایەن بوون

سۆنگی باکوور	٩٦٠– ١١٢٧ز
سۆنگی باشوور	١١٢٧– ١٢٧٩ز
لیاو	٩٣٨– ١١٢٥ز
جین	١١١٦– ١٢٣٤ز
یوان	١٢٧١– ١٣٦٨ز
مینگ	١٣٦٨– ١٦٤٤ز
کینگ	١٦٣٦– ١٩١١ز
کۆماری چین	١٩١٢– ١٩٤٩ز

پێرست

ز	بابەت	لاپەڕە
١	چما بەکارهێنانی تەورداس بۆ مریشك کوشتن؟	٥
٢	ستەمکاری لە پڵنگ بەزەڕترە	٧
٣	کلکە بیور دروستکردن	٩
٤	سووربوون لەسەر شەڕ، خۆ فەوتاندنە	١١
٥	کشانەوە سێ شییە	١٣
٦	خواستنی کورتە رێگایەك بۆ بەزاندنی (گۆ) کە لێو نەمێنن، چەقە چەقی ددانان دێ	١٧
٧	پرسیار کردن لە پەیکەرەکان	١٩
٨	پەنجەی خستە نێو قازانەکە	٢١
٩	قامچییە درێژەکەش ناگاتە هەموو شوێنێك	٢٣
١٠	فێڵم لێ بکەی، فێڵت لێدەکەم	٢٥
١١	هێزێکی زیاتر بۆ فرۆشتن	٢٧
١٢	بڵندکردنو نەویکردنی دەست	٢٩
١٣	هاوڕێیەتی نێوان (گوان)و (باو)	٣١
١٤	ماڵاتی راکردووش ناتوانێ بگاتە لای هەندێکیان	٣٥
١٥	گیاکردنە ریسەو ئەنگوستیلە دانان لەنێو دەم	٣٧
١٦	چاوگێڕانو بابەت گۆڕین	٤١
١٧	لەسەر تەپۆلکە دانیشتن بۆ چاوەدێری پڵنگە دڕندەکان	٤٣
١٨	کەروێشکە فێڵزانەکە سێ کونی لانەی هەن سەرینەکەت تەواو دانێو بەسەلامەتی بنوو	٤٥

١٩	فشۆڵ وەك لەسەریەك کەڵەکەبوونی هێلکە	٤٩
٢٠	سەرەتا لووتبەرزو دواتر بەخشندە	٥٣
٢١	ئەو تەڵەیەی بۆ خەڵکی تری دانابوویەوە خۆی پێوەبوو	٥٧
٢٢	شاکارێکی دەگمەنەو شیاوە بۆ بە هەند هەڵگرتن	٥٩
٢٣	ئەمری کرد کە میوانەکان دەربکرێن	٦١
٢٤	وشەیەك یەکسانە بە هەزار پارچە زێڕ	٦٣
٢٥	چۆن (سنۆتۆ) بە هیوایەتەکانی قوڵنگ دەزانێ؟	٦٥
٢٦	دەرکردنو جێگرتنی ئاسانە	٦٧
٢٧	با سەرفەتاح بە لێدان بێت	٦٩
٢٨	ئەو بەزینەی کە هەموو شتێ تێكو پێك دەشکێنێ	٧١
٢٩	کوڕە شایانی فێرکردنە	٧٣
٣٠	چاودێری کردنی شەڕ لە مەتەرێزەوە	٧٥
٣١	بردنەوەو دۆڕان لەسەر دەستی کسیاوهی	٧٧
٣٢	راوی مامزان لەناو پێدەشتەکاندا	٧٩
٣٣	رێککەوتن لەسەر یاسای سێ خاڵەکە	٨١
٣٤	زیافەتو سەمای شمشێران لە هۆنگمان	٨٣
٣٥	ئەوان چەقۆو تەختەقیمەن، ئێمەش ماسیو گۆشت	٨٧
٣٦	چاککردنی رێگاو دروستکردنی سەرولێژێکی نهێنی	٨٩
٣٧	کوشتارو رووبار لەدواتەوەن	٩١
٣٨	ئازاییەکی سەرەڕۆو چاکەیەکی ژنانە	٩٣
٣٩	پڵنگ پەروەردەکردن، واتە بەلاّ هێنان	٩٥
٤٠	شەوڕۆکردن بە جلی ئاوریشم	٩٧

٤١	مەیموون لەگەڵ شەپقە	٩٩
٤٢	هەرکاتێك (هان کسین) ئەمری دەکرد سوپا زیاتر بێ، ئەوا باشتر دەبوو	١٠١
٤٣	لە رووبەڕووبوونەوەی پیاوماقوڵانی رۆژهەڵاتی یانگتزی، زۆر شەرمەزار بوو	١٠٣
٤٤	سەرکەوتن لە خێوەتی سەرکردایەتییەوە دێتە دی	١٠٥
٤٥	لە کاتی لەناوبردنی کەروێشکە کێوییە فێڵبازەکان، سەگی راوێ دەکوژرێن	١٠٧
٤٦	باڵەکان تەواو گەشانەوە	١٠٩
٤٧	کاوکان بە دوای دەستوورەکانی کسیاوهی دەکەوێ	١١١
٤٨	بەرزکردنەوەی دەستی چەپ	١١٥
٤٩	نیشاندانی جوانی لە ماڵێکی زێڕیندا	١١٧
٥٠	راوی پاسارییان لەبەر دەرگا	١١٩
٥١	گاوان و کچە بەرگ درووەکە دروست کردنی پردێك لە قەلەباچکە	١٢١
٥٢	باڵندەی سیمرخی دەهەزار (لی) دەفڕێ	١٢٣
٥٣	نیگەرانی لە جۆنی کوتان	١٢٥
٥٤	شێدارکردنەوە بە یاریکردن	١٢٧
٥٥	تا بەراوردکردنەکە سادەتر دەبوو، زیاتر پوخت دەبوو	١٢٩
٥٦	بازاڕی ماسیی دێمەکار	١٣١
٥٧	پارچەکردنی گایەکە رووبەرێکی گەورە بۆ چەقۆی گۆشت فرۆشەکە	١٣٣

٥٨	کارێکی بە ماندووبوون، بەلاّم بیّ کەلّك	١٣٥
٥٩	بە ڕێگایەکی ترسناك حسێب کردن	١٣٧
٦٠	گۆڕینەوەی دەفری هاونشینانی ئیمپراتۆر بە مەنجەڵی مجێورو سواڵکەران	١٣٩
٦١	هەردوو دەست وەلاّمی دڵ دەدەنەوە	١٤١
٦٢	ئاوی ڕژاو هەڵناگیرێتەوە	١٤٣
٦٣	پشکۆی دامرکاو، جارێکی تر دەگەشێتەوە	١٤٥
٦٤	گۆڕینەوەی پەرەمووچ بە شمشێر	١٤٧
٦٥	پێویستە بچیتە لانەی پڵنگ، تا بەچکەکانی بدۆزیتەوە	١٤٩
٦٦	کفنی پاڵەوانان	١٥١
٦٧	فاڵچییەکی چکۆلە، لەبەرامبەر جادووگەرێکی مەزن	١٥٣
٦٨	سینی هەڵگرتن لەراست بەراستی هەردوو برۆیان	١٥٥
٦٩	شمشێر هەڵگرتن	١٥٧
٧٠	هەموو داواکە بۆ بای ڕۆژهەلاّتە	١٥٩
٧١	دەڵێی قوڵنگە لەنێو مریشکان دا	١٦١
٧٢	من زۆر کەیفخۆشم، کە (شۆ)م هەر بە بیر نەماوە	١٦٣
٧٣	مەرایی نەکردن لەبەرامبەر پێنج داوییە برنجان	١٦٥
٧٤	زەویی پۆخەکانی خۆخ	١٦٧
٧٥	کە کابرای تاوی دەگات، تەنانەت ئاژەڵەکانیشی بۆ بەهەشتی هەمیشەیی لەگەڵی دەچن	١٦٩
٧٦	دەریاکان دەبنە زەویی گۆلە برنجانو زەویی برنجانیش دەبنە دەریا	١٧١

٧٧	ئەو شتانە	١٧٣
٧٨	دوو بیرمەندی رەنگ پەڕیو	١٧٥
٧٩	کاغەز لە لۆیانگ گرانە	١٧٧
٨٠	یارمەتی (کین) لە بەیانیانو (چێو) لە ئێواران	١٧٩
٨١	پاڵکەوتوو لەلای رۆژهەڵات	١٨١
٨٢	لەبن هێلانەیەکی سەرنخون، هێلکەیەکی ساغ نییە	١٨٣
٨٣	تاڤگەیەك لە وشە	١٨٥
٨٤	سەرنجە رەشەکان	١٨٧
٨٥	بەهرەکانی بەڕێز جیانگ کەشەنگ بووە	١٨٩
٨٦	ئەو پێیانەی بە پەتی سوورەوە بەستراون پیرەمێردی بەر تریفەی مانگەشەو	١٩١
٨٧	توورەگەی سەیدا روان شەرمەزارە	١٩٣
٨٨	دیمەنی ئاسایی سیکۆنگ	١٩٥
٨٩	چوونە ناو مەنجەڵەکە، تکایە	١٩٧
٩٠	باغی هەڵووژە	١٩٩
٩١	لانەی گەرمو خۆش	٢٠١
٩٢	خەونی زێڕینی دارگەسك	٢٠٣
٩٣	خەونی کەدەداری ژێری	٢٠٥
٩٤	قازییەکان ئاگر دادەگیرسێنن، بەڵام خەڵك چرایەکان هەڵناکەن	٢٠٧
٩٥	پیاوی بەفر	٢٠٩
٩٦	پیلانی پەنجەرەی رۆژهەڵات	٢١١
٩٧	پاڵ پێوەنێو — لێبدە	٢١٣

٩٨	گەلاَ سەوزەکان، سێبەرێکی خۆشییان لێ بەرهەم دێ	٢١٥
٩٩	هۆنگنیانگ	٢١٧
١٠٠	(گرانی لیو) لە باخە گەورەکەدا	٢١٩
	پاشبەند	٢٢١
	پێرست	٢٣١

سوپاسی تایبەتیم بۆ بەڕێزان:

(ئاسو خالید) و (نەورۆز جەمال) و (عومەر عەبدوڵلاّ) کە

لە نەخشەسازییەکەدا ماندوبوونی زۆریان کێشاوە

زنجیرەی چاپکراوەکانی ساڵی ٢٠١١ی وەزارەتی رۆشنبیری و لاوان

بەڕێوەبەرایەتی گشتیی رۆژنامەنووسی و چاپ و بڵاوکردنەوە

بەڕێوەبەرایەتی بڵاوکردنەوەی هەولێر

ژ	ناوی کتێب	ناوی نووسەر	بابەت	نرخ	لاپەڕە
٥٣٢	مذكرات يوسف حنا يوسف (أبو حكمت)	يوسف حنا يوسف	مذكرات	٥٠٠٠	٢٦٤
٥٣٣	لە کەناری هزرو زمان و ئەدەبدا	عەبدولڕەحمان مەعرووف	وتار	٢٠٠٠	١٩٢
٥٣٤	لێکدانەوەی شیعر و ئاماژەکانی پشتەوەی تێکست	ئاوات محەمەد	رەخنەی ئەدەبی	٢٠٠٠	١٨٤
٥٣٥	پیاسەیەك لەگەڵ زەردخەنەی (با)	سەرهەنگ خامۆش	شیعر	١٥٠٠	١٢٠
٥٣٦	بژی نیشتمان	و. عەبدولستار جەباری	چیرۆك	١٥٠٠	١١٢
٥٣٧	پەندێن ژیانێ گوتنێن زانا ناڤدارین جیهانێ	محەمەد سالح پێندرۆیی	گشتی	٥٠٠٠	٣٢٨
٥٣٨	خەم و خەندە	عوسمان رسول	شیعر	١٥٠٠	١٢٠
٥٣٩	هونەری گوێگرتن	و. بەهزاد حەوێزی	دەروونناسی	٣٠٠٠	٢٤٦
٥٤٠	فیلەکەی نادر شا	د.موحسین ئەحمەد	رۆمان	١٠٠٠	٦٤
٥٤١	فێمێنیزم و چەند خوێندنەوەیەکی تازە	و.ئامادەکردنی:بەیان عەزیزی	گشتی	٣٠٠٠	٢٠٠
٥٤٢	هونەرەکانی پەخشان لەگۆڤاری زاری کرمانجیدا (١٩٢٦-١٩٣٢)	مستەفا ساڵح مستەفا	ئەدەب	٥٠٠٠	٢٢٤
٥٤٣	فیکرو فەلسەفە دەقی جیهانی	و. تاریق کارێزی	لێکۆڵینەوە	٥٠٠٠	٣٣٦
٥٤٤	ئایندەسازی	تاهیر عوسمان	کۆمەڵە وتار	٣٠٠٠	١٩٢
٥٤٥	مرۆڤ و جڤاك	د. عارف حیتۆ	کۆمەڵە وتار	٣٠٠٠	٣١٢
٥٤٦	بیرەوەرییەکانم	مستەفا عەسکەری	بیرەوەری	٥٠٠٠	٣٦٠
٥٤٧	هێلانەکەم لە کوردستان	سازان مەدحی مەندەلاوی	گشتی	٥٠٠٠	٣٠٤
٥٤٨	عەلی شوون هەڵگر	تەحسین شێروانی	فۆلکلۆر	٢٠٠٠	٨٠
٥٤٩	خەیاڵێکی پووچ	بەختیار نادر	کورتە چیرۆك	١٠٠٠	٤٠
٥٥٠	هەقایەت وئەفسانەی میللەتان	ئیدریس عەبدوڵلا	فۆلکلۆر	٣٠٠٠	٢٧٢
٥٥١	ئەدەب وەك بەشێك لەڕوح	غەمگین بۆڵی	لێکۆڵینەوەی ئەدەبی	٢٠٠٠	١٣٦
٥٥٢	دەروازەیەك بەرەو فەلسەفە	کامەران تاهیر	وتار	١٠٠٠	٨٨
٥٥٣	خەونی شادی	کۆکردنەوەو نووسینی نیازی حەمە عەزیز	شیعر	٢٠٠٠	٢٠٨
٥٥٤	چەپکە گوڵێکی رێبوار بۆ کوردستان	ئەبوبەکر عەلی ئیسماعیل	شیعر	٢٠٠٠	٢٤٨
٥٥٥	سیاسەتی ئەمریکا لە کوردستان لە روانگەی پسپۆڕانی رۆژئاوایی	ئا: وریا رەحمانی	سیاسی	٤٠٠٠	٢٨٠
٥٥٦	سياسة الحكم	ترجمة: عبدالرحمن الپاشا	دراسات	٣٠٠٠	١٦٨
٥٥٧	کوردو ئیسلام	ئەحمەد بالایی	مێژوویی	٥٠٠٠	٥٤٨
٥٥٨	ساتی راستگۆیی	و: شەرمین عەبدوڵلا	کورتە چیرۆك	٢٠٠٠	١٣٦
٥٥٩	مەرگی گەڕانەوە	سامی سلێمان فەقێ	رۆمان	٣٠٠٠	٢٠٤
٥٦٠	دەردی دووری	د. رەفیق شوانی	شیعر	٢٠٠٠	٢٠٨
٥٦١	پرسیار لە دەرەوەی سێوەکەی نیوتن	ئا: سۆران عەزیز	گشتی	٣٠٠٠	٤١٦

٥٦٢	عەرووز وەکو پێوەرێك بۆ ساغکردنەوەی شیعری نالی	یادگار رەسوول باڵەکی	لێکۆڵینەوە	٤٠٠٠	٦٢٤
٥٦٣	هەورە تریشقە	موکەڕەم رەشید تاڵەبانی	چیرۆك	٣٠٠٠	١٦٨
٥٦٤	بەڵێنەکانی ئینگلیز و گوتاری منەووەرانی کورد	بەهات حەسیب قەرەداخی	سیاسی	٢٠٠٠	١٢٠
٥٦٥	فاعلية المسرح الليبي.. بين الفكر والفن	أ.د. فيصل ابراهيم المقدادي	فنون مسرحية	٥٠٠٠	٥٤٤
٥٦٦	پل	عەزیزی مەلای رەش	رۆمان	٣٠٠٠	٢٩٦
٥٦٧	شێوازە ئەدەبییەکانی رۆژنامەی خەبات (٢٠٠٣-٢٠٠٦)	د. ئاریانا ئیبراهیم	رۆژنامەنووسی	٥٠٠٠	٥٦٠
٥٦٨	یانەی وەرزشی سۆلاف لەیادی (٤١) ساڵەیدا	ن. ئا: شێخ ستار عەبدوڵلا بەرزنجی	وەرزشی	٤٠٠٠	٢٩٦
٥٦٩	پێنج داستانی کوردەواری	یاسین حەسەن گۆران	فۆلکلۆر	٣٠٠٠	٢٤٨
٥٧٠	النظام العالمي الجديد وقضايا القوميات والأقليات في الشرق الأوسط	ريبوار عبدالرحيم بابكەيي	سياسي	٣٠٠٠	٢٨٨
٥٧١	وەرە با یاری بکەین	وەرگێڕانی: رەشاد محەمەد موراد	زانستی	–	٤٨
٥٧٢	سیڤییەکان٢	ئا- وەرگێڕانی: شێرزاد هەینی	گشتی	٣٠٠٠	٢٦٤
٥٧٣	الادب الكوردي	د. كمال معروف	ادب	٢٠٠٠	٨٠
٥٧٤	منطقة ريكان	آراز أسماعيل عبدالله الريكاني	جغرافية	٢٠٠٠	٩٦
٥٧٥	فێربوونی زمانی ئیتاڵی لەسەفەرو لەماڵ.. لە هەر کۆڕو کۆمەڵێکدا	رەحیم شا محەمەد	زمان	٢٠٠٠	١٨٤
٥٧٦	هزرکرن د پرسێن فەلسەفێ دا	محسن ئۆسمان	هزر	٣٠٠٠	٣٤٠
٥٧٧	بووکە بەردینە	ئازاد کەریمی	ئەدەب	٢٠٠٠	١٢٨
٥٧٨	بنیاتی هونەری لەشیعری ئەحمەد موختار بەگی جاف دا	م. سعد فاروق یوسف شیخ بزێنی	ئەدەب	٣٠٠٠	٢٤٨
٥٧٩	تاقیگەی دیڤیدی	ئا. ئەنوەر نیلوفەری	IT	٥٠٠٠	٤١٦
٥٨٠	بەپێکیك دەڵێم بمبورە ناتخۆمەوە	چنار نامیق	شیعر	٢٠٠٠	١٤٤
٥٨١	ئەنفال	شاخەوان شۆرش	سیاسی	٣٠٠٠	١٠٤
٥٨٢	آیین یارسان	بەهمەن بەهرامی	گشتی	٣٠٠٠	٤٠٠
٥٨٣	کاتێك شیعر زمانی دەپژێ	سوارە قەڵادزەیی	شیعر	٢٠٠٠	٣٤٤
٥٨٤	أرض على قرني ثور	هونر کریم	روایە	١٠٠٠	١٠٤
٥٨٥	خەتەنەکردنی مێینە زیانەکانی و حەرامکردنی لە قورئاندا	و. محسن حسین شیخ محمد	گشتی	٢٠٠٠	١١٢
٥٨٦	رێبازا سێیەم	و. جەنگیز شکاك	هزری	٢٠٠٠	١٦٠
٥٨٧	DERWÊŞÊ EVDÎ	Amer Çelik	Destan	١٠٠٠	١٧٦
٥٨٨	لەبەر ئاگردانی مام سۆڤی حسێن گڕاوی	موزەفەر حسێن عەزیز گڕاوی	فۆلکلۆر	٢٠٠٠	١٧٦
٥٨٩	زەردەخەنەکانی ناو هەگبەی گەردی	ن. ئامادەکردنی: حەمید گەردی	گشتی	١٥٠٠	١٧٦
٥٩٠	پۆرترێتی شاعیرانی ناودارانی کورد	نووسین و ئامادەکردنی: کەمال هەژار	هونەری	٥٠٠٠	١٢٠
٥٩١	وتار نووسین	وەرگێڕانی: جەمال محەمەدی	رۆژنامەوانی	٣٠٠٠	٢٨٠

٥٩٢	سوريا سابع أسوأ دولة في العالم إنتهاكاً لحقوق الإنسان	ئازاد الكردی	گشتی	٣٠٠٠	٤٣٢
٥٩٣	نطاق مسؤولية الاطباء عن اخطائهم في التشريع العراقي والتشريعات المقارنة	زينب وحيد دحام	قانون	٢٠٠٠	٩٦
٥٩٤	تابلۆ جیهانییەکان	ئاکۆ عەبدوڵڵا	هونەری	٦٠٠٠	١٦٨
٥٩٥	ئەتڵەسی پارێزگای هەولێر	د. هاشم یاسین حەمەدەمین کامەران وەلی مەحمود	جوگرافیا	٥٠٠٠	٧٢
٥٩٦	خدری زیندە	مەجید عەبدولڕەحمان	چیرۆکی فۆلکلۆری	٢٠٠٠	١٤٤
٥٩٧	سوارەکان بەقاچاغ بووکیان گواستەوە	دوارۆژ کاروان– کاروان عومەر	رۆمان	٤٠٠٠	٢٢٤
٥٩٨	ئاوارەیی و ژیانی کۆلەمەرگی کورد لە هەندەراندا	خۆشەوی عەلی پاپیر	سیاسی	٥٠٠٠	٣٠٤
٥٩٩	کولتوورو ناسنامە	ئازاد عەبدولواحید	رەخنەی ئەدەبی	٣٠٠٠	٢٥٦
٦٠٠	بەناز	مەحمود زامدار	هونەری شانۆ	٢٠٠٠	٩٦
٦٠١	ژیانی ئاینی لە نەهرێ بۆ بارزان	و. لەعەرەبیەوە: رەفیق مەلا کەرەم هەرکی	مێژوویی	٥٠٠٠	١٨٤
٦٠٢	چۆن رەفتار لەگەڵ گەشتوگوزاردا بکەین	نادر روستی	گشتی	-----	٨٨
٦٠٣	خێزگەی گەڕان لەهەرێمی خەونەکاندا	رەووف مەحموودپوور	وتارو لێکۆڵینەوە	٢٠٠٠	١٣٦
٦٠٤	ڕامایانا	رێبین رەسوڵ ئیسماعیل	گشتی	٢٠٠٠	١٩٢
٦٠٥	لوڕستان لە مێژوودا	نووسینی: عەباس سلێمان سمایل	مێژوویی	٣٠٠٠	٢٤٠
٦٠٦	هەژار لە سنە	ئامادەکردنی: نامق هەورامی	گشتی	٣٠٠٠	٢٦٠
٦٠٧	جانتای سەفەری ئەمجارەت پڕپەتی لە گریان	خالید کۆچەر	شیعر	٢٠٠٠	٢٦٢
٦٠٨	سفر هموم أحلامي	سلوى گولي	شعر	١٠٠٠	٤٠
٦٠٩	فەرهەنگی تەکنەلۆژیای زانیاری	زانستپەروەرانی کورد	IT	٣٠٠٠	١٣٦
٦١٠	گەشی پێنج پەنجە	ع. ع. یووسف	شیعر	١٠٠٠	٨٠
٦١١	دیوانی هەوری	شێخ عوبێد شێخ لەتیف بەرزنجی	شیعر	٣٠٠٠	٥٠٠
٦١٢	پاڵاوتگەو تەکنەلۆژیای نەوت	فەرهاد جەمیل نادر	زانستی	٥٠٠٠	٢٠٨
٦١٣	شەوچەرەی دیوەخان	ئەبوبەکر شوان	فۆلکلۆر	٣٠٠٠	٢٤٠
٦١٤	مرۆڤ بۆ شارستانیەت؟ یا شارستانیەت بۆ مرۆڤ	و. لەفارسییەوە: عومەر قادری	زانستی	٤٠٠٠	٢٨٨
٦١٥	کیژگەلی ئەشکەوتی دێوان	محەمەد کەریم نانەوا	رۆمان	٣٠٠	٢٤٠
٦١٦	پەیوەندییە سیاسییەکان لە کردەوەدا	و. لە فارسییەوە:رەزا فەتحوللآ نەژاد	سیاسی	٥٠٠٠	٥١٢

٦١٧	خێملدرین ژیانێ	ئەحمەدێ هەپۆ	بیرەوەری	٣٠٠٠	١٩٢
٦١٨	هەواڵ و راپۆرتی رۆژنامەنووسی	وەرگێرانی: دلشاد مستەفا وەسانی	رۆژنامەوانی	٢٠٠٠	١٣٦
٦١٩	الطلاق الخلعي في القانون والشريعة الإسلامية وتعديله في الأقليم دراسة مقارنة	صباح صلاح الدين مصطفى	قانوني	٢٠٠٠	٨٨
٦٢٠	مێژووی سینەمای جیهان — بەرگی یەکەم	حوسێن عەبدوڵلا غەریب زادە	هونەر	بۆهەردووبەرگ ٦٠٠٠	٤١٦
٦٢١	مێژووی سینەمای جیهان — بەرگی دووەم	حوسێن عەبدوڵلا غەریب زادە	هونەر	بۆهەردووبەرگ ٦٠٠٠	٣٧٦
٦٢٢	باران	و. غەریب پشدەری	چیرۆك	٣٠٠٠	٢٢٤
٦٢٣	ولاٌتی کەیانیان و زەردەشت و هەورامان لە ئاڤێستادا	پشکنین و توێژینەوەی د. محەمەد ئەمین هەورامانی	گشتی	٥٠٠٠	٦٨٨
٦٢٤	دەروازەیك بۆ زانستی کتێبخانەو سەنتەری زانیاری	ئا. شاهۆ عوسمان	زانیاری	٢٠٠٠	٢٤٨
٥٦٢	ئاوێنەی شکاو	و. عبدالله سەعیدی	کۆچیرۆك	٣٠٠٠	١٣٦
٦٦٢	دادگایی کردنی فرانس ڤانئانرات	علی محمود محمد	گشتی	٣٠٠٠	٣٢٠
٦٢٧	لەبارەی ئێتیکی میدیاکاری	محەمەد وەسمان	رۆژنامەوانی	١٥٠٠	٩٦
٦٢٨	الحب في زمن الآلم	محسن عبدالرحمن	رواية	٢٠٠٠	٢٣٢
٦٢٩	رومالکردنی قەیرانی سیاسیەکان لە رۆژنامەگەری کوردی	محەمەد عەبدوڵلا	رۆژنامەوانی	٢٠٠٠	١٥٢
٦٣٠	شێوەزارەکانی شاری کەرکوك	سەرکەوت عەبدوڵلا حوسێن	زمانەوانی	٢٠٠٠	١٨٤
٦٣١	هەشت دەقی شانۆیی	عبدالله سراج	شانۆیی	٢٠٠٠	١٥٢
٦٣٢	پەشتەماڵەکەی گاندی، کلاٌوەکەی جێگڤارا، زەردەخەنەکی نێڵسۆن ماندێلا	کاوە ئەمین	سیاسی	٢٠٠٠	١١٢
٦٣٣	کورد لە رۆژهەلاٌتی ناوەڕاستدا	کاوە ئەمین	سیاسی	٣٠٠٠	١٨٤
٦٣٤	نەعتێکی پێغەمبەر (ص) وعەقیدەیەکی کوردی	ساغکردنەوە و لێکۆڵینەوەی د. ئیبراهیم ئەحمەد شوان	ئایینی	٢٠٠٠	٦٤
٦٣٥	وەرینی لالەزارەکان	ماجید نووری	چیرۆکە هەواڵ	١٠٠٠	٨٨
٦٣٦	دیاردەی بەجیهانیبوون	عومەر رەسوڵ — شینکی	گشتی	٤٠٠٠	٦٤٨
٦٣٧	کلمات معربة		لغوي	١٠٠٠	١١٢
٦٣٨	پیرەمێردی بەر تریفەی مانگەشەو (سەد هەقایەتی چینی)	وەگێرانی بۆ کوردی: هێمن عومەر خۆشناو	گشتی		٢٤٠